

ÁRPÁD KÖNYVEK

21-22. SZÁM.

SZERKESZTI: DR. ERDEY FERENC

Családvédelem.

ÍRTA:
FODOR ÁRPÁD

Gróf ZICHY GYULA kalocsai érsek
előszavával.

KALOCSA.
ÁRPÁD RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KIADÁSA
1928,

A kalocsai érseki hatóság 4504/1928. sz. engedélyével.

Előszó.

A teremtő Isten az embert nemcsak az örök boldogságra teremtette, hanem azt akarta, hogy már itt a földön is érezze a boldogság előízét. Ezért végtelen bölcseséggel az embert nem különálló, magányos életre rendelte, hanem beleállította a családnak mellé, szerető, ideális légkörébe. Azt akarta, hogy a családi szeretet és egyetértés a földi boldogságnak intézménye legyen. Azt akarta, hogy e boldog családi tűzhely a földi társadalomnak alapja, a menyországnak pedig benépesítője legyen. És az embert úgy alkotta, hogy szeretet hozza össze a házastársak szívét, szeretet készítse őket a közös élet örömeinek és bajainak elviselésére, szeretet vezérelje őket a gyermekek felnevelésében csakúgy, mint az élet terhének elviselésében. Minden melegségnek és boldogságnak a társadalomban is a családból kell kiáradnia! S ennek a szeretetnek isteni bélyegét maga az Úr Jézus nyomta reá akkor, mikor a házasságot, tehát a családi kapcsolatot szentség rangjára, méltóságára emelte.

A modern élet azonban a házasság szentségét lesodorta a szeretet piedesztáljáról és helyette az alacsony és szégyenletes szenvedélyeknek játékvá tette! A boldogság jelszava alatt az érzékiség intéz-

ményévé súlyosztette. Megtámadta a családi sun-
télynek legszentebb érzelmeit és modern irodalom,
művészet, szociális berendezkedés, iskola és üzlet
mind összefogtak, hogy a család kapcsait meglazít-
sák, tönkre tegyék. A modern élet válságba, veszélybe
sodorta a régi, isteni gondolat szerinti családnak
tiszt, ideális lelkületét és létét.

Ez ellen a modern betegség ellen hirdet szent
harcot ez a kis könyvecske is, mely a keresztény csa-
lád megmentését és ideális megújítását tűzte ki célul,
Hatalmas szóval akarja hirdetni a családi boldog-
ság és meghittség örömét, hogy minden egyházi és
társadalmi tényező a család megmentésével szemben
fennálló szent kötelességének tudatára ébredjen. A
már örvendetesen meginduló családi szövetség gon*
dolatának apostola akar lenni és könyvecskéjét e
mozgalom vezérfonalául szánta. Benne valóságos tár-
házát találjuk a legkeresztényibb gondolatoknak 'és
nagy élettapasztalatokon nyugvó jótanácsoknak, me-
lyek nagy segítségére lehetnek mindazoknak, akik a
mozgalmat vezetni vannak hivatva.

Azzal a kívánsággal indítom útnak e kis művet,
hogy Isten áldása és kegyelme kísérje minél sikere-
sebb útján. Vajha nagyban hozzájárulhatna ahhoz,
hogy a keresztény család e modern időkben is régi
vonzó fényében és boldogságában tündököljön.

Kalocsa, 1928. november 25-én.

Gróf ZICHY GYULA s. k.
kalocsai érsek.

Bevezetés.

A családvédelem mozgalma.

Istennek van egy nagy gyümölcsös kertje. Ebben a gyümölcsfák a családok. A családfák benne gyökereznek az állam talajában és együttesen, összetartva nemzetet alkotnak. Az állam ösztönszerűen és kötelességből védi őket, de legjobb kertésze e gyümölcsöskertnek az egyház.

Sok pusztító ellensége van e gyümölcsösnek is. Ezek a férgek: az erkölcstelenség, az érzékiség, az önzés, de legveszedelmesebbek azok, melyek a szabad szellem, szabadelvűség, szabadkőművesség, felvilágosultság, demokratia, szocializmus pillangóiként jelentkeznek és mint a bolsevizmus hernyói rágják össze és falják föl az egész gyümölcsöt.

Ezek vak dühükben az államot, egyházat, nemzetet, társadalmat alapjukban támadják meg és apróra tönkre teszik a nagy kert egyes fáit, a családokat. Szörnyű rágószervük a propaganda, melynek szolgálatába hajtják a pénzt, politikát, irodalmat, színházat, mozit.

Küldött az Isten e férgek ellen madarakat, hogy pusztítsák őket és könnyed szárnyalásukkal magukkal ragadják a lelkeket az ég felé. Ezek a kedves és hasznos madarak az Isten kertjében a kegyelmi eszközök. A madárvédő kertészetet az egyház vezeti, így marad fenn az Isten alkotta nagy természet egyensúlya és sokféle színű bája.

De jönnek a bolsevizmus karvalyai és héjai és jön egy sanda ölyv, az állam féltékenysége — és megtizedelik a ferepusztító kedves énekes madarakat. Az állam néhol elbizakodott és féltékeny a lelkek felett uralkodó egyházra, oktanul és szívte-

lentül elúzi az Ég madarait. Ilyen birtokon azután e\ szaporodnak a férgek és letarolnak családfát, tönkH teszik az egész gyümölcsöst.

Az ember pedig nem élhet magában, csakis ai egyház kebelében és az állam gyümölcsösében. A^ egyének a gyümölcsök. Ezek a családfán teremnek! csakis ott élhetnek, csak ott fejlődnek és díszlenek Leszakítva nem érnek meg és a megérették is megromlanak. Csak a lelkük, a mag marad meg és rejt) magában új élet csíráját.

Az egyén állampolgár, hazafi, de egyúttal az egyháznak is hive. Szükséges tehát, hogy mindkét oldalról egyenletes védelemben részesüljön. Egyháznak és államnak egyetértő jó viszonyban kell lennie, hogy a gyümölcsös viruljon és teremjen. A gyümölcsöket az ő fájukon, az egyéneket a családjukban kell ápolniok, nevelniök.

A fa mutatja a szülők egységét. Az apa és az anya a családfában elválaszthatatlanul egyesülnek. Öközöttük természetesen nem lehet nézeteltérés a madarak tárgyában, a madárvédő kertészet tekintében.

De ha különféle fák és különféle kertek kerülnek össze, ezek között már vita lesz. Az egyik örömmel nyújtja rejtekét a fészekhez, a másik elúzi a jótékony madarakat tüskéivel, szúrós leveleivel, mozgó ágaival, kellemetlen szagával. Ez a mozaikszerű, tarka, különmemű társadalom világnézeti ellenségeskedése.

Az egyháznak tehát rajta kell lennie, hogy először is az ő fái és kertjei legyenek mind madárpártiak; azután, ha ezt elértük, majd terjed az erkölcsi jó, az az összetartó erő tovább is úgy, hogy ez úton szellemben elérhetjük idővel az egy akol-egy pásztor eszményképét.

Nekünk sokkal kevesebbet ártanak a más vallásúak, mint a rossz katolikusok. Először tehát

nyerjük meg összes katolikus testvéreinket, gyűjtjük össze, tartsuk össze őket szorosán és azután gondolhatunk a többiekre is. És örömmel láthatjuk, hogy már hozzá is fogott hazánkban a római katolikus egyház e honmentő művelethez.

De szálljunk egy kissé magasabbra, hogy a nagyvilágot is megláthassuk.

A világháború gyászos kimenetele után a nagy liadvezér, Hindenburg Hannover városába került. Ez ősi város polgármestere úgy üdvözölte a nagy tragikus hőst, mint Róma szenátusa a Cannae gyászmezejéről menekült hadvezért és azt a kérdést vetette fel, hogy mit tegyenek már most. Hindenburg jelét adta, hogy ő sem esik kétségbe nemzete sorsa fölött és ő, a fegyverek embere, a békés, csendes fejlődésben mutatta meg az utat a meneküléshez, mondván: „Mentsétek meg a családokat!”

És ezen az úton indult meg Európa szerte a megszilárdítás, a konszolidáció nagy munkája: a családok talpra állításának útján. Ezen indultak el sormányok és egyházak, egyesületek és egyesek, szószékek és cikkírók. Ennek a célnak a szolgálatában létesült az amerikai Rotary-Klub (Fogaskerék Egyesület) fiúk-hete, az amerikai és skandináv eredetű anyák-napja, a svédországi otthon-ünnep.

Nálunk is létesült egy világi egyesület a családok védelmére és feladatává tette a családok megizentelését egy vallásos egyesülés is. Azt *Porzolt Kálmán*, ezt *Bús Jakab* Jézus társasági atya kezdeményezte. A Mária kongregációk Országos Szövetsége 1926. évi pünkösdi kongresszusán központi szervezetet alakított a családok megmentésére. Ugyané szövetség kongresszusán 1927 aug. 19-én e sorok rója tartott előadást e tárgyról. *Mészáros János* jraelátus érseki helynök volt a kongresszus elnöke. 3 egészen magáévá tette a fontos ügyet és sokat dol-

gozott ennek érdekében a budapesti egyházközségek kebelében. Ezután *Huszár Károly* emelte fel hatalmas szavát az országgyűlésen, kongresszusokon és más értekezleteken a családok megmentése érdekében és különösen az egyke rendszer ellen. Az 1927. év októberében lefolyt országos katolikus kongresszuson is ő tartott előadást e tárgyról és *Lepold Antal dr.* esztergomi kanonok a Kath. Tanítóegyesületek Szövetségének nagygyűlésén.

Ezután jött az a nagyszerű családvédelmi kongresszus, amelyet a Magyar Katolikus Nőegyesületek Országos Szövetsége rendezett 1928 év májusában. Ennek az elnöke *gróf Zichy Ráfaelné* volt, fenyves előadói: *dr. Tóth Tihamér, dr. Steinecker Ferenc, dr. Bernolák Nándor, Szegedy-Maszák Aladárné, Huszár Károly, Schlachta Margit, Steiler Mária, dr. Klebelsberg Kuno gróf* miniszter és *Shwoy Lajos* székesfehérvári püspök. A záróbeszédet pedig *dr. Serédi Jusztinián* bíboros érsek, hercegprímás tartotta. Sok határozati javaslatot nyújtottak be a kongresszuson, köztük e sorok írója is kettőt. A nagy anyag *Schlachta Margit* kedves nővér kezében van feldolgozás alatt,

E családvédelmi mozgalom résztvevői voltak még: a Katolikus Háziasszonyok Szövetsége, az Országos Faluszövetség, az Országos Stefánia Szövetség és más egyesületek. Ez utóbbi tájékoztató és műsorfüzetet is adott ki a Néptanítók Lapja 1927. évi 47—48. számának mellékleteként anya-, csecsemő- és nemzetvédelmi iskolai ünnepélyek rendezéséhez összeállította *Stoltz Dániel* titkár. Anyagot is ad ez a füzet az ünnepélyekhez, verseket, hangjegyeket, kis színjátékokat, ünnepi beszédet.

Egy csongrádi nagy bizottság az anyák napjának országos megülését kezdeményezte. A Magyar Anyák Nemzeti Ünnepét rendező bizottság (IV, Dalmadyutca 3.) az idei Szent István napon jutalmakat osz-

tott ki a sokgyermekű családanyák között.

Ezt a nagy családvédelmi mozgalmat szolgálta az a számtalan cikk, melyek e tárgyról megjelentek az összes napilapok- és folyóiratokban. Ki kell emelnem *dr. Istvánffy Gyulánét*, a Magyar Nők Szent Korona Szövetségének főtítkárát, ezeknek írói közül. Sőt külön havi folyóirat is jelent meg e célra *Magyar Család* címen *Simon Lajos* és *Balogh István* szerkesztésében (Budapest VII. Peterdy-utca 29. f. 1.) *A Nemzeti Újság, Nemzetnevelés* (Budapest, VIII. Szentkirályi utca 28.) és *Kath. Háziasszonyok Lapja* (Budapest VIII. Mária-u. 7.) különösen felkarolták e tárgyat és e könyv egyes fejezetei is nagyobbrészt ezekben a lapokban láttak először napvilágot. Azt a fejezetet, mely a jószívűségre való nevelésről szól, az *Allatvédelem* c. lapba is beletettem, mint a lap szerkesztője. A *Gyermeknaptár*-ban is szoktam, mint szerkesztő erre a tárgyra vonatkozó mondásokat, cikkekcskéket közzé tenni. (Budapest, IX. Ernő-u. 11—13.) A Katholikus Nők Lapja elsősorban a családvédelemnek szenteli hasábjait. (IV. Ferenciek tere 7.)

Remélem, hogy ez a könyv is hathatós emeltyűje lesz a nagyfontosságú nemes mozgalomnak. Ebből a célból jelentetjük meg.

Könyvünknek 3 része van. Az első a családra ható tényezőkről szól, ezek: az egyház, az állam, a társadalom, az irodalom, a színház, az iskola és maga a család. A második rész részletesen foglalkozik az iskola családvédelmi tevékenységével. A harmadik pedig magának a családnak teendőit ismerteti és pedig az anyának, apának és a gyermekeknek feladatait ez irányban. Előre bocsátom, hogy minden fejezetben világító pont az anya, mert mindenkinék el kell ismernie, hogy a család összetartásának legfontosabb tényezője ő: az *édesanya*, a matter familias.

ELSŐ FEJEZET.

A családra ható tényezők.

1. Az állam.

A családnak az államot illető fontosságát ezúttal nem is magyarázom. Ezt az állam is mindenkor elismerte azzal, hogy létesítette a házasságjogot és örökösödési jogot, rendszeresítette a családi pótlékot, a szolgálati idővel fokozatosan emeli a fizetéseket, védelmezi az otthont és támogatja a család erősítését munkáló társadalmi intézményeket.

Ámde vannak az állami intézkedéseknek olyan hézagai és mulasztásai, melyek nagyon sokat ártanak a családnak. Annyi hiba és hiány van e téren, hogy szinte úgy látszik, hogy mint az alkoholkérdésben, csak a látszatra dolgozik az állam, de komoly, erős, igaz akarata nincs ez irányban.

Nagy hibát követett el például az állam, mikor az egyház nélkül rendelte a házasságot és mikor az elválásokat olyan könnyen lehetővé tette. (1894, évi 31, t.-c.) Hiszen manapság némelyek már úgy cserélnek házastársat, mint ruhát. Vannak, akik azzal a szándékkal kelnek egybe, hogy majd elválnak. Ez az állapot, ez a felfogás csakis a család romlására vezethet.

Az egyház tilt minden házasságon kívüli viszonyt. Az állam pedig ezt inkább előmozdítja, mint akadályozza,

A hűtlenséget, házasságtörést, családelhagyást az állam nem bünteti, a hivatalos felsőbbség nem

veszi tekintetbe, következésképpen az ezekhez mint zsinórmértékhez alkalmazkodó társadalom sem mérlegeli, nem ítéli el. Sőt vannak az államnak intézményei, melyek az erkölcstelenséget, a család elleni életet megengedik, lehetővé teszik, elősegítik. Az a rengeteg sok mulatóhely, tánchely, bár, éjjeli kávéház, kocsmá, erkölcstelen színház, könyv és i'íjság, mind a család ellenlábasa. És ez mindaz állam jövedelemforrása.

Pedig itt nagyon elszámítja magát az állam, mert a család erősítésével több jövedelme volna, mint rontásával. Az adóalanyok erősítése és szaporítása az állam legfőbb érdeke és nem azok elpusztítása. Ez a mostani irányzat, az alkohollal és erkölcscsökkel való kereskedés olyan rablógazdálkodása az államnak, mint mikor a bérlő kizsarolja a földet és nem gondol a következő évekre.

Az állam nem ideiglenes bérlő, ha a kormányon változnak is a vezetők. Az államnak az örök nemzetet kell folyton erősítenie, fenntartania és szaporítania. Nem ismétlem Berzsenyinek köztudatba ment nagy mondatát a tiszta erkölcsről, hanem csak azt állítom, hogy az államférfiaknak egyszer már határozottan bele kellene nyúlniok ebbe a darázsfészekbe, mely különösen fővárosunkat oly hírhedtté teszi. Ha a keresztény uralom csakugyan keresztény és csakugyan uralom, akkor e téren sokat kell tennie. Ha a keresztény szocializmus és női tábor csakugyan el akar valamit érni, ami maradandó, gyógyító és gyünölcsozó, akkor itt kezdje a programját.

De nem elég küzdeni a család említett ellenségei ellen, hanem elő is kell segíteni a családok alapítását és fenntartását. Az állam kötelessége gondoskodni arról, hogy a házasulandó embereknek 23—25 éves korukban megfelelő jövedelmük és la-?kasuk legyen. A szegény leányokat kelengyével kell

segélyezni. A családi pótlékot, mely manapság nevetségesen csekély, a gyermekek számához képest fokozatosan kell emelni, nemkülönben a lakáspénzt is. Az előléptetéseknél, munkaalkalmaknál különös tekintettel kell lenni a családos és sokgyermekes emberekre. A női erényt szigorú védelem alá kell venni és bizonyos esetekben kötelezővé kell tenni a házasságot. Az özvegy asszony nyugdíját kivételes esetekben meg kell hagyni férjhezmenetele után is, de mindenképen el kellene venni az erkölcstelenül élőtől.

A család és erkölcs védelme jórészt feleslegessé tenné a csecsemővédelmet, amely mai alakjában egyrészt elősegíti az erkölcstelenséget, másrészt nem felel meg a feladatnak.

Persze aki ilyen húrokat pendít meg, az reakciós és jezsuita. Nem baj! Ha a szabadgondolkodók felszisszennek, csak azt mutatja, hogy elevenükre tapintottunk, tyúkszemükre hágtunk.

2. Az egyház.

Midőn az egyház anyaszentegyháznak mondta magát, fényes tanújelét adta annak, hogy az anyát mily nagyra becsüli. Szűz Máriában az anya képét az oltár fölé helyezte. A szentcsalád is elérhetetlen magas, tiszta eszményképe a családnak.

Már a tízparancsolatban is öt parancsolat a családot oltalmazza, de a kereszténység még szorosabbra fonta ezt a szent köteléket. Szeresd felebarátodat, tiszteld atyádat és anyádat, ne paráználkodjál, ne kívánjad bűnre felebarátod feleségét és ne kívánd meg semmiféle jószágát se! Már az anyaszentegyház megalapítása előtt is ezeket kívánta az Isten. Összes felebarátaid között legközelebb állnak hozzád kedves szüleid, hitvesed és gyermekeid, tehát ezeket kell természetesen legjobban szeretned. De hiszen ezt nemcsak a kőtáblákra irattá föl az

Isten, hanem a szívekbe is beleírta. Az egyház pedig, az anyák anyja, valósággal keblére ölelte a családot, megneemesítette a család képét. Enyhítette a régi patriarcha, a páter familias zsarnoki szigorát, föl-emelte az édesanyát, a feleséget az őt megillető polcra, egyenlő vonalba az atyával ; pelyhes fészekbe helyezte a család drága kincsét, boldogságát, a szülők szemefényét: a gyermeket.

S mindezt mivel érte el az egyház? Először azzal, hogy a testiség helyett a lelkiséget emelte uralomra; másodsor azzal, hogy a házasságot felbontathatlan szentséggé avatta. Ott van a szentcsalád: az utolérhetetlen tiszta lelkiség. A keresztény családban minden tag felelős nemcsak a maga, hanem a többi tag lelki üdvösségéért is. És ez az első, nem a test! Nyomorult gyermekedet nem dobhatod le a Taygetos hegyről ; elcsúfult, megbetegedett, megöregedett, elnyomorodott házastársadat nem hagyhatod el. ^Δ házasság a legkomolyabb, egész életre kötelező, Isten előtt esküvel megerősített frigy, amellyel nem lehet játszani. Nem lehet ez a múlt viszonyok, a hangulat, a szeszély, a változó szenvedélyek játéka. Az élet hánykódó hullámai között mozdulatlan szirtfok a: „Holtomiglan, holtodiglan!” Széztúzódik e sziklán a szeretetlenek és vallástalannak sajkája, de kikötő, csendes révpart azoknak, kiknek hajójában az édes Üdvözítő ül.

Az egyház mindenképen segíti az ő kedves családait a hullámok között világítótornyával, horgonyával, mentő öveivel, minden malasztjával. Elkíséri a bölcsőtől a sírig az ő kegyelmi eszközeivel: a szentségekkel, szentelményekkel és imádsággal; a béke és szeretet szellemét tartja fenn ezekkel a családban és működteti ezt a szellemet az irgalmasság testi és lelki cselekedeteiben. Nem hagyja el ez a jó anya az árvákat és özvegyeket, a hajadonokat és társtalanokat sem, hanem ezeket is a család büvkö-

rébe vonja. A szeretetet a családból kisugároztatja az egyház, de a szerelmet csakis bent a családokban engedi meg.

Ennek a felügyelő apostoli feladatának az egyház könnyebben megfelelhethet falun, mint városban. Falun a plébános ismeri minden hívét, bejáratos minden családhoz, atyailag örökös, mint jó lelkipásztor a családok erkölcsös, békés lelki élete fölött idejében megelőzi a készülő bajokat simító kezével. Közvetítésével el tudja igazítani az anyagi nehézségeket is, amelyek legtöbbször forrásai a bajoknak, viszályoknak. És áldják őt minden házban, mint az Úr szolgáját, küldöttét. De városban, ahol 100 ezer lélek is esik egy plébániára, lehetetlen az ilyen pástorkodás, apostolkodás. Ott már csak anyakönyvvezetővé válik a pap. És nem is fogadják el a hívek szívesen a beavatkozását, mert parlagon heverő lelkek ellenállnak a művelésnek.

Néhány év óta öröndetes javulás mutatkozik e téren a plébániák szaporodásával és egyházközségek megalakításával. Nagy akadály azonban a papok hiánya. Mindenekelőtt elő kell mozdítani mindenképpen a papnevelést. Ehhez is az anyagi eszközök hiányoznak ezidőszerint, A hitoktató nők tehermentesítik egyirányban a papokat, de ez nem az igazi megoldás, mert ők mégsem lelkészek. Az egyházközségi képviselőtestületek, tanácsok és szakosztályok mélyítik a hitéletet, terjesztik a vallásgyakorlatot, de ezzel is a kevés pap munkáját szaporítják.

Fölmerült ebben az öröndetes haladó munkában egy eszme: a *status animarum* gondolata. Ez azt jelenti, hogy az anyakönyvvezetést a lelkiekre is terjesszék ki a városokban. Ez által lehetne pótolni a városi lelkészek és hívek távolságát, egymás nemismerését. De ez is munkatöbbletet jelentene. Itt nincs más hátra, mint az, hogy az egész társadalmat élénk, tevékeny részvételre indítsuk a maga érdekében.

3. A társadalom.

Az. állam nem támogatja komolyan és teljes erejével a családot, az egyház pedig — kivált nagy Varosokban — nem képes a papok kis száma miatt e téren eleget tenni. Szükséges, hogy a társadalom is mindent megtegyen, ami csak kitelik tőle. Ösztökélje az államot, amely különféle hatások alatt áll és legyen segítségére az egyháznak nagy és üdvös munkájában.

A társadalom, ha különféle rétegek szerint föl is tagolódik, abban minden rétege megegyezik, hogy családokból áll. Ennélfogva az egész társadalom egylelkű abban, hogy ösztönszerűen ragaszkodik a család-egység, családsejt ápolásához. Bármilyen rombolást vittek is végbe a társadalmon a liberálisok, radikálisok, szabadgondolkodók, szociáldemokraták és a keresztény erkölcsnek másnevű, de ha^Asonló ellenségei: a tisztességes társadalom manapság is tiszteletben tartja a családi köteléket, a szülőket, a női erényt, a tiszta családi életet és támogatja a nagy családokat erkölcsileg és anyagilag. Bármit követtek is el az irodalom, művészetek, színház, mozi és divat, mégsem érték el, hogy tisztességes társaságban számba jöjjön egy családon kívüli, vagy családellenes egyén. Tisztességes társaság nem fogadja be a házasság nélkül együtt élőket, nem érintkezik a kitartottakkal vagy elzülöttekkel, nem huny szemet a házasság elősködői, a házibarátok fölött sem, eleget csiripel az ártatlan kakukfőkokról, a törvénytelen gyermekeket pedig még az állam is kitagadja az örökségből. Még a mai társadalom is feltétlenül megköveteli a hajadonok tisztaságát, de a férfiakkal szemben — sajnos — más mértéket használ. Gúnyolódik a szegény vénlányok fölött, pedig az agglegények az okai, hogy vénlányok vannak. És azok is ragaszkodnak családjukhoz, akik nem alapítottak családot.

A különféle társaságok tulajdonképpen különválasztják a családtagokat; iskolák, hivatalok, egyesületek csak az egyes családtagokat fogadják be, de mindenütt tekintettel vannak az illető egyének családtagi minőségére. Az állam is egyenkint bánik el polgáraival, csakis az egyház az, mely a lélek szerinti egyéneket a családokban és a családokkal együtt kívánja felölelni. A gyümölcsöt füstul és a fát gyökerestül akarja a magáénak vallani. És át akarja hatni a katolikus társadalom egész gyümölcsösét éltető sugaraival és üdítő cseppjeivel.

Ez az óhaj és törekvés mindenkor megvolt az egyházban, de a nagy városokban kevésbé sikerült célt érni. Manap azonban hatalmas lendülettel indul meg egy életrevaló mozgalom, mely valóra akarja váltani az egész sejtrendszer kiépítésének és a családok megszentelésének nagyszerű tervét. A katolikus családok szövetsége nem lesz külön egyesület, hanem az egyházközségek kebelében már néhány évvel ezelőtt megindult szervezkedést akarja tovább folytatni és a maga céljaira felhasználni. Legelső feltétel, hogy a sejtrendszer az ő őrszemeivel (utca- és házbiztosaival) kiépüljön, azután majd meg lehet tölteni ezeket a sejteket az evangélium és anyaszentegyház mézével.

Csakis ez a szervezet tudja majd az egyház szellemében befolyásolni az államot és közreműködésével támogatni az egyházat. Ez lesz képes hatást gyakorolni a társadalom közvéleményére és korlátokat szabni a romboló törekvéseknek. Ez fogja majd ezt a nagybeteg társadalmat orvosolni, a családok dűledező falait újra építeni. Még nem vigasztalan a helyzet, még lehet segíteni, de ütött már a 12-ik óra. Sok ész, erő és szent akarat kell a sikerhez s mindenek előtt Isten segítsége. Világosítsa meg a Szentlélek a vezető elméket, öntsön önzetlen, céltudatos munkásságot a megbízottakba és hassa át

az egész katolikus társadalmat az egyetértés és egyakarás szellemével!

A katolikus családok szövetségéről még utolsó fejezetünkben is beszélünk.

4. Az irodalom.

Az a keresztényellenes hadjárat, mely egyik fő feladatává tűzte ki a család feldúlását, leghatékonyabb eszközüül tekintette az irodalmi. A család feldúlása volt a legegyszerűbb és legrövidebb út a nemzet és egyház feldúlásához. Hogyan került az irodalom ezeknek a romboló idegeneknek a kezébe, világosan és tanulságosan mutatja be *Bartha József dr.* mostanában megjelent kitűnő könyve, melynek címe: „Két nemzedék irodalma 1875—1925.” (Kapható 4 pengőért a szerzőnél, IX. Ferenc-körút 32.)

Bemutatja e mű, hogyan hódított tért a magyar politika liberalizmusa révén a kapitalizmus és a zsidóság és mennyire tehetetlenek és vakok voltak ezzel a fenyegető rémmel szemben a magyar osztályok: a főnemesség, középosztály és a nép és hogyan került az újonnan alakult magyar munkásosztály a szociáldemokrácia hálójába. Bemutatja e mű, hogyan változott múlt századi irodalmunk romanticizmusa realizmussá, tiszta családias erkölcsé nyugati-nak nevezett keletivé.

Múlt századi irodalmunknak legfőbb feladata volt keresztény családaink olvasó igényeinek kielégítése; leghőbb vágya volt, hogy a családok minden tagjának kezébe jutva, a szülőknek épúgy kedvére, örömeire és épülésére szolgáljon, mint a fiataloknak és a gyermekeknek. Elképzelhetetlen volt, hogy olyan dolgok jelenjenek meg könyvekben, vagy lapokban, amelyek ellentétben állanak a tiszta erkölccsel és sértik a szemérmeket. Ez az irány kifeje-

zést nyert a lapok címeiben és címei alatt. A jó könyveket úgy ajánlották az ismertető kritikusok én kiadók, hogy azoknak minden magyar család asztalán helyet kell foglalniok. Nem volt szabad, vagy illő akkor felnőttnek sem olyasmit olvasni, amit gyermek nem olvashatott el.

És nézzük csak meg akkori regényeinket, költeményeinket, milyen *fehérék* voltak azok egytől egyig mind és mennyire szolgálták a tiszta családi erkölcsöket!

Nézzük a kommunistáktól kisajátított Petőfi Sándor nemes, tiszta, mély családi költeményeit! Nézzük Arany János *Családi körét*, olvassuk el Itthon című remek kis költeményét:

„Mint a madár a fészkére,
Szomjú vándor hűvös érre,
Mint a gyermek anyaölbé:
Vágyom én e nyájas körbe.”

Egészen másképp zeng Ady Endre, az istenített nagyság, mikor így szól Jézushoz:

„Nem hallgatom zsoltáros ajkad,
Nem kell szép égi birodalmad.
Selymet, pénzt akar egy leány,
Vár, vár reám,”

A modern irodalom főtárgya az érzéki szerelem, ezzel éleszti, doppingolja az elernyed, romlott, elfásult idegeket. Ez nem az élet rajza és orvossága, hanem a romlás eszköze és az erkölcsi nyomor injekciója. Olyan árúciák ez, mint más izgató szerek. Megrontja ez az irodalom a családot és ezzel a bűnt követ el a nemzet, egyház és emberiség ellen. Megrontja az ember legtermészetesebb boldogságát, amit a családban talál, megrontja az emberi elmét, megrontja a testet és a lelket.

De oda se neki, csak keljen a könyv! Ezek a kiadók először is lefordították a francia és más kül-

földi irodalom legkegyetlenebbül romboló mérgeit. Nem elégszenek meg a házasságtörések és mindenféle bűnök változataival, hanem egész könyveken tárgyalják a természetellenes eltévlyedettek erkölstelenségeit és ezeknek a szenvedélyeknek szolgálatában elkövetett egyéb gazságaikat.

A francia regényekben és színdarabokban megszokott dolog, hogy a család háromtagú; a harmadik, a házibarát, elmaradhatatlan. Tipikus regény ebben a szellemben Flaubertnek annyira magasztalt Bauvarinéja. Ebben egészen természetes dolognak tünteti föl az író, hogy egy asszony az ő áldott jó urát gyűlölje és egy jött-ment fráterért utóbb meg is ölje. Úgy halad a hűtlen nő lelki romlása, hogy ennek a tragédiának szükségképen be kell következnie. És az egész miért történik? Mindössze azért, inert önagysága unatkozik a kis városban és közönségesnek, prózainak találja a jó, polgárius férjet.

Tolsztoj Leo, a nagy orosz író, bölcselő és emberbarát azt mondja, hogy ez a divatos irodalom csak a szenvedélyek szépítgetője naplopók mulattatására. Ő erkölcsi szükségnek vallja a törvényes egyházi kötelekeket, a házasságot a szerelmi viszonyban, bár nem mindenben ragaszkodik orosz egyháza követelményeihez. Ő a házasságot a házastársak kötelességének tartja egymás és a gyermekek iránt és ezt a szent frigyet szerinte a szerelem lángjának ellobbanása, elhalványulása után nemesebb és tartósabb kapcsok tartják össze. Így rajzolja ezt a *Családi boldogság* című regényében. Tolsztoj kárhoztatja és megveti az érzéki szerelmet. Egyik regényének hősnője, Karenin Anna is keservesen meglakol azért, mert bűnös szerelme miatt elhagyta férjét és gyermekét.

A mi újabb irodalmunk nagyobbrészt a romlott, erkölstelen külföldi irodalom nyomdokain halad. Botránys különben a család szempontjából

legtöbb hírlapunk is. Azt mondják az idegen kiadók, hogy csak ilyen dolgok kellenek a közönségnek. Ezen a visszaélésen egyszer már segíteni kell. Alljon már egyszer igazában a sarkára a keresztény magyar társadalom! Lépjenek végre a tettek mezejére a katolikus háziasszonyok is és ne eresszék be házukba gyermekeik megrontóit, e liliomtipró könyveket és lapokat.

5. A színház.

Az egyház elleni szabadkőműves hadjáratok legalkalmasabb eszközei: az irodalom, a színház és a mozi. És hogyan tudnak legtöbbit ártani az egyháznak? Ha a család kötelekeit lazítják.

Három francia regényíró volt a vezető ebben az átkos munkában, u. m. Zola, Mirbeau és France. Torzalakban feltüntetni a keresztény családot és vele a polgári társadalmat, megrágalmazni a papokat: ez volt az ő útjuk és eszközük. Kinövéseiket nagyították, egyes hibájukat általánosították és aztán odatartották az így nyert képet a közönség elé: ime, ez a keresztény család és társadalom! Homorú és domború tükröt tartottak az olvasó elé, hogy a műveletlenek ne vessenek rajta, az ízlésebbek pedig undorral és megvetéssel forduljanak el tőle.

Ezt a módszert követték a színműírók is. De a színház sokkal veszedelmesebb hatású fegyver, mint a könyv. A színészek és színésznők még a tiszta darabot is be tudják mocskolni. Nem is kell ehhez szemérmetlen öltözködés, erkölcstelen mozdulatok és szavak. Megteszi a hatást egy-egy szemhunyorítás, kétértelmű hanghordozás, vagy egy erkölcsös alak kigúnyolása. Az erkölcstelennek szép színbe öltöztetéséről nem is szölok.

Amit a színház mutat, az mindig követendő példa a közönségnek. Akármilyen erkölcstelen is az

a kép, melyet nyújt, a fiatalság követendőnek tartja, mert hiszen a társalgás hangját, a modort az ízlés, a divat vezetőitől, a színművészekről ellesni — egészen természetes dolog. Éppen ebben rejlik a veszedelem.

A színészek pedig azt mondják, hogy ők csak a valót állítják elénk, legföljebb a jellegzetes vonásokat emelik ki. És hogyha szabad az élclapokba karrikatúrákat rajzolni, akkor nekik is szabad ilyen művészi célú változtatásokat tenniük.

Szabadságában áll a színműíróknak is a szatíra fegyvereit használni, ez kétségtelen. Nem rejlett semmi veszély abban, hogy az egyik vígjáték a nagyzási hóbortot, a másik a férjvadászatot, harmadik a pénzsóvárságot vagy kéjvágyat tünteti föl olyan indítékul, mely megrontja a családok, szerelmesek boldogságát. Ha nincs is javító célzat a darabban, de legalább nevetséges színben tünteti fel az ilyen ferdeségeket, akkor már nem árthat a családnak és társadalomnak.

Senki se kárhoztatja a „Fenn az ernyő nincsen kas”, „Cifra nyomorúság”, „Liliomfi”, „Gyurkovics lányok” című darabokat, Pedig ezekből is sok rossz ragadhat a gyöngébbekre, mert a vezető osztály erkölceit, modorát látja bennük. De azért az ilyen darabok általában nem rossz célzatúak, Nevetséges színben tüntetik föl a hibákat és elbuktatják a hibásakat.

Nézzük azonban azokat a színdarabokat, amelyek úri, illő divatos dolognak mutatják be az erkölcsstelséget, a családromboló kicsapongást; meg is okolják s a haladás jegye alá sorozzák a maradi dogmatikus keresztény világnézettel szemben a házasságtörést, gyermekpusztítást, való pestist; rendes családtagnak tekintik a házíbarátot is. És aki ezeken csodálkozik vagy megbotráncozik, az falusi, elmaradt, elveszett ember.

És vannak írók, akik csakis ilyen darabokat írnak; és vannak színházak, amelyek csakis ilyen darabokat adunak elő. A mozik pedig nagyjából ennek a családromboló iránynak a szolgálatában állanak azzal a különbséggel, hogy itt külön figyelmeztetik a közönséget, hogy 16 éven aluliaknak nem szabad bemenni, tehát valami csemege lehet.

Mi az oka ennek? Az, hogy az irányítás, a pénz olyanok kezében van, akik a keresztény társadalom romjain akarják világralmukat megteremteni.

Ez ellen, amíg lehet, mindent meg kell tennünk. A katolikus háziasszonyoknak sem szabad azt mondaniok, hogy ők gyengék ahhoz, hogy az árral szemben ússzanak. Öbennük igen sok és nagy erő van, csakhogy ők maguk sem tudják ezt.

Mint ahogy szidják a zsidót s nála vásárolnak, épúgy elmennek családostul, gyermekestől az erkölcstelen, rossz hírű színházakba, mozikba, hírhedt darabokba, hogy aztán alaposan kedvük szerint megbotránkozhassanak.

Vannak, akik azt mondják, hogy aki nem érti meg, annak nem árthat, aki pedig megérti, annak meg már nem árt, Ez szofizma. Árt a rossz, az édes méreg mindenkinek.

Mit kell tehát tennünk? A rossz hírű színházakba ne járjunk, erkölcstelen írók darabjait ne nézzük meg akkor se, ha egyszer jót írnának is. Látogassuk a Nemzeti Színházat, de ha ott egyszer hírhedt, erkölcstelen, családeellenes darabot adnának, akkor ismételjük meg a Szomori- esetet. Miért ne lehetne megtenni a tiszta erkölcs érdekében azt, amit hazafiságból megtett a magyar ifjúság. Csak így lehet elérni azt, hogy a közerkölcs terén olyan hivatást töltsön be a színház, amilyent egykor a hazafiság ébresztésében és ébrentartásában betöltött.

Olvassák szorgalmasan a katolikus háziasszonyok is az új darabok első, igazi kritikáit kereszt-

tény lapokból, de ne reklámcikkeket! És ne menjenek maguk se az erkölcsi kifogás alá eső darabokba, férjüket tartásuk vissza, gyermekeiket pedig szigorúan tartsák el ezektől.

Mert a színháznak és a mozinak nagy nevelő hatása lehet, de már igen sok áldozata is volt.

De miért ne tehetné a színház a családi erkölcsnek azt a szolgálatot, amit egykor a magyar hazafiságnak tett?

6. Az iskola.

A jövőnek a magvait az ifjúság porhanyó, termékeny talajába kell belevetni, E nagy magvetést a jó anyáknak és az iskolának kell elvégeznie, Mondhatja az állam, hogy neki elég dolga van az igazi magvetéssel, az anyagiakkal; mondhatja az egyház, hogy ő erején felül megtesz mindent, de — sajnos — ereje nem elég; mondhatja az irodalom és a színház, hogy nekik az élet szelleméhez kell igazodniok; mondhatja a társadalom, hogy ő mindezzel szemben tehetetlen. Csak két tényező nem érezheti magát gyengének e nagy feladatokkal szemben, az összes hatalmak meggyőzéséhez és megsegítéséhez; és ezek épen a legjámborabb és leggyengébb fegyvertelen tényezők: az édesanya és az iskola,

A társadalom sejtjeinek, a családoknak belsejéből kell kiindulniok a megújulásnak. A család szentélyében az édesanya szíve az örökvilágosság mécsese, melyből az olaj sohase fogy ki. De innen az iskolába mennek a drága gyermekek és ott is fel kell találniok a családi szeretet világát és melegét.

A családi érzelmeket az iskolában is táplálni kell és beleplántálni az olyan családokba is, melyekben nem virul azoknak gyümölcsfája. Ez két úton lehetséges és pedig a növendékeknek a családra irányított léleknevelése útján és a szülőkkel való érintkezés révén.

A mai túltengő testnevelést mindenképen ellen-súlyozni kell a családi alapon nyugvó lélekneveléssel.

Az iskola embereinek minden alkalmat meg kell ragadniuk, hogy a gyermekek szívéen át a szülőkkel minél szorosabb és melegebb összeköttetésbe jussanak. Csakis így létesülhet az iskola és a szülők között az a rég óhajtott kapocs, mely a családi és iskolai nevelés egyenlenségeit hivatva lesz kisimítani a gyermekszívek javára.

A beszéd- és értelemgyakorlatok, négy szemközti beszélgetések, olvasmányok és szavatok tárgyalása, írásbeli dolgozatok, énektanítás, mind kedvező alkalmat nyújtanak a család, az otthon megkedveltetésére és annak megbeszélésére, hogyan tud a gyermek a házi boldogság érdekében közreműködni.

Egyes tantárgyak, mint a földrajz, történelem, természetrajz, de különösen a hittan, bővelkednek a család életére vonatkozó adatokban, csak fel kell hívni az ifjúság figyelmét ezekre. És mindezek az adatok azt fogják bizonyítani, hogy a családi boldogságért, az otthon kellemessé tételéért érdemes mindent megtenni és minden áldozatot meghozni.

A szülőkkel közvetlenül a beíratáskor, a szülők iskolai látogatásai alatt, ünnepélyeken, istentiszteletek és szülői értekezletek alkalmával érintkezik az iskola; ezenkívül írásbelileg.

Ne csodálkozzanak a szülők és ne vegyék gyanakvással, ha a tanítók, tanárok, hitoktatók ez alkalmakkor az ő családi körülményeik iránt érdeklődnek. Sokszor csakis így lehet megtalálni a tanuló lelki fejlődésének vagy visszafejlődésének kulcsát. Csakis így lehet elejét venni sok kezdődő romlásnak és felében megállítani kis lelkeknek csendes tragédiáit.

Javaslom még a szülőkkel való érintkezés két

új alkalmául a családi napot és a családi lelkigyakorlatot. Ezeknek iparkodjanak a mamák népszerűséget csinálni!

Ünnepély keretében lehetne néhány kellemes, meleg órát együtt tölteni a szülőknek, pedagógusoknak és gyermekeknek. Mindegyik fél szóhoz jutna, minden családi érzélem kifejezést nyerne. Uzsonna fejezhetné be a lelki ünnepet. Többet érne ez minden eddigi iskolai ünnepélynél. Nem is kellene előadási napon tartani, lehetne vasárnapon vagy ünnepen is, hogy ez a kifogás se merülhessen fel.

Van már Amerikában fiúk ünnepéye, melyet a Fogaskerek Egylet rendez, volt már nálunk több helyen anyák napja. Szép dolgok ezek is, de csak egyoldalú szárnypróbálgatások a családi naphoz képest. Ez pedig sajnos, még eddig nem is szárnypróbálgatás, hanem csak terv, de tervnek gyönyörű és sokat ígérő.

A családok lelkigyakorlatán külön előadások volnának az atyáknak, az anyáknak, a leányoknak és a fiúknak. Csak a szentáldozás volna közös. Hogy mi volna e lelkigyakorlatok tárgya, arról nem kell a papoknak útmutatást adnom. Önként kínálkozik a házi béke, a családi erények és családrontó bűnök gazdag anyaga. De sok gyermekrontó perpatvart lehetne ez úton megszüntetni és boldogsággá varázsolni.

Kedves jó anyák, próbálják ezeket a húrokat az iskolákban megpendítem! Hogy még mit tehetnek az édesanyák, a katolikus háziasszonyok a családok felemelése érdekében, majd később sorolom föl.

7. A család.

Mit tehet maga a család a családvédelem érdekében?

Nem gondoljuk, hogy a családot magára kell hagyni küzdelmében. De miként az egyének, úgy a

családnak is meg kell tenni minden lehető a maga boldogulásáért. Segítség magadon s az Isten is megsegít. Mindent nem szabad az Istentől várunk. De nem várhatjuk a fenntartásunkat csupán a külső tényezőktől sem, bármilyen hatalmasok is azok, minő az egyház, az állam, a társadalom, mert hiszen elvégre ezek is a családokból vannak összetéve. Ez azt jelentené, hogy a többi családok összeségétől várjuk boldogulásunkat és magunk nem teszünk semmit se. Sőt ellenkezőleg, nem elég, hogy magunkról gondoskodunk, hanem még meg kell felelnünk a nagy összesség kötelességei ránk eső részének is a többi családokkal szemben. Ebben az esetben joggal várhatjuk el, hogy az összesség is megfelelően az irántunk köteles támogatásnak.

Mint ahogy a falban egy téglát tartja a fölötte levőket, de azért védelmet, támogatást, biztosítékot kap a körülötte levő tégláktól, a vakolatától, mésztől, gerendától és a ráhelyezett tetőtől.

De sokkal jobb, ha az élő gyümölcsfa hasonlatánál maradunk. Igaz, hogy a talaj, a csapadék, a levegő, a nap a fának a megélhetésre szükséges anyagokat, körülményeket nyújtja, a többi fa védi az időjárás szélsőségei ellen; de azért a gyümölcsfa nem várhat mindent a külsőségektől. Vannak a fának erői, melyekkel élnie kell, hogy fennmaradhasson. Megvan az ő önfenntartó és fajfenntartó ereje, megvan az ő önvédelmi képessége és megvan az ő csodás fölfelé törekvése, mintha tudná, hogy minden jót az égből kap, a jó Istentől: ez az úgynevezett sztatikai erő. Mert ha ez nem volna, akkor még egyenesen állni sem tudna.

Így van a család is. Megvannak a családnak is az ő fenntartó képességei és ezek is mind a Teremtőtől vannak. Isten iránti hálával köteles tehát a család ezeket az erőket felhasználni, nemcsak a maga fenntartására, hanem a többi család védelmére, a közösség javára is.

Mi volna az a talaj a mag, vagy a palánta nélkül? Mi volna a mag vagy a palánta az ő titokzatos és csodálatos életereje nélkül?

És az a mag a gyümölcs a fán terem, a jövő élet a családfának szülte, kincse, ilyen a gyermek is. És a családfában a szülők egysége testesül meg.

Édesapa, édesanya és gyermek! példát állít életetek az Isten, Amit tanulhattok belőle, használjátok fel, különben elpusztultok és romlástok másokat is, a közösséget és a jövőt is maga után fogja ragadni a pusztulásba.

Édesapa és édesanya, legyetek egyek, mert gyümölcsötök korcs lesz és megromlik. És amely fa gyümölcsöt nem terem, az kivágatik és a tűzre vettetik.

Ne vitázzatok az elsőbségért csak akkor, ha egymásért áldozatot kell hozni, mert ez az igazi szeretet. És hozzatok szívesen áldozatokat a következő életért, mert ez az igazi szerelem: boldog egyesülés néma rövid egyéni gyönyörűségért, hanem a jövő élet boldogságáért, A ti utódaitok lesznek a ti legnagyobb örömeitek. Ezek nélkül nem ér semmit a házasság, ezek nélkül nincs család, A gyermek a szülők legnagyobb kincse; ezt jegyezzék meg ne csak a szülők, hanem a gyermekek is.

Úgy éljetez tehát, hogy el ne veszítsétek testi-leg vagy lelkiileg legnagyobb kincseteket, a drága gyermeket. Számolnotok kell róluk az Úr trónja előtt!

És ti gyermekek úgy viselkedjetez, hogy csakugyan drága kincsek, örömök maradjatok, mert a romlott gyermek a legnagyobb csapás, a hálátlanság a legnagyobb bűn.

Szülők és gyermekek! Gyilkolni nemcsak késsel, fegyverrel, tűzzel, méreggel lehet. Aki más életét megkeseríti, az lassú méreggel öl. Egymás életét ne rontsátok, ne rövidítsétek meg. Hiszen a magatok földi és mennyei üdvét is elvesztitek ezzel.

Segítsétek egymást mindenképen és ez lesz a leghatékonyabb családvédelem.

Szülők, magatok is legyetek jó, hálás gyermekek, mert ki miben bűnözik, abban bűnhődik. Bánjatok másokkal is keresztényi módon, rokonnal, cseléddel, szegénnyel. A példa vonz! Gyermekek, tiszteljétek hálásan szüléitek helyetteseit, jötevőiteket és szeressétek testvéreiteket és társaitokat is. Így vetíték el a boldogság, békeség, barátság csíráit egy életre.

Családok, ne legyetek terhére másoknak, hanem siessetek segítségére annak, aki rá szorul. A fészek melege, a belső béke sugározzék ki nyájas körötökből és segítse elő más családok boldogságát is. Így lesz erős, egészséges és tiszta az állam, az egyház, a társadalom, irodalom, színház, iskola, család. És megújul a föld színe!

*

Az iskoláról részletesen a II. a családról a III. fejezetben beszélünk.

MÁSODIK FEJEZET.

Az iskola családvédelme.

1. Mit tehet az iskola a családok megmentése érdekében?

A Statisztikai Társaságnak 1927. február hó közepén lefolyt konferenciáján megdöbbentő adatait tárták föl a válásoknak és öngyilkosságoknak. Ez a nemzeti szerencsétlenség nem más, mint a családoknak, a nemzet sejtjeinek már majdnem gyógyíthatatlan züllése, bomlása, feloszlása. Ez a bomlási folyamat nem új keletű, nem is csupán a bolsevizmusnak «redménye és hagyatéka. Ott van ennek a csírája, forrása, ahonnan minden keresztényellenes mozgalom kiindult: a szabadkőművességben.

Ez a materialista irányzat felhasználta eszközül az irodalmat, színházat, sőt még az iskolát is nemzetölő szellemének terjesztésére. Pedig hát mi volt az irodalom, színház és iskola a magyar nemzet addigi életében? Templom, melyben Istenével közlekedett; édesanya, melynek emlőin nevelkedett; gyógygyerő, mely halálos aléltóságából kiemelte!

Ily lázálomból kezdünk fölcusúdni most is. Magunkhoz térünk már és észrevesszük, hogy mennyire sülyedtünk, Sárba került az, ami a keresztény magyarnak a legszentebb volt: a családi élete, a női tecsület, a házasság szentsége, gyermekeink ártatlan lelke. Ilyen lélekkel nem építhetjük újra elpusztult szétdarabolt hazánkat. Istennek először is a tiszta er-

kölcsünk kell, azután pedig a hozzá való áhítatos» gyermeki hűségünk és bizalmunk,

Szerencsére még idejében észrevettük, hogy a család, az otthon veszélyben van. Országos nagy mozgalomnak kell megindulnia legnagyobb kincsünk megmentésére. Elernyedtt és széttagolt társadalmunknak, mint egy embernek, talpra kell állnia a családok megmentése, erkölcsi megújítása érdekében. Ennek a fölpezsdült, meleg vérkeringésnek be kell hatolnia mindenhová, hogy eleven erejével mindent mozgásba hozzon a szent ügy érdekében, A társadalom gépházában ismét hatalmas tűz lobog és széles szíjak átviszik az erőt a nemzet minden szervébe, A nemzet magához ragadja ismét azokat a fegyvereket, melyeket egyideig ellene fordítottak: az irodalmat, színházat és iskolát.

Hogyan kezdjük tehát a dolgot az iskolában?

Eddig is ápoltuk az összeköttetést az iskola és a család között. Most csak az lesz a különbség, hogy nem az iskola, hanem a család érdekében fogjuk elsősorban ápolni ezt a jó viszonyt. Ezzel azonban nem ártunk csöppet sem az iskolának, mert tiszszerezen vissza fogja adni a család, amit neki az iskola nyújt. Ez lesz a leghálásabb befektetés.

Hogyan szoktak érintkezni az iskola emberei a szülőkkel? Legelőször a szülők egyike megy beírás-kor az iskolába a gyermekkel. De máskor is leginkább a szülők mennek el az iskolába érdeklődni csemetéik iránt és pedig különösen a rováások és bukások borzalmas ideje tájékán. Ez az ő Kálvária-járásuk, szegényeknek. Ha nincs baj, a pedagógus az egész iskolabajlás folyamán sem ismerkedik meg a szülőkkel. Vidéken ez másképp van; ismerik egymást az emberek és találkozáskor érdeklődnek egymás ügyei iránt; sőt járatosak is egymáshoz és az otthon barátságos légkörében felolvad köztük az a hivatalos ridegség, kellemes ott-tartózkodássá és eszmecserevé

lesz az az ideges sietség, ami az iskolai látogatásokat jellemzi. És hol ismerheti meg legjobban a pedagógus az ő növendékének családi viszonyait, mint otthon, szülei, testvérei körében? Ez a meleg érintkezés nagyvárosokban — sajnos — ritkán van meg, és ez a nevelés hátrányára szolgál. Ne tartsa vissza azonban a jó tanítót semmiféle melléktekintet vagy balvélemény attól, hogy — ha szükségét látja — fölkeresse tanítványát otthonában. Jót tesz ezzel az áldozatos szeretettől vezérelt fáradtságával a gyermeknek, meg az egész családnak.

Az érintkezés más alkalmai a szülői értekezletek, levelezés, ellenőrző könyvecskék vagy iskolai füzetek révén folytatott üzenetváltás, tanulótárs vagy iskolaszolga által való érintkezés stb.

Mіндеzekben az érintkezésekben aknázzuk ki ezentúl az alkalmat arra nézve, hogy megismerkedjünk növendékeink belső családi életével. Tehát már a beírásnál jegyezzünk fel magunknak olyan adatokat, melyek erre az otthonra világot vetnek. Be fogják látni a szülők, hogy az iskolát közelről érintő körülmények, hogy hány testvér van, azok mivel foglalkoznak, hogyan viselkednek; milyenek az egész család anyagi és szellemi viszonyai. Már ekkor sok baj fog feltárulni és leginkább abból láthatjuk majd a bajt, ha a szülők dacosan vonakodnak föltárni a helyzetet. A következő érintkezéseknél azután mindig számon kell tartani ezeket a bajokat, megszüntetésükre minden lehetőt meg kell tennünk és minden illetékes tényező segítségét igénybe kell vennünk. Nagyon sokat tehet e tekintetben az igazgató és a hitoktató. Az igazgató a szülőkkal szemben is gondviselő atyaként viselkedik és összeköttetéseit a hatóságoknál az ő javukra használhatja ki. A hitoktatót pedig, mint lelkiatyát, bizalommal hallgathatják, ő pedig az egyházközség szerveivel álljon szoros érintkezésben. A hitoktató szeretet-

tel kikérdezheti a lelki ügyeket, a vallásos élet dolgait is- Ezt úgy teheti, mint növendéke érdekét; de tovább mehet benne, jót tesz vele. Senki se tehet neki szemrehányást ezért.

A családi körülményekben kutassuk a tanuló hanyatlásának vagy rossz viseletének okait. Meg fogjuk látni, miért oly bánatos vagy könnyelmű, tehetetlen, félénk vagy vakmerő fellépésű a gyermek. Ez az eljárás meg fogja javítani az iskola „anyagát” és szellemét. És mennyi kis tragédiának lehet majd így elejét venni. Mert vannak csendes tragédiák, melyek a gyermekek lelkének lassú elvérzésében nyilvánulnak.

De a mi célunk a szülők és testvérek életére is hatást gyakorolni. A szülőket a szülői értekezleteken általában és a látogatásoknál négy szemközt is figyelmeztessük az ő viszálykodásuk, rendetlen, erkölcsstelen életmódjuk következményeire. Nincs szülő, aki ne szeretné gyermekét. Az ő jövőjéért és lelke üdvösségéért kérjük a szülőket az Istennek tetsző életre.

A gyermekért kérjük őket, hogy esetleges rendezetlen viszonyaikat rendezzék és a szeretett gyermeket tegyék a házasság szentsége által törvényessé.

Ámde igazi hivatásunk, melyben leghatékonyabban, bár szűkebb körben működhetünk, a reánk bízott növendékek tanítása és nevelése. Hogyan lehet tehát a gyermekeket a családiasságra nevelni?

Minden alkalmat fel kell használni arra, hogy az otthon boldogító voltát ecseteljük és felhívjuk a gyermekek figyelmét arra, mikép kell az otthont viselkedésükkel kellemessé tenniök. A szülők iránti tisztelet, szeretet, előzékeny figyelem, szolgálatkészség, kedves modor, részvét, megértő felfogás; a testvérek iránti meleg érzelem, önzetlenség, segítő szellem, áldozatos szeretet; a rokonokhoz való ragaszkodás, az idősebbek iránti tisztelet, az alantasok megbecsülése, még a háziállatok iránt is nyilatkozó

jó szív és az otthonhoz tartozó minden tárgy kimé-
lése: ezek legyenek íő alkotórészei a családújító ne-
velőoktatásnak. Szeretessük meg az otthont, mint
olyan helyet, ahol zavartalanabban lehet dolgozni is,
pihenni is. Tárjuk fel az olyan gyermek helyzetét és
jövőjét, akinek nincs otthona. Ez a nagy kincs meg-
érdemli azokat az áldozatokat, melyeket érte hoz-
nunk kell, úgymint az önmegtágadást, szolgálatokat,
a kisebbek támogatását s a nagyobbak iránti engedé-
kenységet. De a komoly, szigorú erkölcs, vallásos
és emberi kötelességek mellett ismertetnünk kell az
élet kedves örömeit is és rá kell tanítanunk a
kicsinyeket, hogy ezeket zavartalanul és hálával
tudják élvezni.

Ez a *családtan* persze nem külön tárgy, de be-
leillik minden tárgyba, mint a napsugár. És mindent
azzal a legközelebbi céllal kell tanítani, hogy a gyer-
mek azt otthon felhasználja, hogy azzal magát a csa-
ládban hasznosabbá tegye.

E szellemnek az egyes tantárgyakba való bele-
rendelése külön tanulmány tárgya, mely még feldol-
gozásra vár. Mindenesetre bele kell vinni az erre
vonatkozó tételket az olvasókönyvekbe, beszéd- és
értelemgyakorlatokba, szavaltokba, énekekbe, írás-
beli dolgozatokba. És négy szemközt, bizalmasan is
el kell szélgetnie kell a tanítónak növendékeivel e dol-
gokról és otthoni viszonyaikról. Karácsonyra, új-
név- és születésnapokra lássa el a jó tanító
köszöntőkkel tanítványait,

Ha a szülők látni fogják, hogy az iskola me-
legen és önzetlenül érdeklődik az ő legfontosabb dol-
gokról, meg fogják becsülni az iskolát. Az iskola
pedig csak ez úton építheti újra a nemzetet alkotó
családokat.

2. A család kérdése az iskolában.

Már értekeztem arról, hogy mit tehet az iskola a családok megmentése érdekében. Megjelöltem azokat az alkalmakat, melyek révén az iskola emberei a szülőkkel és a tanulókkal megbeszélhetik e tárgyat. A szülőkkel a beiratáskor, az ő látogatásai alatt és a szülői értekezleteken, a tanulókkal a beszéd- és értelemgyakorlatok, az írásbeli dolgozatok és az egyes tantárgyak keretében lehet a családi ügyekről értekezni. Említettem az ellenőrző könyvecskét is, mint közvetítő eszközt.

Ezeket kívül még két kiváló alkalmat találtam, amint e tárgyról gondolkoztam, ú. m. a *lelkigyakorlatot és a családi ünnepélyt*. Nagyon pompás dolog volna e tárgyról lelkigyakorlat vagy ügynevezett konferencia-beszéd keretében elmélkedni, külön-külön az atyákkal, az anyákkal és a gyermekekkel, de a családi áldozás azután közös és ünnepélyes volna, esetleges együttes reggelizés fejezhetné be a lelki fürdést.

Azután meg, amint tavasszal tartunk madarak és fák napját, úgy tarthatnánk télen egy *családi napot* vagy *délutánt is*. Ez persze szeszes italok és tánc nélkül lenne, de azért kedélyesen, műsorral és batuszonnával. Nagy iskoláknál ezt csak 1—2 osztállyal lehetne egyszerre rendezni, vagy az iskola felével, mert a szülők és tanulók nagy tömeget tennének ki, melynek elhelyezése lehetetlen volna.

Ezúttal közelebbről kívánom megjelölni azokat a kérdéseket, melyeket ez alkalmakkor a szülőkkel és tanulókkal feldolgozhatunk. Mik lehetnek a tárgyai a *szülői értekezleteknek* és a szülők számára tartandó *lelkigyakorlatoknak*? Ilyenféle *tételeket* képzelek: A szülők hivatása és kötelességei. — Mit kívánhatunk a gyermekeinktől? — A jó apa. — A jó anya. — A jó gyermek. — Az okos apa, anya és

gyermek. — A szülők tévedései. — A gyermekek hibái. — Hogyan tehetjük kedvessé az otthont? — Melyek a legfőbb családi erények? — A házi béke. — Az önmegtartózkodás a családban. — A megelégedés. — A takarékoság. — A pénzkérdés. — A rend helyben és időben. — A munka. — A szeszes italoktól és más káros élvezetektől való önmegtartóztatás. — Az otthon örömei. — A család és iskola viszonya. — A család bajai. — Az iskola bajai. — Az apák, anyák, gyermekek bajai. — Családok vigasza. — A szent család, — A vallás a családban. — A jó tanító vagy tanár a család szempontjából, a szülők és gyermekek szempontjából. — A jó szülők az iskola szempontjából. — Az iskola befolyása a családra, szülőkre, gyermekekre. — A családok befolyása az iskolára. — A család szeretete az iskolában. — Az iskola szeretete a családban, — Az irodalom a családban, — A napi időbeosztás. — Az otthoni foglalkozások és a tanrend. — Hogy nevelik a szülők a gyermekeket, a gyermekek a szülőket és a szülők egymást. — A jó gyermek Istenáldás. — És nevekedék Isten előtt bölcsességben és kedvességben. — A családiasságra való nevelés. — A názassap boldogító szentsége. — Az idegesség legyőzése. — Jőj el Jézus, légy vendégünk!

A szülői értekezleteken előadást tarthatnának a szülők is, de szóhoz jutnának az előadásokat követő megbeszélésekben is. A *családi délutánon* leginkább a tanulók szerepelnének. Az otthon és család örömeiről és bánatairól szóló komoly és vidám, de semmiképp sem gúnyos felolvasásokon és monológokon kívül szerepelhetnek a növendékek alkalomszerű jelenetekben, kisebb színdarabokban is, A szavaltat és ének, meg a zene szintén nagy szerepet játszik ilyen estélyeken, ünnepélyeken. Lehet mesedélután formáját is adni az összejövételnek.

Csak az a fő, hogy túlzás, szertelenség ne legyen

semmiben sem, nehogy a pedagógia rovására menjen, vagy másképp ártson az ügynek a rendezés. Ha tapintatosan vezetik az intézést, mindenesetre előbbre fogjuk vinni ez úton nemcsak az otthon és a család szent ügyét, hanem a pedagógia sok kérdését is. Hallgassuk meg egymást szívesen és szeretettel és ne ítéljünk és határozzunk egymásról a nélkül, hogy meghallgatnók az érdekelt feleket. Ezeken az értekezleteken letorkolni senkit sem szabad. Értsük meg végre egymást! Mennyi félreértést kerülhetünk el ez úton.

A körülmények és vélemények megismerése céljából *körkérdéseket* is lehetne kihirdetni és a beérkező válaszok összefoglalása érdekes és tanulságos előadásokat adna.

A lelki és családi ügyeket a hitoktató is kérdezze ki, még pedig tapintatosan, hogy ne érintse se a szülők, se a gyermekek érzékenységét és ne adjon alkalmat ellenségeinknek a támadásra.

A családi körülmények megismerésére vezetnek az *iskolai dolgozatok* egyes tételei is, pl.: A mi otthonunk, — A mi családjunk. — A mi házuk. — A mi utcánk, — Milyen a házirend nálunk. — Mivel foglalkozom otthon?

És e cél szolgálatába lehet állítani az említett *ellenőrző* vagy *családi könyvecskét* is. A mi iskolánkban minden tanulónak van ilyen könyvecskéje. Elöl vannak a tanuló személyi adatai, ezeket ki lehet egészíteni a családi adatokkal, melyek a szülőkre és testvérekre vonatkoznak. Külön lapok vannak az intéseknek, üzeneteknek, de ezeket nem kell mindig csak a bevádolásokra és büntetésekre használni. Ebbe lehet beleírni a tanrendet, hogy a szülőknek tudomásuk legyen róla, a tanárok, tanítók nevét, a fizetendő díjakat és lefizetésük nyugtázását és végre dióhéjban a szülők és tanulók kötelességeinek szabályzatát. Bevezetheti a családi könyvecskét Arany

János „*Itthon*” című remek kis költeménye: „Mint a madár a fészkére, szomjú vándor hűvös érre, mint a gyermek anyaölbé: vágyom én e nyájas körbe.” Ez az első szakasza. Végén pedig igen szép volna Kozma Andor szép költeménye: „Jőjj el Jézus, légy vendégünk!”

Ezeket a verseket minden gyermeknek és szülőnek tudnia kell. A családi érzelmek ápolására alkalmasak még Vörösmarty Mihálynak: „*Egy szegény asszony könyve*” c. költeménye, Petőfi Sándor családi költeményei, Arany János „*Családi köre*” stb. Ezek nagyobbrészt benne is vannak az iskolai olvasókönyvekben. A természetrajzban rá kell mutatni az állatok családi érzelmeire és otthon-szeretetére. A történelemben ki kell emelni a jó szülőket és hála jó gyermekeket. A földrajzban össze kell hasonlítani a mi családi életünket más népekével. De mindekelőtt a hittanban kell kidomborítani a családra vonatkozó részeket és azt, hogy az egyház mily védelemben részesíti a családot. Az erre vonatkozó anyagot gondosan össze kell szedni és minden tárgyban érvényre juttatni.

Ha ez a tervezett munkásság kerékvágásba jön, létre fogja hozni egyrészt a *szülők szövetségét*, másrészt a *lelki nevelést* az iskolában s mind a kettő a családok talpraállítását fogja munkálni.

3. Szülők szövetsége.

Minden tanügyi lapban és minden időben jelennek meg értekezések, cikkek, melyek a szülők és az iskola szorosabb összeköttetésének szükségét hangsúlyozták. 1917. április 1-én jelent meg egy új lap Budapesten *Városi Szülők Lapja* címen, dr. Horváth Károly a szerkesztője (Közp. Városháza II. em. 222.) Ennek a lapnak szintén ez a célja, ebben is vannak olyan közlemények, melyek e viszony szorosabbra fűzését célozzák. Mindezeknek a törekvéseknek a

végző céljuk a szülők útján az iskolai nevelőoktatás tökéletesítése és eredményeinek biztosítása. Mindig csak a szülőktől akarunk támogatást, segítséget az iskola számára.

Ha ez a hozzájárulás nem is anyagi, ha csak arról van is szó, hogy a szülők rokonszenvével, együttérzésükkel, együttműködésükkel, figyelmükkel és némelykor kényelmük és idejük feláldozásával járuljanak hozzá az iskola megjavításához és ha ez az ő gyermekeik érdekében történik is: mégis kezd nekik nehezükre esni, kezd unalmassá válni, hogy mindig csak kíván tőlük valamit az iskola és sohasem nyújt nekik semmit.

Próbáljuk az irányt megváltoztatni és meglátjuk, hogy e pálya kör alakú és ellenkező irányban még könnyebben és hamarabb hozzájuthatunk igazi célunkhoz, a gyermekek tökéletesebb neveléséhez, az iskolai és családi nevelés összhangjához. Próbáljuk egyszer a szülők és az iskola barátságát a szülők, a családok érdekében gyümölcsöztetni. Amint észreveszik a szülők, hogy mi akarunk nekik adni valami jót, ha nem is anyagi javakat, mindjárt más lélekkel, melegebb érdeklődéssel fognak hozzánk közeledni. És legszívesebben meghallgatják hívó szavunkat, ha észreveszik, hogy arra is alkalmat adunk nekik, hogy egymással kezét fogjanak és így segítsék egymást az önmentésben.

Most tudniillik legégetőbb kérdés a családok talpraállítása. Minden irányból és minden irányba e célból kell megindulnia a küzdelemnek, a lázas tevékenységnek. Megmenteni, ami még megmenthető! Ez legyen a jelszó és minden eszközt erre a családmentésre kell felhasználni. Dolgozik is egyház, állam és társadalom vállalva ez irányban, meg kell tennie a magáét az iskolának is.

A szülők és iskola összekötő szálai gyanánt az eddigieken kívül, minők a kölcsönös látogatások és

szülői értekezletek, még újakat is jelöltem meg a családi napban, a szülői lelkigyakorlatokban és a családi könyvecskékben,

Úgy kell vezetni a dolgot, hogy a szülők a közelebbi célt lássák, a családok megjavítását a jelenben, az iskola pedig ne veszítse el szem elől a távolabbi célt, a családok megjavítását a jövőben. A szülők érezzék meg e kapcsolatban a közvetlen, rögtöni javulást. Mi pedig ezt a családi javulást fordítsuk melegebben csemetéink hatékonyabb ápolására. A mi legszentebb feladatunk a család, az otthon szeretetének a gyermeki lelkekbe való beültetése.

A családi boldogság az apa, az anya és a gyermekek közreműködéséből születik meg és táplálkozik. Úgy intézzük a dolgot, hogy a mi súlypontunk a gyermek legyen, hogy elkerüljünk minden félreértést és neheztelést. Azért érthetnek belőle a szülők is elegendő. Fiainak szólok, hogy a menyem is értsen belőle.

A szülők kötelességei egyébiránt röviden bele foglalhatók a családi könyvecskébe és később röpiratokat is lehet kiadni, melyek különösen a gyermekekhez intézendő intelmekről szólhatnak

Legtöbbet várok azonban attól a hatástól, mely a szülőknek összefogódzkodásából fog származni. Azért itt háttérbe kell lassankint vonulnia az iskolának a szülők elől, de csak látszólagosan. Mint ahogy a szülők szokták becsapni a gyermekeket, úgy csapjuk be mi is a szülőket. Hagyjuk őket szabadon játszani, de azért a szemünk folyton rajtuk van. Nekünk legelső feladatunk, hogy azt a félelmet és azt a sok kellemetlen érzést, mely legtöbbször elvlasztja a szülőket tőlünk, eltüntessük az ő lelkükből.

Ők azután majd hamar megtalálják egymást, összebarátkoznak, egymásra hatnak (a mi vezetésünk alatt) és segítik egymást. Hogy ennek a szövetkezésnek mily nagy jelentősége van, egyelőre nem is lát-

hatjuk át. A mi célunkon kívül a társadalom rendezkedését is elő fogja mozdítani ez a *szülők szövetsége*.

Nem lesz ez egyesület, melynek alapszabályai, ülései, tisztkara, választmánya, jegyzőkönyvei, tagsági díjai vannak. Nem lesz ez egyesület, mely egyesek személyi törekvéseit és hiúságait elégíti ki. Ez valami öntudatlan egyesülés lesz, amely csak a szívekben lesz meg. És ne féljünk attól, hogy az iskola e szövetségben háttérbe fog szorulni. Hiszen az iskola lesz a mag, a lélek, a világító test, a tűzhely, a központ.

És nem lesz ez a szülők szövetsége semmiféle más szövetségnek vagy egyesületnek a vetélytársa, kizorító ja vagy helyettesítője. Minden becsületes törekvés csak segítőtársát láthatja benne, mert ez csak a lelkeket munkálja és fogékonyabbá teszi minden társadalmi összefogásra és vállvetésre.

Vannak az iskolák körül már volt tanulótársak szövetségei, vannak az egyházközségekben családok szövetségei, létrejött már egy országos családi szövetség is nem felekezeti alapon. Egyik se féltsé hatáskörét a szülők szövetségétől, mert mindegyiknek más a feladata és iránya, mások az eszközei. Csakis az olyan törekvés találkozik szembe ezzel az új erővel, amely a családok, az ifjúság, a közerkölcs és nevelés ellen merné felütni a fejét. De az ilyen próbálkozás hatalmas és országosan szervezett hadsereget találna maga előtt, mellyel szemben egyszerre le kellene tennie a fegyvert,

Hallom már a többi ellenvetést is: 1. Már megint egy új szövetség, mikor még a meglévők se boldogulnak; 2. gondoljunk először a kenyérre, a fizetésemelésre, a gazdasági válság megoldására; 3. már megint valami új ingyenes munka a tanítóknak, tanároknak!

1. Mint már említettem, ez nem lesz új egyesület, nem fog megterheléssel járni. A társadalomnál erősebb, mennél több irányban szövik át a fonalak, csak az egyenesség és a rend legyen irányadó.

2. Az anyagiak nagyon fontosak, mert nemcsak lélekből áll az ember, hanem testből is. De azért az egyéni és társadalmi boldoguláshoz mégis legfontosabb a lélek fegyelmezettsége. A családok országos szövetsége, melyet Porzsolt Kálmán alakított és vezet, elsősorban az anyagi oldalt tűzte ki feladatául, de azért egyik tartalmas előadó értekezletén ez a szövetség is elismerte, hogy a családok fölemelésében fontosabb az erkölcsi oldal az anyaginál. Különben nem zárjuk ki mi sem eleve az anyagi kérdéseket.

3. A tanítók és tanárok nem fognak többet dolgozni, mint eddig, hanem többet fognak barátkozni. És nem fognak barátságból ingyen dolgozni, mert ezért barátságot és ingyen munkát kapnak a közönségtől. Ha a társadalom véleménye megváltozik rólunk, az fog nekünk valamit érni pengőre is átszámítva. Vannak kartársaink között, akik erre elpirulnak, de vannak, akik megnyugodnak. Mindkét félről joggal hisszük, hogy magáévá teszi a most felvett eszmét.

4. A léleknevelés.

Azt hiszem, általánosan elfogadott igazság az, hogy a nevelésnek az ember képességeit összehangatosan, egyenletesen és arányosan kell kifejlesztenie, tehát nem szabad az egyik tehetséget a másik rovására előnyben részesíteni és túlságosan kifejleszteni és nem szabad egyiket sem elhanyagolni. Ismert és elismert igazság ez és mégis mennyi hibát követünk el e tekintetben mindenkor.

Úgy látszik itt is érvényesül a hullámelmélet, melynél fogva az egyik végletből a másikba esünk;

mikor egy mulasztást pótolni akarunk, akkor a másik oldalra billen át a mérlegünk.

Néhány évtizeddel ezelőtt elhanyagoltak a testnevelést, most abban estünk túlságba. Azelőtt túltengett az emlékezet fejlesztése a sok betanultatás által az értelem önállóbb, alkotó képességeivel szemben; később ezzei az iránnyal szemben a másik sarkpontra jutottunk: megtanultunk és tanítottunk gondolkodni, de elmulasztottuk a felfogottakat összefoglalni és megtartani. Csak néhány év óta iparkodunk e tekintetben a középutra.

És talán minden kornak általános hibája, hogy a test és az értelem fejlesztésével szemben elmulasztja az érzelmek nevelését, a tulajdonképeni léleknevelést. Ez annál érthetlenebb mulasztás, menél érthetőbb az, hogy ez a léleknevelés nem szoríthat háttérbe más oldalt, ez nem kíván külön erőki-fejtést; ez éltető levegő, mennyei manna, melytől az egész ember él és egészségesen fejlődik.

Már a hetvenes években feljajdultak a jószívű állatvédők, hogy a nemzedékek szívtelenül nőnek fel és az élet embertelen küzdelmeiben nem ismernek mást, mint önérdeket. És mit szólunk erről most, a világháború után, mely az életet még nehezebbé és a szívet még kérgesebbé tette?

A felszabadult ösztönök egyenesen a szeretet fészkeinek, a családoknak a feldúlására törnek. Apa, anya, fiú, leány megy, rohan vakon egyéni önös, szennyes vágvai után a romlásba,

És mi történik ezzel szemben a közoktatásban és köznevelésben? Mint a vízözön, eláraszt mindent a *testnevelés*. Mint ahogy az életben a test ápolása, művelése, fitogtatása a fő, mint ahogy a társadalomban művészetben, irodalomban minden nemesebb, igazán emberi dolgot háttérbe szorít az állati test, a nemi inger, az epikureizmus: úgy uralkodik sajnos az iskolában is a test nevelése a léleké fölött.

A mai gyermek és ifjú nem ismer más célt, más örömet, más fontos dolgot, mint a sportot, A tanítás csendes óráiban fütty-, ének-, trombita- és dobszó mellett és harsány vezényszavakra gyakorlatoznak osztályunk ablakai alatt. Elméleti órák alatt is a zöld újságot olvassák és a legújabb sporteseményeket beszélik meg a legnagyobb otthonossággal. Sőt van nekik külön ifjúsági sportújságjuk, egyesületük, ezenkívül a cserkészet, van külön országos testnevelési tanács és vannak járási testnevelési felügyelőségek. Mikor fogja ennyire vinni a léleknevelés?

Nemcsak a sportlapokban, hanem a napilapokban és folyóiratokban is olvashatják nevüket, láthatják fényképüket azok a fiúk és leányok, akik legelőször csúsztak le a hegyről, legjobban tudnak rúgni és bukfencezni, Évenként egyszer vannak ifjúsági tanulmányi versenyek is, de miféle parányi jelentőségűek ezek a nagyszerű sporteseményekhez képest, melyek a napilapok vezércikkeibe kerülnek.

Nem kell attól félnem, hogy ezt a könyvet vagy ezt a cikket valamelyik testnevelő, sportember vagy sportnövendék elolvassa és labdarúgással vagy bokszolással tanít emberségre, nem is azokhoz szólok, akik eget-földetrázó küzdelmeikben Európa homlokán tombolnak, hanem csak azokhoz a szerény, öreges bácsikhoz, akiknek van némi befolyásuk a köznevelésre, intézem kérdésemet: mire vezet ez az egyoldalúság?

Azt fogják mondani: alighogy megerősödött az intézmény, máris támadást intéznek ellene. Azt fogják mondani, nem tudom, hogy a mai helyzetben különös jelentősége és nemzeti hivatása van a testnevelésnek. Azt fogják mondani, ami már a könyökünkön jön ki: *Mens sana in corpore sano*.

Én erre előre azt felelem, nézzétek a görögöket. Azoknál talán csak volt igazi testnevelés, testművelés? Volt, de nem szorította háttérbe, hanem ellen-

kezőleg, táplálta a szellemi művelődést, a művészetet, költészetet.

A görög ifjúság nevelésében éppen olyan jelentős volt az ének és a költői művek, meg a bölcsészet tanítása, mint a gimnasztika. Az olimpiászokon drámai versenyek is voltak, melyeken egy alkalommal a csatából megtért győztes hadvezér ítélte. A versenyek győzteseit dór karénekekkel ünnepelték, ilyeneket írt az egyes hősökre Pindaros, a „dirkei hattyú.” És náluk nem vezetett a testművelés sem durvaságra, sem érzékiségre.

Szóval én nem a testnevelés ellen szólok, hanem a léleknevelés mellett. És ez a kettő megállhat egymás mellett kellő egyensúlyban; sőt annyira ki kell egészíteniök egymást, mint ahogy az ember testből és lélekből áll.

És ha éppen egyik részen valami túlsúlyt engedünk meg, akkor az nem a test serpenyője lehet, hanem csakis a léleké. Magyarázat helyett csak Tyrtaeust hozom fel, a sánta kis költőt, ki a spártaiakat úgy fellelkesítette tüzes harci indulóival, hogy fényes diadalokat arattak.

De térjünk már át a léleknevelésre, az érzelmek és az akarat fejlesztésére. Az érzelmekről írtam már „A jó szív nevelése” című könyvemben és kíváncsnak tartottam egy lélektani neveléstan szerkesztését, mely a lélektani részben megállapítsa az úgynevezett szimpatikus érzelmek skáláját és akkordjait, a pedagógiai részben pedig ez érzelmek fejlesztésének irányításának módjait, eszközeit, betegségeiknek receptjeit mutatná be,

Ez érzelmeknek a tengelye, mely körül elhelyezkednek, mint a vasporszemek a mágnesvas körül: a szeretet. Ennek egyik sarka az önzetlenség, másik az önzés. E zenit és nadir körül forog az érzelmek egész világa.

A szeretet tárgyai között van ranglétra, de az érzelem mindig ugyanaz: a szív hevülete.

A szeretet legfőbb és legelső tárgya a teremtő isten. Az ő imáadását az egyház intézi, vezeti.

A szeretet második tárgya a teremtett világ, a természet; ennek alkotó részei: az emberiség, az állat-, növény- és ásványvilág- A szűkebb világ a haza (állam), ezt a nemzet lakja; a szűkebb haza a szülőföld; az emberi fészkek, az otthon, ebben él a család.

Ezekre irányul az emberi kebel, szív, lélek minden szeretete, érzelme. Csak a sorrendben van változás. Legfőbb az Isten, azután jön az otthon a szülőkkel és testvérekkel és így tovább, legutoljára minden élő után a szervesetlen, anyagi, másképp ásványvilág.

Az érzelem, a szeretet azonban egy és ugyanaz, csak a szerint van benne különbség, hogy a tengely, mely pontjához van közel, az önzés, vagy az önzetlenség sarka felé helyezkedik-e el. Ha például egy haszontalan kis verébnak szívem jószágától vezérelve dobok egy kis morzsát, ez értékesebb cselekedet erkölcsileg, mint ha beteg nagynénémet azért ápolom, hogy vagyonát rám hagyja.

Minden érzelmünk ezeknek a tárgyaknak a szolgálatában áll és meg lehet magyarázni ezen az alapon a vallás- és erkölcstan, a jog és esztétika minden követelményét: az emberi kötelességeket.

Tehát ily világszemlélet alatt kell ápolnunk az istenfélelmet, családi érzelmeket, hazaszeretetet, állampolgári erényeket, felebaráti szeretetet, a természet szeretetét (állat- és növényvédelmet.)

És bele kell ezeket az érzelmeket vinnünk minden tantárgy keretébe. Még a számtant is lehet vallásosán és hazafiasán tanítani. Az olvasmányok, szavaltatok, énekek, írásbeli dolgozatok során minden alkalmat használjunk föl a léleknevelésre. Nagyon

alkalmasak erre a célra az ünnepélyek is, melyeket sokan oly haszontalan szünetnapoknak tartanak.

Megvoltak ezek a dolgok részben eddig is, de hiányzott a koncentráció, az egyöntetűség a nevelésben, amit a tanításban oly fontosnak tartanak. Például a természetrajz, természettan vagy történelem tanítója lerontotta a vallástanítás eredményeit.

És egy nagy hézag volt az egész léleknevelésben. Szem előtt tartották az istent, a hazát, még az emberiséget és a természetet is, de kifelejtették az ott-hont a családdal.

Pedig ez a kis emberkének a mindene, ez neki a világ közepe. És ebben kell neki először megtanulnia, hogy mások is vannak, nemcsak ő, kikkel szemben kötelességei vannak. Meg kell tanulnia azokat az erényeket, melyek elsősorban a családot építik és tartják össze, ú, m. a békeséget, önmegtartóztatást, rendet, munkát, takarékoságot, kíméletet, szemérmert,

Máskor nem is hárult az iskolára ily nagy feladat e téren, mint most, az általános lelki leszerelés, a kommunizmus családdrombolása után. Máskor jobban elintézte ezt a feladatot maga az egészséges lelkű család.

Most azonban egyik legsürgősebb, legkomolyabb és szentebb feladata az iskolának a családok talpraállítása a léleknevelés útján. Az egész léleknevelés a családot vegye középpontul, minden e körül forogjon és ne az egyén körül.

És ne szoruljon azért hátra se a testnevelés, se az értelem, se az akarat fejlesztése, mert mindegyik szükséges az egyén kiképzéséhez és a család fenntartásához.

Mindenekelőtt való azonban az érzelem. „Gefühl ist alles!” — mondja Goethe.

5. A családi érzelmek.

Bárhová menjünk, mindenütt köralakú szemhatár vesz körül bennünket. Az egyén mindig a világ közepe. Az *én* a legfőbb, a középpont. De a világ nagy körén belül több kisebb kör is van ugyanazzal a középponttal. A legkisebb az otthon a családdal, azután jön a szülőföld a rokonsággal és földiekkel, majd a haza a nemzettel, végre a világ az emberiséggel. Ezekben a párhuzamos körökben két erő gyakorol hatást és ellenhatást, az egyik a középponttól kifelé, a másik a körvonalaktól befelé irányul. Az első az önfenntartás, a másik a fajfenntartás ösztöne. Az elsőből származik az önzés és gyűlölet, a másikkól az önzetlenség és szeretet.

A világon, a földön azonban van még az emberiségen kívül más teremtmény is, ez a természet, mely három fokozatból áll: ú. m. az állat-, növény- és ásványországból. Ebben a természetben él az ember, ezek nyújtják földi életének föltételeit és ehhez ragaszkodik testiségével.

Van azonban a világ fölött is lény: a teremtő Isten. E végtelen szellem felé irányul az ember lelke. Ezt a törekvést az egyház szabályozza, mely a nemzeteket befogó világ nagy körében foglal helyet.

Az emberi életet tehát két vízszintes és két függőleges erő irányítja. Ezeknek egyensúlya biztosítja az egyén és család boldogulását.

Az önzés túltengése elleni óvszerül rendeli Isten II. parancsolata: Szeresd felebarátodat, mint te magadat. Ezt tesszük mi is, mikor a családot tesszük a középpontba, nem az egyént. Ez úgy történik, hogy az egyént beleszámítjuk a családba. Az egyén kissugarú határkörét, az önzést azonban eltörölni sehogy sem lehet, de nem is kell, mert hiszen ez egy szükséges természeti erő, mely még a mások szeretetében is benne van.

A szűkebb értelemben vett családi érzelmek csak a családtagok egymás iránti érzelmei, az említett erők azonban szorosan összekötik a családot és egyes tagjait a nemzettel, egyházzal, emberiséggel, istennel és a természettel. Ilyenképpen végezhetjük a teljes körű léleknevelést családi alapon. Olyan kapcsolatban van a család ezekkel a nagy tényezőkkel, hogy életét ezek nélkül elképzelni se lehet.

A család *vallás* nélkül nem is emberi család. Házasság, keresztség, bérmálás, penitenciatartás szentsége, ima, ünnepek nélkül megélhet keresztény család, vagy keresztény lehet-e? Már a tízparancsoltnak öt pontja vonatkozik a családra. A kereszténység pedig egészen új alapokra fektette a családot a lelkiség érvényre juttatásával és a házasság szentségének felbonthatatlanságával. Az anyaszentegyház az anyák anyja, az apák patrónusa és a kisdedek védelmezője, mert szülőt és gyermeket egyaránt Isten fogadott fiaivá avatott,

A vallás fűzi össze legszorosabban a család tagjait, azért annyira fontos, hogy egyvallásúak legyenek a házastársak és a gyermekek. És a vallás fűzi össze az egyházban is a családokat a családok szövetségévé.

A vallás ápolása a családok körében ennél fogva az iskolának is rendkívül fontos kötelessége. E nélkül könnyen visszajuthatunk a kommunizmus valóság- és családellenes állapotához, mert a másik tábor szép csendesen most is és mindenkor dolgozik.

Azután legközelebbi feladat megvilágítani azt a viszonyt, melyben a család a *nemzettel* van. A család a nemzet része, a nemzet sejtje, mely csak úgy lehet tele a családi erények mézével, csak úgy szolgálhat a nemzet szervezetének, ha megtartja sejt-falait. Hasonlítsunk össze egy ép és egy összeron-

csolt, kifacsart mézeslépet. Mutassunk rá az állam intézményeire és törvényeire, melyek a családokat védik, istápolják és ezekkel szemben a családtagok állampolgári kötelmeire,

A szülőföld, haza, világ mint tágabb otthonunk, a másvilág mint jövőendő hazánk szintén helyet foglalnak e nevelő oktatásban. Otthonunk virág, tágabb otthonunk annak védő virágburka, a mennyország pedig édes gyümölcse az otthon illatos virágának.

Az *emberiség* szeretete, vagyis a felebaráti szeretet szépen megvilágítható egy példával. Elsülyed egy hajó, melyen családunk tagjain kívül különféle nemzetből, vallásból és fajból voltak utasok. Ha nem tudok úszni, akkor csak a magam megmenekülésére gondolhatok. Ha azonban másokat is megmenthetek, akkor legelőször szüleimet, testvéreimet, azután rokonaimat, barátaimat, honfitársaimat, vallásom követőit kell megmentenem és csak ezek után másokat.

Sőt, ha még erőm, időm és helyem van rá, az *állatokat* is meg kell mentenem, mert ők is élő és érző lények. Őrjük is ki kell terjesztenem részvéteimet. Az állatok és növények is kiegészítő részei az én kedves otthonomnak, hozzátartoznak a családi élethez, nemcsak fizikailag, hanem kedélyileg és szív szerint is.

Az *állat- és növényvédelem* rendkívül fontos a nevelésben, ez az olvasni tanítás a szív könyvében, ez a szeretet abc-je, ezt érti meg legelőször a kis emberporonty.

Ami az anyagi, szervezetlen világot illeti, melyet *ásványországnak* mondunk, annak szükséges voltát is el kell ismernünk, de itt a nevelésnek a lefelé ható erőt, az anyagiakhoz való vonzódást ellensúlyoznia kell. Minden élöhöz való ragaszkodás dicséretes, de az anyagiak túlságos szeretete idejében gáncsolni való. Sőt az élőben sem az anyagi jót kell keresnünk, hanem a lelkit, az erkölcsi jót és a szépet, mely

érdek nélkül tetszik. így a természet és a művészeti alkotások szeretete is csak úgy értékes, ha nem érzéki irányú, hanem az isteni és emberi szellem magasságaiba ragadja a lelket. E ponton érintkezünk az eszthetikával. Greguss Ágost kaleidoszkópszerű nyolcágú csillagban szemléltette a szép fajait és e csillag főtengelyén a felső sarok az önzetlenség, az alsó az önzés.

De itt az ideje, hogy egyszer már a tulaj donképeni *családi érzelmekre* térjünk át. Ezekben is az a fő, hogy a fölfelé ható lelkiség és a befelé ható önzetlen szeretet itassa át a szívet és irányítsa az életet.

Miféle viszonylatokról lehet szó a családtagok között? A szülőknek egymáshoz és a gyermekekhez és a gyermekeknek a szülőkhöz és egymáshoz való viszonyáról.

Ha a szülőket egy szóval is szeretjük jelölni, egyenrangúaknak mondjuk is, mégis kell, hogy a kettő közül az egyik első legyen az egyenlők között, primus inter pares. Két feje nem lehet a családnak sem, két dudás egy csárdában. Legyen a kettő egy test, egy lélek, de azért mégis vezetőnek kell lenni lelkileg is annak, aki testileg erősebb, aki oltalmazza a fészket és ellátja a családot minden szükségessel. Ez pedig hivatás, képesség, történelem, biblia, közfelfogás szerint az apa, a családfő, a páter familias. Az a természet rendje, hogy ez így legyen. És sajnos, e ponton örök lázadás van a családban s ez rejti magában a vizály és romlás csíráját. A papuskormány ma már úgyszólván általános intézmény s ez az oka a gyermekek fégyelmetlenségének.

Mit tehet ez ellen az iskola? Gyermekek és szülők előtt minden alkalommal hangsúlyoznunk kell az apa elsőségét, tekintélyét, az iránta való tiszteletet, engedelmességet. Ennek természetesen nem szabad az anya kisebbitésével történnie. Az anyának kü-

lönben természettől is olyan óriási hatása van a gyermekekre, hogy ez a gyengéd és tapintatos lecke nem árthat nekik. Azt mindenesetre értessük meg a szülőkkel, hogy ha vannak is köztük határvillongások, azok ne folyjanak le az ártatlan, szegény gyermekek előtt. Az ő szemükben olyan egy legyen a szülőpár, amilyennek csakugyan lennie kellene.

Azt persze, hogy szívbeli egység nélkül nem kellett volna egybekelniük, a szülőknek már hiába magyarázzuk. A gyermekek előtt is kényes dolog a szülők egyetértéséről beszélni. Egy esküvőn hallottam egyszer, hogy a pap rámutatott az Örömszülők egyetértésére követendő példaként, holott azok a szülők, szegények, örökösen hadilábon álltak egymással úgy, hogy az egyik anya nem is volt ott az esküvőn. De a kedves jó mamákat intve óvhatjuk attól a nagyon elterjedt betegségtől, hogy nevelési dolgokban a gyermekek előtt ellentmondjanak az apának és kérjük őket, hogy pedagógiai tevékenységüket ne az apára, hanem a gyermekekre irányítsák. Nem kell visszariadnunk attól, hogy e miatt kellemetlenségeink lesznek. A szülőknek be kell látniok jóakarunkat, igazságunkat és jogunkat a beavatkozásra. Hatáskörünket nem lépjük át, mert mindez a ránk bízott növendékek nevelésének érdekében történik. Növendékeinket pedig minden alkalommal nevelnünk kell arra, hogy a gyöngé és lágyszívű anyának éppen úgy engedelmeskedjenek, mint az) apa kemény szavának és fenyegetésének vagy pálcajának. Rá kell tanítanunk őket, hogy édesanyjukat ne csak szeressék, hanem tiszteljék is és nagyra becsüljék. Ne tartsák az ő családi munkáit alantasoknak vagy csekély jelentőségűeknek; ismerjék el az ő hivatásának magasztosságát és otthoni tevékenységének az egész nemzetre, egyházra és emberiségre való kihatását.

Sokat kell még foglalkoznunk egyénileg is a gyermekeknek testvéri és baráti viszonyaival. Sok-

szór beszéd tárgyává kell tennünk az otthon iránti szeretetet, ragaszkodást és azokat az erényeket, melyekkel az otthont kellemessé, a családi életet boldoggá tehetjük.

6. A családi erények.

Az isteni erényről, a szeretetről, már beszéltem. Ez az az összetartó erő, mely nemcsak a családban, nemcsak az embereknél, de az állati, sőt még az anyagi világban is megvan.

Ennek mindenekelőtt hatást kell kifejtenie. Nem elég tehát, hogy érezzük, hogy meglegyen bennünk, hanem ki is kell azt fejeznünk szóval, viselkedéssel és tettekkel. Ennek az erőnek különféle nyilvánulatai azok, melyek összetartják a családot, melyek a családtagok egymás iránti kötelességeinek felelnek meg; ezek azok a jelenségek, amelyek kellemessé* boldoggá teszik az otthont, a családi együttélést.

Pedig hány emberben van meg a meleg érzés, de nem talál kifejezésre s így hatástalan marad. Mily jól esnék néha egy nyájas mosoly, egy biztató pillantás, egy hálás, meleg szó, köszönet, sőt kérelem is. De visszatartják keblükből e napsugarat sokan, befüggönyözik lelkük ablakát, hogy se oda be, se onnan ki nem hat éltető sugár. Kedves hitvestársak, szülők, gyermekek, testvérek! sohase háriátok el magatoktól ily gyengéd érzelmi nyilatkozatot, mert drága kincs az, boldogító életerő, elillanó hajnali harmat, az égbe visszaröppenő sugár, ifjú házaspár gyermeke, kit isten hamar magához vesz angyalnak. Sőt csodás hatása van a gyengédségnek, a figyelemnek még akkor is, ha forrása nem az igazi önzetlen szeretet. Van Herczeg Ferencnek egy elbeszélése, melyben apáról fiúra száll az a hagyomány, hogy a férj minden héten legalább egyszer adjon nejének egy kis virágot és mondjon egy bókot. Az elbeszélés

férfiai mind önző, csapodár, tékozló gavallérok és csak ezzel a módszerrel tudnak felszínen maradni asszonyaik által. Nem mondom, hogy ilyenek legyenek a férjek, de ez eléggé meggyőző példa arra, hogy mennyire szükséges a gyengédség kifejezése.

Ennél még fontosabb, hogy szeretetünk igazán tevékeny legyen, azaz fejtse ki a testi és lelki irgalmasság cselekedeteit. Ha kötelességeink ezek minden felebarátunkkal szemben, annál inkább és elsősorban a legközelebbi hozzánk tartozók iránt. Hogy a családtagok egymás testi szükségleteiről híven, gyengéden és szívesen gondoskodjanak, ez olyan elemi feladat, hogy kissé nyersen, de megfelelően kutya-kötelességnek lehet mondani, mert a kutyák is megteszik. Ételt, italt adni; ruházatukról, szállásukról gondoskodni; nyomorult helyzetükből kiségiteni; betegségükben ápolni, gyógyíttatni; holtuk után kegyelettel eltemetni és emléküket megőrizni: ez a legkevesebb, amit meg kell tennünk szeretteinkért. Magasabbrendű emberi feladataink ezenfelül az irgalmasság lelki cselekedetei. Mindig a lelkük és lelki boldogságuk és üdvösségük lebegjen szemünk előtt. Szórói-szóra ideírom a hét kötelességet, mert kívánatos volna, ha minden lakásban ékesen hímzett betűkkel, rámában volna olvasható, akárcsak a „házi áldás”. Amily fontos folyton szem előtt tartanunk azt az igazságot, hogy „Isten volt, vagyon, lesz mindenkoron”, époly szükséges el nem felejtenuk egy pillanatra sem, hogy kötelességünk a családban is: 1. a bűnösöket meginteni; 2. a tudatlanokat tanítani; 3. a kételkedőknek jó tanácsot adni; 4. a szomorúakat vigasztalni; 5. a bántalmakat békével tűrni; 6. az ellenünk vétetteknek megbocsátani és 7. az élőkért és holtakért imádkozni. Mert a szeretet gyümölcstelen, meddő fa e tettek nélkül és a vallásosság sem igazi, ha nem az égi szívárvány e hét színében ragyog. Az első két pont a nevelés, a második pár a lelki

gyámolítás, a harmadik kettő a türelem és az utolsó pont a családokra alkalmazott vallásosság kötelességét tartalmazza.

És legfontosabbnak tartom a legutolsó követelményt, mert ennek teljesítése maga után vonja a többi. Csoda hatása van annak, ha egy családban minden nap minden tag imádkozik minden tagért. Ez a lelki folyamat létrehozza a családtagoknak legszorosabb összeköttetését egymás és Isten között. Azt hiszem, e ponton megértettem és meg tudom értetni a keresztény szellem igazi lényegét. Családunk minden tagjának szenteljünk egy Miatyánkot és egy Üdvözlégyet, azután egyenkint kérjük számukra a szükséges áldásokat. Ezt hozzuk tudomásukra nekik és kérjük őket, hogy hasonlóképen cselekedjenek. Imádkozunk naponkint meghalt családtagjainkért s akkor rólunk is kegyelettel fognak megemlékezni gyermekeink, unokáink. Lehetetlen, hogy egy ilyen családban ne legyen szent szeretet, igazi boldogság.

Vannak ezenkívül még erények, melyek a kérdés gyakorlati megoldására vezetnek. Ezek pedig 1. *az önmegtartóztatás*; 2. *a takarékoság*; 3. *a munka* és 4. *a rend*.

A családi élet kizárja az önző, magának való életet. A házastársaknak, szülőknek, testvéreknek egymásért kell élniök és maguktól sokszor meg kell vonniök valamit és függetlenségüket fel kell áldozniök a családi boldogságért. Sokszor meg kell tagadnia önmagát az embernek, hogy az otthoni létet ne zavarja és meg tudjon felelni az alkalmazkodás követelményeinek; gyakran meg kell magától tagadnia olyan élvezetet vagy szokást, amelyet különben megengedhetne magának. A házasember nem élhet már legényéletet, sem a feleség és anya oly gondtalan életmódot, mint leánykorában. De azért nem kell

siratniok a régi boldogságot, mert kaptak helyébe másikat, tartalmasabbat, erkölcsileg értékesebbet. E ponton is lehet anyagi és szellemi oldalról beszélni. Az áldozatos szeretet megkívánja elsősorban, hogy a családtagok ne éljenek csupán kedvteléseiknek, élvezeteiknek, szenvedélyeiknek. A férfiaknak mindenestre tartózkodniuk kell a szesz italoktól, melyek annyi családi életet tettek már tönkre, a nőknek pedig az öltözködés és pipere túlságaitól. És mindegyik családtagnak benn a családban, az otthonban kell keresnie boldogulását és nem kívül a vendéglőben, kaszinóban, kávéházban, idegen szalonokban. Lelki önmegtagadás az, ha megfékezzük szenvedélyeinket, haragos kitöréseinket, idegességünket; nem engedünk szabad folyást gúnyolódó, ingerkedő vagy epéskedő kedvünknek, hanem jó képet mutatunk akkor is, ha esetleg bánt bennünket valami. Hiszen néha magunk se tudjuk, mi a bajunk és másoknak elviselhetetlenné tesszük az együttélést. Sokszor azt kívánja tőlünk a házi béke, hogy egész valónkat, természetünket, addigi életmódunkat és világfelfogásunkat megtagadjuk és megváltoztassuk. Ellent kell állnunk régi bűnös hajlamainknak, le kell mondanunk zsarnoki törekvéseinkről; bosszút, haragtartást, irigységet, veszekedést nem szabad ismernünk.

De ezzel szemben bőséges kárpótlást fog nyújtani nekünk az, hogy a hozzánk tartozók viszonzni fogják ezt az alkalmazkodást és ők is le fognak mondani egyéniségük önző érvényesítéséről és keresni fogják a mi kedvünket.

Az önmegtartóztatáshoz szorosan csatlakozik a *takarékosság* erénye. A legtöbb családi perpatvarnak a pénzkérdés a forrása. És ez nemcsak a szegényeknél van így, hanem a gazdagoknál is. Szegénység és gazdagság — nagyon tág fogalmak. Szegény az, akinek sohasem elég, amije van. Gazdag a meglegedett; gazdag, aki az ő csekély kis javaiból is tud mások-

nak juttatni. Így vannak szegény-gazdagok és gazdag-szegények. Ennek titka csakugyan az önmegtartóztatás és a másokon való segíteni akarás. Boldog az, aki mást boldogíthat, mert azt boldogítják szerettei és a tiszta öntudat. A családi boldogság alapja az, hogy értékeinket minél jobban kihasználjuk, semmit se hagyjunk kárba veszni, hiábavaló költségeket ne tegyünk és általában ne költünk többet, mint amennyi jövedelmünk van. Az anyagi egyensúlyt pedig nemcsak a bevétel és kiadás egyenlege teszi, hanem minden értékünknek okos kihasználása. Értékünk pedig nemcsak a pénz, hanem más vagyonunk is, azonkívül az idő, munkaerőnk, még pedig nemcsak a magunké, hanem azoké is, akikkel rendelkezhetünk; értékünk minden tehetségünk, képességünk, kereseti és társadalmi állásunk, jó nevünk, tisztességünk, hitelünk és mindazon javunk, miket magunk és családtagjaink számára kihasználhatunk. Mindezeknek tehát okos, mérsékelt igénybevételéről és beosztásáról van szó, mert a túlfeszítés, a kiaknázás mindenkor megbosszulja magát,

Mint ahogy az önmegtartóztatás a családtagjaink iránti gyöngédséghez, figyelemhez, kíméléthez vezet, úgy kerülünk a másik oldalon a takarékoság révén a család, az otthon holmijainak szeretetéhez, kíméléséhez, megbecsüléséhez, így ragaszkodunk azután a családi vagyonhoz, nem önzésből, hanem családi kötelességből, szüleink és gyermekeink iránti érzelemből. Oly ragaszkodás ez, mely összeköti nagyszüleinket unokáinkkal és közben biztosítja számunkra gyermekeink háláját,

Ami az anyagiakat megszerzi és biztosítja a családnak, az a *munka*. Ez szerzi meg a család lelki vérkeringését, örömeit is. Pusztán szerelemből vagy szeretetből, turbékolásból és egymás kényeztetéséből megélni és boldogulni nem lehet. Csak az a család lehet boldog, melynek minden tagja megteszi a

maga kötelességét. És csak a munka után édes a nyugalom és kellemes a szerető családi együttlét. Van-e nagyobb boldogság, mint mikor egy szorgalmas munkával töltött nap után este együtt cseveghetnek a család tagjai, elmondhatják napi élményeiket. De a munka maga is édes, ha van kiért¹ dolgozni. A természet és társadalom általános rendje szerint az apa Isten segítségével megszerzi a család kenyerét, azaz összes szükségleteit, az anya ellátja a háztartás dolgait, a gyermekek pedig tanulásuk által megszerzik a jövő élethez szükséges képességeket. Milyen szép és fölemelő dolog, ha a családtagok ezekben a jelentős munkákban egymást támogatják, egymás munkáját nagyrabecsülik, köszönettel veszik, szeretettel hálálják meg.

Legkedvesebb a munka, mikor közvetlenül az otthonra irányul és együttes. Milyen szép dolog, mikor a szülők tanítják gyermekeiket, vagy a nagyobb testvérek a kisebbeket. Mikor az apa a fiával valamit fűr, farag, bútort javít, képet fest, keretet, akaszt fel; az anya a kis lánnyal a konyhában foglalatoskodik, sőt a fiú se röstelje, ha édesanyjának segít, fát hoz föl a pincéből vagy meghoz valamit a boltból.

Az otthon fenntartása, csinosítása a negyedik házi erényhez vezet bennünket és pedig a *rendhez*. Hogy ez milyen fontos, csak akkor látjuk, ha rendetlen házba lépünk. A rend és rendetlenség térbeli és időbeli. Amely házban hegyin-hátán van minden és semmi sincs a maga helyén, hol nincs meg időben az ebéd, délfelé kelnek föl és délután takarítanak, hol a piszoktól és felfordulástól nem találja helyét az ember: ott nem lehet békés, nyugalmas otthonról szó. Ha nem kelnek föl és nem fekszenek le rendes időben, elkószálnak a család tagjai, nem mennek haza rendes időben és minden holmijukat széjjel hányják: akkor nem élhetnek boldog családi életet.

Mindezek az erények egymásból folynak és együtt hozzák létre a pelyhes fészket, az otthont, mely a munkának is, pihenésnek is legkedvesebb, legalkalmasabb helye és az emberfiókák meleg fölnevelő tanyája.

Ezekre kell tanítani az iskolának a szülőket és gyermekeket egyaránt. Folyton ezeket kell hirdetni minden alkalommal, nemcsak egyszer-kétszer évenként; mert ezeknél fontosabb dolog nincs és ezekből következik azután minden jó és elhanyagolásukból minden rossz és szerencsétlenség, hanyatlás és romlás.

Bizonyára szememre hányják már némelyek, hogy olyan dolgokat irkálók hasábokon keresztül; amik benne vannak minden etikában és neveléstanban, nem hiányoznak az új tantervekből sem. Pedig hát iskolának, egyháznak, államnak, társadalomnak, irodalomnak nincs fontosabb dolga ennél mindaddig, amíg olyan elharapódzott a családi szerencsétlenség, házassági visszaélés, erkölcstelen házinevelés, gyermeki hálátlanság, szeretetlenség, tiszteletlenség.

És legsikeresebben az iskola folytathatja a harcot e borzasztó bajok, e nemzetpusztító mótely ellen, mert legjobban tud hozzáférközni egyrészt a szülők, másrészt a gyermekek szívéhez, lelkéhez. A többi tényező mind egymásra tolja a mentő feladatot, az iskola nem várhat tovább. Nehéz és az önzetlenül küzdő egyénekre nézve hálátlan munka lesz, mert sok helyen ellentállásra és félremagyarázásokra van kilátás és némi eredmény csak egy-két nemzedék után várható. De nem vagyunk olyan önző kertészek, akik nem ültetnek fát, mert gyümölcsét maguk nem élvezhetik, csak utódaik.

Különben segítségünkre lesznek legjobbjaink, működésünk egybe fog kapcsolódni az egyházközségek családi szövetségeinek megindult tevékenységével, lassankint bölcs belátással és felébredt faji ösz-

tönnel fogja támogatni a törekvéseket a társadalom és irodalom is.

Az államtól egyelőre nem várunk sokat, mert rendeleti úton nem lehet kötelezővé tenni és szabályozni az olyan tevékenységet, melynek szívből fakadó önkéntesnek kell lennie. Mégis kívánnánk valamit és pedig azt, hogy teremtsen olyan környezetet, melyben az ilyen nemes növény virulásnak indulhatna és szüntesse meg az utca, a nyilvános helyek és a közélet mételyező erkölcstelenségét és a családok testet-lelket sorvasztó, szennyes nyomorúságát, a paupertas sordidát, mely a bűn melegágya.

7. A Szent Család és a keresztény család.

A Szent Család minden keresztény családnak örök eszményképe. Elérhetetlen, de mindig áhítattal és óhajtàssal követendő mintája. Mint a művész re-meke és a másolat. Ha a másolat bármilyen hű is, bármilyen szép is, értékben, lényegben nem is köze-líti meg az eredeti festményt sohasem.

De nem is közelítheti meg a keresztény család a Szent Családot, mert amaz természetes, ha meg is szenteli a házasság szentsége, ez pedig természet-fölötti; az emberi, ez isteni; az felséges és imádni való, ez csak bájos és tiszteletreméltó.

Nézzük a Szent Családot! Van egy égi Atyja és egy földi. így kell lenni a természetes családban is^ csakhogy mi valamennyien, szülők és gyermekek egyaránt, csak fogadott fiai vagyunk égi Atyánknak. Úgy kell az Istennek mindig családuknban lenni, mint az édes Üdvözítő volt az apostolokkal a bárká-ban. Védje meg a jó Isten hívő, bizó családainkat az élet veszélyeitől és töltsse el a családokban levők szí-vét bátorsággal, nyugalommal és annak tudó hité-vel, hogy még ha elmerülünk, elpusztulunk is, akkor is az ő kezében maradunk.

Ott van a Szent Család földi atya, szent József. Látom őt, amint gyalog megy a számarháton ülő szűz Mária mellett Betlehembe, minden veszedelemtől óvja őt és szállást keres számára. Látom őt, amint a gyermek Jézust tartja karján minden atya szeretetét túlszárnyaló érzelemmel, imádatlalt. Látom, amint a jámbor ácsmester szelíden oktatja az isteni gyermeket.

Az ő tisztasága, szent önmegtartóztatása más férfi-embernek a házasságban majdnem utolérhetetlen és az az érintetlenség csak az Isten anyját illette meg. Megilleti azonban minden anyát és nőt az, hogy férje mindenkor a lelkét szeresse és tisztelje és lehetőleg nyomja el érzékiségét; férjén kívül pedig minden más úgy nézzen rá, mint testvére vagy anyjára.

Szűz Mária, Isten anyja, természetfölötti csoda, aki a két női eszményképet egyesíti magában; a szüzet és az anyát. Ez a kegyelem csakis öneki adatott meg az égi Atyától és ez kárpótolta őt, mint földi anyát, nagy szenvedéseiert. Mérhettetlen szenvedéseit ellensúlyozta még az ő istenanyasága is; és ezért van az, hogy két alakban tiszteljük őt, Először mint Mater dolorosát, mint szenvedő anyát; másodszor mint diadalmas, boldogságos szűz Máriát.

Követendő mintakép ő a mi anyáinknak, nőinknek emberfeletti szenvedéseiben is, mikor nem roskadt össze a keresztfa alatt, hanem ott állt és híven kitarott isteni fia mellett a keresztfa alatt, stabat Mater dolorosa .. . De szép példa ő mint virágos májusi Madonna, mint boldog, büszke anya is. Boldogságos a Szűzanya először gyermekével, másodszor mennybemenetele előtt, mint a feltámadott Istenember ünnepelt anyja és azután megdicsőülten mennybemenetelekor.

És nézzük a gyermeket, a drága, isteni gyermeket, a kis Jézuskát! A gyermek mind édes, különösen az anyjának, de olyan tökéletes gyermek még

nem volt a világon, mint Ő; nem csoda, hiszen Isten volt. Isteni volta sugárzott ki szemeiből és meg is mondta aggódó édesanyjának, midőn Jeruzsálemben hátramaradva, a templomban megtalálták, hogy öneki magasabb hivatása van; ő nem olyan mint más gyermek.

Sok képet festettek róla a világ legnagyobb művészei, de az ő mennyei lényét bizonyára meg se közelíthették.

És ritka anya az, aki nem látja gyermekét ilyen angyalínnak, ilyen tökéletesnek. Szeressétek, jó édesanyák, gyermekeiteket, ők legyenek a ti legnagyobb boldogságtok. De ne imádjátok elvakultan, mert a ti gyermeketek nem Isten, Okosan szeressétek, hogy teste-lelke egészségesen, bájosan fejlődjék, mint egy szép virágszál; növekedjék bölcsességben. Isten és ember előtt kedvességben, miként a kis Jézus; és ne legyen időnap előtt az égbe visszaröppenő sugár és ne ejtse kétségbe szüleit líliomhullásával, hervadásával vagy sárba hulltával. Lebegjen mindig szemetek előtt, hogy felelősek vagytok érte és számolnotok kell az ő lelkéért Isten előtt.

Íme a Szent Család, amelyet követünk, de soha el nem érünk, mint a gyermek a szívárványt. De a család természetes hivatása nem is az, ami a természetfölötti Szent Családé.

És szemeim elé tűnik egy másik kép, egy csókolódzó galambpár vagy egy fészekaljja madár. Ez is a családnak bájos, boldog képe; a szerelemnek és szeretetnek, az otthon melegségének szemlélhető megjelenése. Ez azonban csak a természeti ösztönnel, az állatban is meglévő vérbeli érzésnek és fajfenntartási életerőnek tüneménye. Csodálatos dolog a maga célszerűségében és boldogító voltában, de

hol van ez a keresztény család tudatos, nemes lelki szeretetétől ?

A keresztény család az ő lelkiségével, az örök bíró előtti felelősségével és házasságának szentségével felülemelkedik az állati szaporodáson és a Szent Család művészi képét iparkodik elérni: valamiként az ember az Isten képére teremtett lény, de a végtelen, a szellemi Istent sohasem érheti el, mert teste is van, mely a természethez, a földhöz köti és lelke is korlátolt teremtmény, nem tökéletes Teremtő.

Éppen az a körülmény, hogy testből és lélekből áll az ember, szabja meg kötelességeit a természet és az Isten iránt. Egyiket sem szabad szem elől téveszteni. A keresztény család hivatása tehát, hogy gyermekeket neveljen és pedig úgy nevelje őket, hogy lelkükkel mindenkor beszámolhasson az Isten előtt.

És ennek a célnak csakis a keresztény házasság által létrejött család felelhet meg; csakis ez biztosítja és határozza meg az apának, mint családfőnek, az anyának, mint vele egyenrangú házastársnak, az otthon védőangyalának és a gyermekeknek jogait, kötelességeit és a nekik megfelelő helyet. Csak ez az igazi házasság, ez az igazi család és ez nyújt otthont az embereknek.

Mert vannak az emberi együttélésnek más formái is. Ezeket a formákat is az állatvilágból vett példákkal világíthatjuk meg. A mi házasságunkat a fecskék páros életével hasonlíthatjuk össze, ahol az apa hű az anyához és gondos szeretettel nevelik fiókáikat. Van azután kakasházasság ott, ahol háremet tart egy úr, ez a többnejűség. Van méhházasság, ahol egy nőnek több férje van. És van verébházasság, ez a kommunista szabadszerelem. Mi lesz ott a szegény gyermekekkel és mi lesz az emberi lelkekkel?

Papirius atya régi római szokás szerint magával vitte serdülő fiát a tanácsba, hogy ott figyelve, hallgatva tanuljon és készüljön patrícius életére. De

nem volt szabad a tanácskozásból semmit sem elárulnia. Egy alkalommal olyan hosszúra nyúlt az értekezlet, hogy folytatását el kellett halasztani másnapra. Ezt megtudta a Papirius-fíú anyja és sokáig faggatta fiát, hogy mi az a fontos tárgy. A gyermek már nem tudott sehogy sem szabadulni a zaklatástól, füllentett egy nagyot. Azt mondta, hogy a szenátorok be akarják hozni a többnejűséget. Erre óriási kavarodás, zendülés kerekedett Róma asszonyai között. Összeröföntek, hogy ezt nem engedik. És megtámadták a szenátust s minthogy az hiába tagadt és nem tudott az asszonyi fegyverekkel szemben megállni, szégyenszemre megadta magát. Ezen túl nem engedték be a fiúkat a tanácskozásokra, csak a kis Papiriust azért, mert nem árulta el a titkot és a család a Praetextatus előnevet kapta ennek emlékére. Minket azonban az egész történetből csak az érdekel, hogy már a pogány rómaiak is ragaszkodtak a házasságnak olyanféle formájához, mely ma már általános, az egynejű-egyférjű házassághoz.

Pedig mily nagy különbség van a pogány rómaiak házassága és a mi keresztény házasságunk között! Az asszonyok most nem kívánhatják vissza azt a helyzetet, sem a gyermekek.

A keresztény házasság a gyermeket vissza helyezi a paradicsomba. Édeni ártatlanságban és gond nélküli boldogságban él a gyermek a szülői háznál. És a szülők sem érzik magukat veszteseknek amiatt, hogy az ártatlanságot a házasságban megszentelt szerelemmel, a gondnélküliséget az ön- és faj fenntartó munkával cserélték fel. Ott leleselkedik azonban a kígyó most is a fiatalok körül épúgy, mint a szülők között, a tisztaságnak, önmehtagadásnak és a boldogságnak ez az ősi és örök ellensége.

De forduljatok csak a boldogságos Szűzanyához, mert ő fejére lépett és mindenkor fejére lép a lesel-

kedő és csábító kígyónak. Forduljatok a Szent Családhoz és meg fogjátok találni bátorságtokat, követség példaképeket, boldogságtokat most és mindörökké.

(Ezt az előadást fel lehet használni alkalmissal pl. családok napján.)

8. Állatvédelmi nevelő oktatás.

A családi alapon tervezett lélekevelés középpontul tekinti a családot, a körül csoportosítja az egész teremtett világot és föléje helyezi a nagy Teremtőt,

A család bokrát annak kertjében, környezetében kell művelnünk. Nézzük Arany János *Családi körét*.

Ott bólingat az eperfa lombja, zúg az éji bogár, lomha földi békák szanaszét görögnek, csapong a denevér, rikoltoz a bagoly.

Ezek mind az otthon keretét teszik. A belső, kedves, meleg és világos családi körön kívül levő, azzal ellentétes külső éjjeli környezet. Majdnem féltelmes ez, de azért kedves, mert hozzá tartozik a belső képhez és azt kiemeli, mint a fényt az árnyék.

Majd egy lépéssel beljebb kerülünk.

Udvaron fehérlik szőre egy tehénnek . . . ott van éhes borja is. Ballag egy cica is, ajtó előtt hasal egy kiszolgált kutya. A baromfiak már elültek, hát csak a gazda tálában találkozunk velük: „Egy-egy szárnyat, combot nyújt a kicsinyeknek.”

Ezek a háziállatok. Hát a tarisznyában mi van, mit hozott haza a jó apa a kicsinyeknek? „Jaj! valami, ördög, vagy ha nem, hát kis nyúl! Lesz öröm, aludni sem tudnak az éjjel; kínálják erősen káposztalevéllal.” És mikor már elálmosodtak és lefeküdtek, átveszi egy tücsök kedves birodalmát.

Milyen szeretet nyilatkozik meg e költeményben az állatvilág iránt. De ez nemcsak a költő szeretete, hanem a család tagjaié, a magyar népé is. A jó és kedves állatok között élnek, azokból is azok segítségével tartják fenn magukat, azoknak a kedvesége, hűsége tölti el a gyermekek és nagyok szívét, azokban ismerik meg az isten jóságát és bölcsességét, a természet szépségét és csodás voltát, a haza boldogító gazdagságát.

A természet és különösen az állatok iránti szeretetet ki kell használnunk a nevelés művében a lelkek tökéletesítésére és boldogítására, de mindenkor a családdal kapcsolatban és az Istenre és a hazára irányítva. A kisdednek hiába beszélünk oly magasatos, elvont dolgokról, mint Isten, haza, csakis a családhoz közeli dolgokból indulhatunk ki.

Legtermészetesebb a kapcsolat az anya és gyermek között, ezt nem kell magyarázni, ez öntudatlan testi-lelki összefüggés, A vér azonossága, az emléke a felnőtt embert is összeköti édesanyjával. A testvérek között is egy a test és vér, egy tehát a lelküket is. Ez a testi-lelki közösség ad útmutatást arra, hogy ennek az anya és apa között is meg kell lenni, különben nem lesz meg az összhang a gyermekekben sem.

A gyermek szemében az otthon más lakói is a családhoz tartoznak. Hallottam gyermekajkról, hogy a család nevét kiterjesztette a cselédekre, sőt a háziállatokra is. így mondta: Balog Mari, Balog Cica, Balog Bodri stb. A ház lakói, még az állatok is közelebb vannak a gyermekekhez, mint a házon kívüli emberek.

Mikor az ember és állat helyes megkülönböztetésére megtanítjuk őket, annak úgy kell történnie, hogy az állatok iránti meleg érzésük ne csökkenjen és hogy megeléjék az összefüggést és átmenetet a magasabb fogalmakhoz és eszmékhez is.

Hogy a gyermek ilyen zavarban van, azon nincs mit csodálnunk. Hiszen a népek is, meg a bölcsek is a legkülönösebb véleményben voltak és vannak az állatokról. Az egyik vallás vagy nép Istenként imádja, a másik emberként tiszteli az állatokat, a harmadik megtagad tőlük minden érzést és lelketlen anyagokként kezeli őket.

Az egyik filozófus automobilnak vallja az állatot, melynek isten a sofförje; a másik óraműnek, melyet Isten felhúz, ez azután jár, ameddig le nem jár; a harmadik csöngetyűnek mondja, mely szól, ha megnyomják a gombot, vagy meghúzzák a zsinórt, de nem érez és nem tud az egészről semmit se. Az egyik szerint csak az éles érzékek, a másik szerint a kéj vonzás hajtják az állatok életművét. Vannak azután, akik kelleténél többre tartják őket; ezek szerint velük született eszme vezeti őket és vagy visszaemlékeznek a régi nemzedékek fejlődésére vagy előre látnak a jövőbe. (Földrengés, időjárás megérzése, ivadéaikról való gondoskodás.) Ezek már emberfölötti tulajdonságok. Van azután az alsóbbrendű lélek, az értelem és az ész elmélete. Itt az emberi és állati lélek közötti fokozatos vagy lényeges különbségről van szó.

Mindenekelőtt látnunk kell és a gyermekkel megláttatnunk az Isten alkotta és ember uralta természet hármastagozatát, ú. m. az ásvány-, növény- és állatvilágot. Egyik nélkül sem élhetünk meg, mindegyik szép és célszerű, mindegyik mű a Mesterét dicsén, de tökéletességben fokozatosak.

A szervesetlen ásványvilág csak külső és szenvedőleges, fizikai és kémiai változások alá esik. A növények már külső és belső működést mutatnak. Táplálkozás folytán növekednek és szaporodnak. Ingerlékenység már észlelhető rajtuk, de érzésük még nem bizonyos, mozgásuk csak gépies; csak úgy

éreznek és mozognak, mint a mérleg. De élet nyilatkozik már bennük a sejtképződésben, a szervességben.

Az állatokban ezeken kívül és felül még érzés és önkéntes mozgás, ösztön és okosság is van. Az ösztönök csodálatosak, de csak az állatok egyéni és faji életének rendes szükségletei körül forognak, fiziológiai működések. A cél ismerete nélkül szükségszerűen történnek. De vannak az állatoknak *okos*, tudatos és önkéntes cselekvéseik is az ő természetük által meghatározott szűk körben. De éppen ezekben az úgynevezett okos cselekvésekben nyilatkozik meg az ő esztelenségük. Az ösztön jelenségei csodálatosabbak, mint ezek az állati okos cselekvések. Az állatban egy végtelen eszes Lény és egy esztelen nyilatkozik. Ösztöneik mutatnak az isteni gondviselésre, okos cselekedeteik pedig az emberi felsőbbiségre. Mert látjuk, hogy nincs bennük szellemi, csakis érzéki ítélet; nincs emberi gondolkodásuk, nincs nyelvük, tudományuk, művészetük, vallásuk, sőt a mesterségekre való kezük és eszközeik sincsenek.

De bennünket leginkább az érdekkel, hogy az állatoknak testi érzéseik és lelki érzelmeik vannak, Ezt tekintetbe kell vennünk és a nevelésben is szem előtt tartanunk.

Nagyon kell becsülnünk őket, mert ők is az Istennek csodálatos alkotásai, mert szépek, jók és a mi javunkat szolgálják. Az ember egy porszemet sem tud teremteni, annál kevésbé egy életszikrát, egy lelket. Még ha vegyi úton elő is tudna állítani egy búzaszemet, vagy egy tojást, olyant, amelyben a jövő élet csírája benne volna, nem képes alkotni. Az ember legnagyobb remeke sem hasonlítható össze az isten alkotásainak tökéletességével.

Ennélfogva teremtménytársainkat ok nélkül nem szabad elpusztítanunk. Felhasználni szabad őket Isten rendelése szerint, de okos és becsületes bérlőként nem szabad rablógazdálkodást folytatnunk.

Ezenkívül az emberséges *érzelet*, a részvét kötelező velük szemben is, mert ők is éreznek. Ha ők szeretnek és sajnálnak minket, nem lehetünk mi embertelenebbek, mint az állatok. És ez a szeretet és együttérzés bele is van oltva az ember aprajában-nagyjába, a műveletlenbe éppen úgy, mint a legelőkelőbb gondolkodásúba.

Mindazonáltal előfordulnak tévedések, vétkek, hibák, ballépések e téren is és ezek ellen küzdenünk kell az iskolában. A kegyetlenkedést — akár oktalanságból, akár szívtelenségből származik is — meg kell akadályoznunk, mert az állatkíznő az ember iránt sem érezhet részvétet. Azt az általános barátságos viszonyt, amely a gyermek- és állatvilágot összeköti, ápolnunk kell, tudatossá tennünk és átültetnünk, átvinünk a felnőttek életébe is.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium számos rendeletben melegen ajánlja is a különféle rendű iskolák figyelmébe az Országos Állatvédő Egyesület (IX., Ernő-u, 11—13.) nevelő eszközeit, melynek a madarak és fák napja, az Országos Ifjúsági Madárvédő Liga, az egyesület iskola pályázatai, a Gyermeknaptár, az *Állatvédelem* című lap és egyéb kiadványok. Ezeket nem kell ismertetnem, mert nincs magyar tanító, aki ne ismerné őket és ne ismerné el nagy nevelő erejüket.

Az iskolának oda kell hatnia, hogy ez a jószívű nevelés már a családokban meginduljon és tovább is párhuzamosan folyjon az iskolai nevelői oktatással.

Ez azután tudatos, tervszerű és az egész lélekneveléssel szervesen összefüggő legyen. A *Családi kör* legszebb példája annak, hogyan lehet a családból kiindulva az állatokat is megkedveltetni. Az otthon után jön a szülőföld, a haza, a világ az ő embereivel és állataival, végre mindezeknek a Teremtő és fenntartó Istene.

(Ezt a fejezetet mint az Országos Állatvédő Egyesület tb. alelnöke, a *Gyermeknap*tár és az *Állatvédelem* lap szerkesztője is hivatott voltam megírni. Tessék felhasználni madarak és fák napján.)

9. Mint tör a sátán a család ellen?

(Alkohollelenez előadás.)

A családnak két fenntartó és összetartó ereje van, az egyik a szeretet, a másik az önmegtartóztatás.

Beszéltem már eleget a szeretetről, annak gyakorlásáról, annak olyan érzékeny neméről is, mely még az állatokra is kiterjed. Beszéltem már az önmegtartóztatásról és annak járulékaikról: a takarékosságról, munkáról és rendről. Megvilágítottam, hogyan fűzik ezek az erők az egyéneket családokká s a családokat nemzetté, egyházzá.

Most arról kell még beszélnem, aki vagy ami az Istennek ezt a gyönyörű tervét állandóan rombolja, aki a szeretet helyébe az önzést önti a szívekbe, aki a gonosz szenvedélyeket fölszabadítja s ez áltönkre teszi a családokat s így tör a nemzet és egyház ellen. Ez nem lehet más, mint az Isten és minden jó ellensége, az ősgonosz, a sátán. Némelyek mosolyognak, de azért el kell ismerniök, hogy a boldogító, teremtő világszellemmel szemben van egy állandóan működő hatalmas ellenerő, mely a világban és az emberben mindent megrontani törekszik.

És mik ennek az alvilági hatalomnak az eszközei? A bűnök, vétkek, aljasságok. Ezek éppen ellentétei, ellenlábasai az említett erényeknek. És mi az ördögnek a leghatékonyabb szere, mellyel azokat az erényeket át tudja változtatni családbololó bűnökké? Ez a méreg a szesz! Ismét fejet csóválnak sokan és ezen nincs mit csodálni, mert az ördög mindig a legkedvezőbb formában, csábító külszínben

szokott megjelenni és eszközeit, az összes bűnöket, nemkülönben ezt a leghatékonyabb szerét is, mindenkor a legkívánatosabban szokta felajánlani.

Egyszer festők számára pályázatot hirdetek, hogy ábrázolják az ördögöt. Hát nem azok nyerték el a pályadíjat, akik borzalmas és ijesztő alakot adtak ennek a szörnyetegnek, hanem az a művész, aki gyönyörű szép, csábító, megejtő jelenségben mutatta be. És eszközei, a tiltott gyümölcsök, mind kívánatosak és édes mérgek.

Nézzük a szeszes italokat hirdető plakátokat. Itt egy apáca nyújtja az „élet vizét” betegének, ott „SY P^{AP} kínálja ez üdvözítő italt, amott egy nemes magyar dalia nyújtja bársony párnán, kristály kehelyben a gyöngyöző nedűt. Az egyik szeszes italt Szent Istvánról, a másikat Szent Gellérről nevezik el és látjuk a sörgyár plakátján, amint Szent László nyargal teljes lovagi díszben. És ezt túri az egyház és a magyar nemzet?

De azért elárulja magát a gonosz szellem, egy tali hirdetésen. Zöld pálinkás üvegen ocsmány szörnyeteg ül. Ez maga az ördög.

Tekintsük meg ezt az álarcos megjelenést magában az italban.

A szeszes italokat mindenre jónak mondják. Ha valaki fázik, azért iszik, hogy felmelegedjék; ha melege van, iszik, hogy lehűtse magát. Ha dolgozni akar, iszik, hogy erősebb legyen; ha pihenni akar, iszik, hogy édesebb legyen a nyugalom. Ha tanulni akar, iszik, hogy élesebb legyen az esze; ha feledni akar, akkor is iszik. Ha fenn akar maradni, iszik, ha aludni akar, szintén iszik. Hát lehetséges az, hogy ugyanaz a szer mindenre és a legellentétesebb dolgokra is jó legyen ?

És van-e az a betegség, amire nem mondják orvoságnak. Sőt, ha ettől lett az ember rosszul, hát azt mondják, hogy a kutya harapását a szőrével kell

meggyógyítani és tovább isznak, legfeljebb megváltoztatják a szeszes ital formáját. Ha a bortol lángol a belső, sörrel oltogatják a pokoli tüzet, s ha ettől majd jobban kóvályog a gyomruk, akkor pálinkával gyógyítgatják magukat. De hiába!

Azt hirdették, hogy a szeszes italok táplálnak, holott a szeszben nincs semmi tápláló anyag, hogy erősítenek, holott ellenkezőleg, földhöz vágják az embert és tönkreteszik testi épségét. Azt állítják, hogy a szeszes ital fölfrissít, pedig ellankaszt, hogy oltja a szomjúságot, pedig olajat öntünk vele a tűzre. Azt mondják, hogy az alkohol szellemessé teszi az embert, de a józan ember az ivók között meggyőződik ennek az ellenkezőjéről. A társaság és barátság élesztőjének is tartják, holott megzavarja a művelt társalgást és érintkezést, megrontja az önzetlen baráti érzelmet. Ami a gyógyító erejét illeti, erre nézve is más a véleménye a modern tudománynak, mint a régi kuruzslóknak.

Az tény, hogy a szegény embert mindenéből kifosztja és ráadásul bolonddá teszi. Elrabolja az ital áldozatainak pénzét, idejét, egészségét, erejét, becsületét, erkölcsi érzékét, földi és mennybéli üdvösségét, Tönkre teszi a családok jelenét és jövőjét. És aki iszik, mégis boldognak érzi magát, pedig a legnyomorultabb és szánandóbb ember. A koldus dús-gazdagnak, a rabszolga királynak, a gyáva hősnak, a beteg és gyönge egészségesnek és erősnek, a buta lángelmének képzeli magát a szeszes pohár mellett.

Az ember látja az utcán, a családokban, olvassa napról-napra az újságban a szesz pusztításait és mégis dicséri az ördög italát. Úgy tesz, mint az egykori indiai királyfi. Egy jóslat miatt felserdültéig nem volt szabad napvilágot látnia. Akkor azután megmutattak és megmagyaráztak neki mindent. Utoljára elébe hoztak egy szép nőt, Apja ekkor így szólott hozzá: „Amit eddig láttál, az mind jó és üdvös

dolog, de ez az utolsó kárhozatba visz, mert ez az ördög”. És kérdezé tőle, hogy mi tetszik neki legjobban a látottak közül. Erre ő habozás nélkül lelkesülten monda, hogy csakis az ördög.

Pedig az ördög akármilyen szépek mutatkozik is, végre mégis csak a pokolba viszi áldozatát. Így járt a régi magyar úr is. Dorbézolásai folytán tönkre ment és már agyon akarta löni magát. Ekkor megjelent neki az ördög és azt Ígérte, hogy minden régi jót visszaszerez neki, csak engedje meg, hogy azt vigye el adóba, amit az úr jobbágyai önként és örömmel adnak oda. Állt az alku. Az úr megint élte világát, de egyszer csak jelentkezett az ördög az adóért. Az úrral együtt a faluba megy. Kifut egy házból egy tehén. „Hogy az ördög vinne el!” kiáltja a *paraszt*. *Az úr ezt mondja*; „*Ez a tehén a tied!*” „Dehogy viszem el, hiszen mérgében mondta a paraszt!” Tovább mennek, egy gyerek betör egy ablakot, az anyja rá kiált: „Hogy az ördög vinné el ezt a kölyköt.” „Hát ezt csak elviszed?” „Dehogy viszem el, ugyancsak megsiratná az anyja.” Meglátják a kegyetlen földesurat és morognak: „Hogy az ördög vinne el.” Erre az ördög nyakon ragadta az urat, állítván, hogy szívéből kívánta a paraszt.

És amint viszi az ördög az urat a pokolba, meglátja az ispánja és sajnálkozik rajta, hogy ennél rosszabb sorsa már nem is lehetne. „Micsoda? Hátha nekem kellene ezt az ördögöt cipelnem?”

Így hetvenkedik az is, aki a szesz áldozata, csak a hozzátartozói jajgatnak. Ízléstelen és szívtelen ember az, aki az ilyen szerencsétlen embert ki tudja nevetni.

Noé apánk volt az, aki miután a vízözönből kiszabadult, a szőlőtőkét ültette. És nem ismerve a bor erejét, már őt is csúffá tette ez a mérég úgy, hogy botrányos helyzetbe került. Rossz fia kinevette, de másik, jó fia eltakarta őt a család és a világ szeme elől.

Noé jót akart, mikor ezt a pompás, nemes gyümölcsöt termelte. De ott volt mellette az ördög és megrontotta a szőlő levét. A monda szerint három állatot ölt meg, u. m. egy bárányt, egy oroszlánt és egy sertést. Ezek vérével öntözte meg a szőlőtökét. És ezért lesz olyan az ember, ha keveset iszik, mint a bárány és birka; ha többet iszik, mint az oroszlán és ha még többet, olyan lesz, mint a disznó. De azért ne mondja senki se azt az árokban heverő embert részeg disznónak, mert ez becsületsértés lesz, de nem az emberre, hanem arra a tisztességes állatra nézve, mert az soha se iszik szeszes italt és soha se sülyed a maga színvonala alá. De az a tehetetlen ember alábbvaló a sárnál, amelyben fetreng.

Noé vízözöne eltakarodott, de jött helyébe olyan özön, mely több kárt okoz a vízözönnél. Mert az elpusztította ugyan az egész világot, de volt és elfolyt és helyébe egy új és szebb világ sarjadt.

De ez az özön, a szesznek óceánja, folyton-folyvást a világ fölött hömpölyög és ebben fuldokolnak az emberiség milliói időtlen időkig,

De nézzünk egy harmadik tengeri képet. Darius, a hatalmas perzsa király, nagy birodalom ura, még a kis műveit Görögországot is le akarta igázni. E célból nagy hajóhadat szerelt fel. És mikor hadi ereje útra készen állt, szemlét tartott fölötte a nagy király. És amint nézi, nézi a nagyszerű hadsereget, egyszerre csak könnybe lábadnak szemei. Főhadvezére rémülten kérdi tőle: „Felséges királyom, mikor erőt kellene öntened fényes hadseregedbe, akkor itt katonáid előtt nőiesen elérzékenyülsz?” „Hogyne sírnék — szólta a király — ha rá gondolok, hogy ez a dicső sereg, néhány nap múlva esetleg a tenger mélyében fog pihenni.”

Így van sokszor a tanító is, mikor látja a rá bízott viruló ifjú sereget, örömét és hazafias reményét

egy felhő homályosítja el. Mert elgondolja, hogy ebből a kedves csapatból is kiveszi bizonyára a maga százalékát az a gyilkos tenger, ha nem is pusztítja el az egészet, a szesznek örvénylő árja. És ilyenkor föltámad benne a nagy felelősségérzet, hogy ezt lehetőleg megakadályozza.

De mi történt a perzsa hadsereggel? Csakugyan elnyelte a viharos tenger! És mit tett a lesújtott nagy-ravágyó, könnyelmű király? Tehetetlen dühében megkorbácsolta a tengert.

Esztelenségnek tartjuk ezt, de mi is ugyanezt tesszük. Rá visszük kedveseinket a szesz tengerére és mikor elpusztulnak, szidjuk, átkozzuk, korbácsoljuk a tengert, Hallhatjuk akárhányszor a jajveszékelt: „Milyen jó ember volt, jó apa, munkás, becsületes, jó szívű, jó hazafi! Csak az az átkozott szesz ne lett volna! Az ölte meg!” De hát hogy okolhatunk okos ember pusztulásáért egy oktalan anyagot? Itt látszik a felvilágosításnak és léleknevelésnek a legnagyobb szüksége.

Kötelessége minden iskolának a szülőket felhívni, hogy szeszeseitelt egy cseppet se adjanak gyermekeiknek, mert aki nem szokik hozzá, az nem is kívánja. Ők maguk pedig szeretett gyermekeik, családjuk boldogságáért fékezzék meg vágyaikat, szenvedélyüket,

A veszély nagyságát következő kis mesével tárhatjuk eléjük, Egyszer Halál öfelsege fényes ünnepet ült és nagy jutalmat tűzött ki annak, aki a legtöbb áldozatot viszi a zámolyához. Ekkor előállott egy óriás vitéz, tetőtől talpig vasban és így szólt: „Uram, királyom, én lábaid elé rakom a nemzetek virágát! Én vagyok a háború,” Ezt félretolta egy hitvány kis alak, szólván: „Én nem válogatok, én eléd hozok áldozatul nőt, férfit, gyermeket. Én vagyok a fertőző betegség.” De jött egy zöldszemű szörnyeteg és így szólt: „Az mind semmi, amit ti tesztek, Ti csak a je-

lent pusztítjátok el, de én még a jövőt is.”

És igaza volt, mert a szesz nem elégszik meg az ő áldozataival, hanem azoknak az utódaival lesznek tele a kórházak, örültek házai, szegényházak, lelencházak, büntanyák, börtönök.

A tanítóság és lelkészség feladata hirdetni ezeket a szörnyű igazságokat. De ne prédikáljanak vizet s igyanak bort. Az értelmiségnek általában jó példát kell adnia a nép előtt.

És állítsuk oda Herakles hős félisten példáját, mondván:

Herakles óriás szörnyektől mentette meg hazáját, Görögországot. Ti is nagy feladat előtt álltok, minden reményünk bennetek van. Herakles választáson állt. Mindkét oldalról egy-egy szép alak hívogatta. Az egyik azt mondta: „Én neked boldoggá teszem az életedet és gyönyörökkel töltöm meg.”

A másik így szólt: „Én neked e földön nem ígerek semmi kellemeset. Nézd ezt az utat! Meredek is, köves is, megtépi lábadat, arcodat töviseivel. De az út végén ott van a boldog istenek hona, a dicsőség és örök üdv!” Herakles először is magát győzte le. Csak így tudta a szörnyeket legyűrni és csak így juthatott fel a boldogság hónába. Herakles választott a két út közül. Ti is válasszatok!

Az Országos Alkoholelles Egyesület tanítók számára rendezett továbbképző tanfolyamokon és a székesfővárosnak tanonciskoláiban már évek óta tartat alkoholelles előadásokat, Ezek között szerepel e sorok írójának, mint az egyesület alelnökének több, mint 150 hatásos előadása. Kívánatos, hogy a pedagógusok és a lelkészek minél több hasonló előadást tartsanak az iskolákban és az iskolán kívüli oktatás keretében.

10. Gróf Klebelsberg Kuno dr. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr és a családvédelem.

A Magyar Katolikus Nőegyesületek Országos Szövetségének családvédelmi kongresszusán 1928. május hó 18-án *gróf Klebelsberg Kuno dr.* vallás- és közoktatásügyi miniszter úr velőkgig ható és az aljas családi viszályokba merült szíveket félrázó szöveget intézett a magyar szülőkhez a családvédelem érdekében. Előadásának címe ez volt: „A család és iskola együttműködése a jövő generáció nevelésében!”

„A magyar iskola, a magyar gyermek minisztere felemeli szavát a magyar házasságok krízise ellen!” szólta a miniszter. Kijelentette, hogy az iskolai képzés előfeltételét a gyermekélet, a gyermekszoba derűjében látja; a gyermeknek joga van arra, jövő életének kialakítása szempontjából is, hogy a szülők küzdjenek le és tőrjék el egymás közötti nehézségeiket, ne hogy a gyermek lelkét folyton nyugtalanítsák, szerencsétlenné és tönkre tegyék vele. Ha már a gyermek élete is mosolytalan, milyen lesz az élet küzdelmeivel harcoló emberé? Ha a gyermekélet derűje hiányzik, annak részben anyagi okai vannak, nagyrészt azonban az az oka, hogy kihűlt a családi élet melege.

Kérte továbbá a miniszter a szülőket, hogy megértéssel támogassák az iskola munkáját és gyermekük érdekében ne rontsák az iskola tekintélyét a tanárok, tanítók, a tanterv és az iskolai módszerek meggondolatlan bírálatával. Végre meghajtotta zászlaját lovagiasan a magyar értelmiség asszonyai, a legjobb és legokosabb anyák előtt, kiknek annyi nehézséggel kell megküzdeniök.

E nagyhatású beszédhez e sorok írója következő határozati javaslatot fűzte:

„Mindazokat, akik a családvédelemnek hívei és munkásai, örömmel, hálával és reménnyel tölti el, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr részt vett személyes munkásságával e kongresszuson és pedig oly szándékkal, hogy az iskolák tevékenységét bele kapcsolja e mozgalomba. Legfőbb törekvésünk legyen, hogy őt továbbra is megtartsuk e tevékenység élén és ekkor biztos lesz a siker, melytől nemzetünk jövője függ. Nem kívánunk tőle hatalmi szót vagy törvényes intézkedéseket, mert ily erkölcsi kérdésekben nem lehet parancsszóra eredményt várni. Csak a szellemi vezetést, az állandó érdeklődést kérjük tőle.

Javaslom, hogy a kongresszus gondoskodjék egy állandó *középponti szervről*, mely a társadalmi erőket mind bele *állítsa* e munkába, első sorban a *tanítói és tanári egyesületeket*.

Az iskolák két úton hatnak az életre, u. m., a *gyermekek é a szülők útján*.

Eddig a *szülőkkel* mindig csak az iskola érdekében keresték az összeköttetést, ezentúl a család érdekében is keresniök kell. Vidéken önként jön a találkozás, de nagy városban mesterségesen kell elősegítenünk. Alkalmak a beírás, a szülők látogatása az iskolában, ünnepélyek, kirándulások, istentisztelet, szülői értekezletek. Ezenkívül még az írás és az üzenetváltás áll rendelkezésünkre. Ezeket az alkalmakat szaporítani és a szülők érdeklődését fokozni kell. A szülőknek szívesen álljanak mindenkor rendelkezésére az összes tanerők az igazgatótól és a hitoktatótól kezdve az iskolaorvosig és testnevelés tanáráig. És a tanerők ezentúl állandóan érdeklődjenek a családi körülmények után és iparkodjanak a növendék érdekében a bajokon, hibákon segíteni.

Meg kell honosítani a *családok napját*, a *szülők és gyermekek lelkigyakorlatát* és a *családi köny-*

vecskét, mely családi adatok nyilvántartására és üzenetváltásra szolgál.

Ez úton létre kell hozni egy hatékony szervezetet, a *szülők szövetségét*, mely alapszabályok és tisztviselők nélkül az intézeti igazgató vezetése alatt működjék a családok érdekében.

A *gyermekek körében* pedig a családi, otthoni érzelmek és erények fejlesztése a feladat, a családi alapon való léleknevelés és az összes gyakorlati tananyagnak a családi ügyekre való irányítása. Erre szolgálnak az összes tantárgyak a beszéd- és értelemgyakorlattól a filozófiáig, a hittantól az egészségtanig. Erre szolgáljanak az olvasókönyvek és írásbeli feladatok is. A gyermeket rá kell nevelni és oktatni, mivel és hogyan mozdíthatja elő a család, az *otthon boldogságát*.

Kérjük ehhez a munkássághoz továbbra is a nagyméltóságú Miniszter úr hatékony, szíves segítségét.”

HARMADIK FEJEZET.

A család önvédelme.

A) Az édesanya.

1. A háziasszony és a család.

Láttam egy tárlaton egy gyönyörű szép képet, mely a hajnal hasadását ábrázolta. Ködös réten halványszínű leplekben lassanként lépkednek mezítlábas tündérek, A jobboldali szélső nőalak valamivel előbbre van és magával vonja gyengéden a többi rézsútosan. így képzelem én a családi mozgalom pirkadását, Az a bájos vezető angyal az édesanya; utána jön az egyház és iskola, azután a társadalom, az irodalom, színház és az állam. És boldog nap virrad e sokat szenvedett nemzetre.

Előre kell bocsájtanom, hogy a keresztény háziasszony és a jó anya fogalma egybeolvad elmében és szívében, mert néhány gyermeknek minden házban kell lenni; ha nem adott az Isten, fogadjanak örökbe a gyermektelen családok, vagy az idősebb hajadonok. Ha állatokat tudnak tartani, gyermekeket is tarthatnak. Akkor lassankint eltűnik a föld színéről az árvaház és minden olyan intézet, ahol a családból kiszakítva tömegesen nevelik a gyermekeket.

Egy jó keresztény háziasszony kellékeit négy pontban foglalom össze.

1. Legyen ő maga kifogástalan erkölcsű és vise-

létü. Adjon jó példát külső viselkedésében és lelki életében egyaránt. Ne legyen modern a mai rossz értelemben; azért nem kell éppen ósdiak sem lennie. De mindenesetre ragaszkodjék a régihez mindabban, amit az egyház, az erkölcs, az illem és szemérem megkövetel. Legyen kifogástalan, erkölcsös, tiszta nő és egész viselete ezt a fehérséget sugározza ki. Megjelenése az anya és testvér képzetét keltse; nem kell apácának lennie, de ne legyen pusztán nő se erős nemi vonásaival.

2. Azután tegye a házat igazi otthonná, hogy ne meneküljön ura a „Jobb mint otthon” című vendégfogadóba, ne fussanak gyermekei a szélrózsa minden irányába. Legyen nyájas, szerető anya is, feleség is. Az előbbi hivatást ritka nő tagadja meg, de az utóbbit igen-igen sokan. Hogy mivel lehet egy egyszerű lakást meleg, boldog otthonná, vonzó pelyhes fészekké átvarázsolni, azt én nem magyarázhatom a kedves háziasszonynak. Mindenesetre azzal, ha kedves is, háziasszony is. A kedvességről, az áldozatos szeretetről és a nyomába lépő házi békéről már beszéltem egyszer e könyv lapjain. Beszéltem már a takarékoságról is; ez nagyon fontos kelléke a jó háziasszonyságnak, de szükséges még ezen kívül az okos munkásság és rendtartás is. A jó asszony meg tudja mutatni, hogy ház és gazdaság nélkül is lehet háziasszonynak és gazdasszonynak lenni.

„Igen, de mind ehhez derék, jó ember is kell!” — hallom az ellenvetést. Most azonban nem beszélünk a férfiakról, hanem csak arról a jobboldali nemtőről, aki a többit vezeti. Ez vezeti a férfit is.

3. Éppen az a harmadik követelmény, hogy tudjon az asszony okosan kormányozni az otthonban. Jól tessék megérteni: nem a kapitányi hidat kell elfoglalni az urától, hanem a kormányos helyét kell ügyesen betöltenie. Igen sok család hajótörést szenved, mialatt a kormányos az intézkedés jogát akarja

kicsavarni a kapitány kezéből. Ez a vizsály sok családi tragédiának és tragikomédiának a forrása. Legtöbbet a szegény gyermekek veszítenek a küzdelemben. És még győzelem esetén sem nyer a kormányos, mert elveszíti a kapitányát.

Legyen irányadó az a törekvés, hogy a háziasszony otthon egész befolyását minden irányban a család érdekében érvényesítse, A család összetartása az ő főcélja és rendeltetése és ne csak az urát irányítsa a családi boldogság Golf-áramába, hanem a gyermekeket is. Úgy nevelje őket, hogy azoknak minden porcikájában benne legyen a család, az otthon iránti szeretet, a szülőkhöz és testvérekhez való ragaszkodás. A családalapítás és fajfenntartás vágyát, a kis gyermekek szeretetét csíráként vigye magával a fészekből a család minden tagja. Családiaságra, szülői hivatásra neveljék a fiatalságot. Ennek persze az az első feltétele, hogy maguk a szülők is családiasak, békeszeretők és gyermekbarátok legyenek.

4. Végre ezt a jótékony hatást sugározta ki a háziasszonyok a családjukon kívül is és tegyenek meg egyenkint és egyesületi úton mindent a családiaság terjesztése, a háziasság és házasság régi eszményének helyreállítása érdekében. Vonjanak családjuk bűvkörébe másokat is, hogy terjedjen a régi, tiszta erkölcs és nemzetfenntartó szellem. Hassanak a családnyák először is környezetükre, beleszámítva a cselédeket is, hassanak az egész rokonságra, ismeretségre, szomszédságra és így közvetve az egész társadalomra- Indítsák meg és támogassák a családok szövetségének mozgalmát és ennek keretében mozdítsák elő törvényes családi otthonok alapítását és fenntartását is.

Necsak példájukkal, hanem, intő szavukkal, írásaikkal, leveleikkel is dolgozzanak, tudatosan és célirányosan.

Változtassák meg a társaság léha alaphangját, ne engedjék meg a romboló tréfákat, vicceket, nótákat, szólásokat. Állják útját erélyesen a divat őrjöngő kilengéseinek, a szemérmetlen viselkedésnek. Hassanak felszólalásaikkal, tiltakozásaikkal az irodalomra, színházra, buzdításaikkal az iskolára, segítsék az egyházat, egyházközségeket ilyirányú munkásságukban és figyelmeztessék az államot a család iránti kötelességeire.

Itt látszik meg a szüksége annak, hogy a keresztény háziasszonyok ne csak a főzőkanalat forgassák, hanem a közéletben is résztvegyenek. Irányítsák minden tényező és hatalom figyelmét a családok megmentésére és működésüket áldás és boldogság fogja kísérni.

Munkájukra ne várjanak azonnal sikert. Ne legyen ez roham vagy ütközet, hanem egy állandóan ható erő, mivel a hatalmas ellenségnek előbb-utóbb számolnia kell. Az erkölcstelenség és családdrombolás hétfejú sárkánya csakis a keresztény háziasszonyok kitartó, tudatos küzdelmére fog elpusztulni.

2. A modern háziasszony.

A katolikus háziasszony is lehet modern, de fogalmától távol áll mindaz, amit általában a modern nő fogalmával össze szoktunk kapcsolni. Ez természetes dolog, mert hiszen a modern nő fogalma kizárja az igazi katolikusságot is, a háziasszonyságot is; és kizárja különösen azt, amit a háziasszonyságba bele szoktuk érteni: az anyaságot.

A katolikus háziasszonytól meg kell kívánnunk, hogy ne csak éppen anyakönyveit katolikus, hanem valóságosan, léleekben és gyakorlatban is az legyen. Legyen tehát vallásos, jó keresztény és ennek megfelelő szellemű, azaz a házasság szentségét komolyan vevő, hú és szemérmes asszony.

Egy katolikus nőismerősöm, mikor menyasszony volt, úgy gondolkodott, hogy semmit se lehet előre tudni: megpróbálja a férjhezmenést és ha nem sikerül, elválík. Azóta már a második ura van.

Múltkor egy szép amerikai nő arcképe jelent meg az újságban és az volt aláírva, hogy 27 éves léteére már nyolc férje volt.

Egy szende kisleánynak azt mondtam, hogy ha nem tanul meg főzni, tönkre teszi az urának a gyomrát és a zsebét. „Aç az ő baja lesz” — csicseregte a kis anyyalka.

Ezek nem hasonlítanak a katolikus háziasszony régi képéhez, mely lelkünkben él.

Régi kép? Hát olyanoknak kívánjuk a modern asszonyokat, amilyenek dédanyáink voltak? Igen, belsőleg, lelkileg szakasztott olyanoknak. A lényegben, a vallásban, hűségben és tisztességben nem ismerünk alkut vagy tréfát. Ezek nem változhatnak.

A divat azonban változik. Nem kívánjuk, hogy mai hölgyeink is uszályos ruhát viseljenek. De vannak szélsőségek, amiket az idősebb és komolyabb emberek, hölgyek és urak egyaránt, aggodalommal, sőt megbotránkozással néznek. Tiltakozásuk azonban legtöbbször kárba vész.

Kinek tetszhetik az, ha felesége, leánya, menyé, anyósa vagy éppen anyja úgy viselkedik minden tekintetben, mint néhány esztendővel ezelőtt azok a bizonyos nők? Hát el lehet ezt szó nélkül túrni és lehet hozzá jó képet vágni?

A divatot és modort azoktól vették át, akik a társadalomból számúzva a házasságnak, családi életnek, anyaságnak, tisztességnek mindenkor ellenségei, élösködői, megbontói, rombolói voltak.

Halljuk az ellenvetést, hogy a mai férfiak kívánják meg a festett ajkat és a kirakatba tett bájukat. Azok a férfiak csak romlott ízlésűek és feslett erkölcsűek lehetnek és feleségnek nem kívánják az

olyan démonokat, igazi elbűvölő hatása most is csak annak a kigúnyolt, régies megjelenésnek van. Az ártatlanság és annak színe soha sem veszti el értékét és varázsát. Ha elvétve hosszúhajú fiatal leányt látunk, szívünk örvend s első gondolatunk az, hogy nyugodtan tűzbe tennők érte kezünket, akár csak Mucius Scaevola. Koros nőnél meg kétségkívül csökkenti tiszteletünket a rövid haj, még ha nem is akarjuk bevallani magunknak sem. Hát még a túlságosan rövid szoknya stb.

Ezekről különben meddő minden vitakozás. Inkább elmondom azt, hogy miben nyilvánulhat mégis egy katolikus háziasszony modernsége.

Főképp abban, ha nem *kételtű*, átmeneti közép-lény, de olyan, hogy megtartja igazi nőiességét és nem külsőségekben, hanem lélekben, jellemben, értelemben, akaratban iparkodik a férfiaságot megközelíteni.

A mai asszonytól megkívánja a sors, hogy jó háziasszony, feleség és anya tudjon lenni, de kész és képes legyen arra is, hogy szükség esetén kenyeret is tudjon keresni.

Nehéz dolog e kettős feladatnak megfelelni, kivált akkor, ha nem nevelték rá a nőt.

Mindenesetre egyszerűsíteni kell a háztartásokat, okszerű eljárással megtakarítani a fölösleges munkákat, követni kell a célszerű külföldi példákat, felhasználni a háztartás legújabb vívmányait és találmányait. Ezúton marad ideje, ereje és kedve a háziasszonynak arra is, hogy más irányban kiképezze magát és képességeit a család javára gyümölcsöztesse.

Már a regényes múlté az a magyar élet, mikor a háziasszony egész idejét az eszem-iszom, vendéglátás szolgálatában töltötte el, folyton csak süttöt-főzött, cselédekkel veszekedett. Még vidéken sem járja már úgy a dínom-dánom, mint azelőtt.

De azért mégis csak a ház, a család gondos el-
látása legyen legelső feladata a háziasszonynak, mert
ez az alapja a házi boldogságnak, E nélkül családi
összetartás, az otthon fenntartása, szeretete el nem
képzeltető. De ne csak az anyagiakra terjedjen ki
az a gondoskodás, hanem a lelkiekre is, A háziassz-
zony legyen az apa és a gyermekek lelkésze, spiri-
tuális.

És ma még nem vigasztalan a helyzet a jó házi-
asszonyok tekintetében. Azok a sokat emlegetett dé-
monok, akik nem ismerik el a házasság felbontha-
tatlanságát, önzésükben megvetik a legnagyobb bol-
dogságot, a gyermekáldást és részint hiúságból, ré-
szint számításból annyi családi tragédiának okozói,
ezek a gonosz és szerencsétlen teremtések — hála
Istennek — még sincsenek olyan túlságos sokan,

A mi úriasszonyaink legnagyobb része hitvesi
és anyai szeretettel elcsigázza és feláldozza magát
a család szolgálatában. Valljuk meg, hogy igen-igen
sokan szentek módjára önmegadással tűrik szomorú
sorsukat, így van ez még ma. De mit hoz a jövő, ha
ezen az úton haladunk tovább?

Először is javulni kell gazdasági helyzetünknek.
Erre vesse minden erejét a kormányhatalom, amíg
nem késő, A családok felsegítésének ütött a tizen-
kettedik órája.

Azután meg a mi jó katolikus háziasszonyaink-
nak amellet, hogy a legjobb értelemben modernek
lesznek, tevékenyebb lelkészeknek, erélyesebb anyák-
nak, vonzóbb feleségeknek, okosabb kormányosok-
nak kell lenniök otthon, férfiasabb apostoloknak a
házon kívül,

3. A jókedvű háziasszony.

A mai háziasszonynak mostoha sorsa van, A
pénztelenség gondja majdnem egész súlyával az ő

vállaira nehezül; az apa unalmas, fáradt fásultsága, a gyermekek rossz modora, a cselédek munkakerülése, mindenkinek bajai és hibái elsősorban a családanyára hatnak, az ő idegzetét teszik próbára. És a háziasszonynak mégsem szabad kedvetlennek, idegesnek, barátságtalannak, vagy éppen kétségbeesettnek, haragtartónak, pörlekedőnek lennie.

A keresztény háziasszony még a legnagyobb bajok közepette is vigaszt talál a Szent Családban, örömet a maga családjában, Mint a méh a merges virágokból is mézet tud gyűjteni, úgy változtatja át a jó háziasszony szive az ezernyi házi bajt és gondot azzá az édes, búbajos kedéllé, mely az otthont vonzóvá, a családtagok közönyét gyengéd vonzalommal váraszolja.

Hogy is vegyül a jó anya a gyermekei közé? „Mint csillagok közé nyájas hold világa.” A gondoktól terhelten hazatérő családapát pedig „nyájas szavú nője mosolyra deríti,” így ismerte a jó háziasszonyt a mi családszerető nagy költőnk, a mi Aranyunk, aki az otthonról így dalolt: „Mint a madár, a fészkére, Szomjú vándor hűvös érre, Mint a gyermek anyaölbé: Vágyom én e nyájas körbe,”

De leírta ő a zsörtölődő, házsártos és duzzogó asszonyt is a Jókai ördögében, Kisfaludy Károly magyarja is így kiált a feleségét elragadó tatár után: „Szegény tatár!” Ezek tréfák, de az életben ezer meg ezer véres és vértelen tragédiát okoz az asszony szeretetlensége, türelmetlensége, haragtartása.

A házi béke, az otthon boldogsága két forrásból származik, u. m. a vallásosságból és a szeretetből. Nemcsak az anya szívében kell a két forrásnak buzognia, de leginkább onnan csörgedezik át a családtagok szívébe is. Ez a forrás életre kelti és fölfrissíti az apa és a gyermekek keblének lankadozó virágait is.

Szűz Mária legyen a katolikus háziasszonynak

mintaképe, menedéke, vigasztalója, fölvidítőja; a szenvedésben a fájdalmas istenanya, a boldogságban a boldogságos és diadalmas májusi, virágos Szűz Mária. Ő vezérli az asszony szívét az Istenhez, a boldogság örök forrásához.

A csodatevő szeretet természetől fogva benne van minden asszonyi szívben. Élő valóság az, ami a költészet legméltóbb tárgyát nyújtja: a hitvesi és anyai áldozatos szeretet. És néha mégis, mintha pislogva el-el-szunnyadna ez az örök világosság a család oltárán.

Az anyai szeretet elhidegülésére még nincsen annyi példa, pedig a gyermekek is eléggé hálátlanok és érdemetlenek. De a feleségnek pörpatvara, haragtartása, engesztelhetetlen volta, barátságatlan, hideg viselkedése napirenden van.

Hogy megvan annak minden esetben a maga alapos oka, ezt elismerheti mindenki egyhangúan. Ámde éppen azért szeretet a szeretet, hogy megbocsátó, fölülemelkedő legyen. Az áldozatos szeretetnek legfőbb és legnehezebb áldozata az, ha a megtorlás, a bosszú, a harag átkos mérgének élvezetéről le tudunk mondani.

És csakis úgy érhet célt a nő, ha nem várja a keménynyakú, szenvedélyes férfitől a megadást, ha nem erőszakkal, hanem gyengéden szedegeti el tőle a fegyvereit. Ha baj van, meg kell hoznia a jó nőnek ezt az áldozatot, mert mindenkor magát is okolhatja a férfi elhidegüléséért. Egy bájos, megbocsátó mosoly mindig többet ér az elutasító szemrehányásoknál. A dalos, tréfás ajak mindenkor hatásosabb a férfi előtt, mint a keserű könnyek, panaszok, szidalmak. Egy édes, meleg családi est, lehetetlen, hogy hidegen hagyja a legkérgesebb szívű, legтивornyásabb férfit is. Aki otthon jól érzi magát, nem megy az a kocsmába, kaszinóba.

És ha néha-néha el is megy hazulról, nem sza-

bad azt olyan tragikusan felfogni. Az a fő, hogy fogva tartás a család, az asszony és a gyermekek az „öreg” szívét.

Nem kell hízelegni, de nem szabad kellemetlenkedni sem. Egy kis önmegtagadás, magánuralkodás, másratekintés, figyelem mindenesetre szükséges a család minden tagja részéről, hiszen az önzetlenség az alapja és gyökere a szeretetnek. És a mást megelőző nyájasságban adjon jó példát a ház asszonya, ne csak a vendégek előtt, hanem a férj és gyermekek előtt is. Majd észre veszik ők és hálásan viszonzák az édes jó családayának ezt az áldozatát, mely őket boldogítja, de bizonyos mértékben meg is szegényíti, meg is bünteti és az igaz útra vezérli őket.

Boldog csak úgy lehet az ember, ha mást boldogít. És a családban nemcsak a földi boldogságra keli tekinteni, hanem az örök üdvösségre is. Az az igazi családanya, aki megnyeri és megtartja magának a hozzátartozói lelkét és az üdvösségre vezérli őket. Vallásosság szeretet és megbocsátás nélkül nincs is, és igazán vallásos csakis az apostoli lélek, aki nemcsak a maga üdvösségét keresi, hanem a másokét is. Mások bűneit elítélni könnyű, megjavítani nehezebb.

Az élet rövid, a fiatalság még rövidebb, az együttlét boldog percei a légritkábbak és páráként elillannak. Ezeket nagyon meg kell becsülni és nem szabad erővel megrontani.

A család tagjai egész nap szerteszaladgálnak, kiki a dolga után lát. Mikor este haza mennek, mint a fáradt méhecskék, otthon mézet, kellemes zümmögést, meleget, örömet, nyájasságot találnak, hogy otthon kívánjanak maradni. Legyen a háziasszony homloka tiszta derűs, szeme napsugár, mely felolvassa a szívek jegét, földézze a család pompázó tavaszát.

4. A vallásos háziasszony.

A vallás az embereknek az Istennel való összeköttetése. Ez az érintkezés a szellemi világban közvetlen és tiszta. Mikor majd színről színre látjuk az Istenséget, vakítóan fog az felénk sugározni és mi beleolvadunk, mint belőle való hasonnemű lények. Most azonban sűrű köd borítja el szemünk előtt a végtelen titkot, csak alkotásaiban látjuk az Alkotót és a felénk áradó isteni sugarak éterszerűen elanyagiasodtak s alapul szolgálnak földi életünknek. Ezekkel a fonalakkal kapaszkodunk az Égbe és ezekbe a fonalakba szövődnek a földi élet fonalai: a szeretet és kötelességek szálai. Ezért van az, hogy nem lehet a földi élet semmiféle viszonyáról, ténykedéséről, erényéről beszélni anélkül, hogy a vallásra ne bukkannánk. És nem lehet a vallás gyakorlatáról beszélni anélkül, hogy a felebaráti kötelességekről, a földhöz kötött élet feltételeiről ne esnék szó.

Az emberi élet fonalai úgy összeszővődnek egymással és a vallás sugárkévével, mint ahogy keresztesződnek a legfinomabb selyemszövet fonalai. Ez a szövet az emberi élet, a földi lét boldogságának fenntartó függőhintája.

A boldogságnak erre az alapjára a családokban elsősorban a családanya, a háziasszony ügyel fel. Ő szövi, ő tartja rendben, tisztán, ő tartja az Éggel összekötve, mert ő a család lelki gondozója, spirituális. A jó katolikus háziasszonynak nemcsak magának kell vallásosnak lennie, hanem a családtagok vallásosságáról is gondoskodnia kell. A család vallásosságában már nemcsak a maguk lelki üdvösségét munkálják, hanem a mieinket, a hozzánk tartozó kedveseinkét is. És ez legelsősorban a leggyengédebb szívnek, az anyai szeretetnek és a hitvesi hűségnek feladata.

A vallásosság először az Isten iránti, másodszor

a magunk és felebarátaink iránti kötelességekben érvényesül; Mindkét irányban a legszebben virul és legjobb gyümölcsöket hozza a család kebelében,

Az imák elvégzése, szentmise hallgatása, a böjt megtartása, szentgyónás és áldozás és mindezeknek elvégzetése a családtagokkal: elsőrendű kötelessége a katolikus háziasszonynak.

Az együttes családi imáknak nagy jelentőségük van, de még többet érnek az egymásért való imádkozások. Csodákat művel a családi együttérzés tekintetében, ha minden családtag minden családtagért külön-külön imádkozik. Lelkük ezúton az Isten előtt találkozik és ölelkezik össze. Szentmisére, amennyire lehet, együtt menjenek a családtagok; a szentáldozást legalább egyszer egy évben, és pedig húsvét táján, együtt végezze az egész család. Ezenkívül ügyeljen fel a családjára, hogy az egyesek többször is gyónjanak és áldozzanak.

Általában mindenkor állandóan érdeklődjék az anyuska minden családtag lelki ügyei iránt, Ő veszi észre legelőször, ha valakinek lelkében kóros elváltozás van. Ilyenkor ne késsék beavatkozni, Imádkozzék együtt a lelki beteggel, gyóntassa meg előbb ő, azután gyónassa meg a lelkiatyánál. Csakis ez az orvosság! Nincs a szeretetnek ennél szebb, értékesebb, gyümölcsözőbb, tökéletesebb műve, Természetesen az kell hozzá, hogy meglegyen köztük a kellő bizalom, meghittség, megértés,

A felebaráti szeretetnek mindig közlékenynek és tevékenynek kell lennie. Hiába szeretek valakit, ha az illetővel nem közlöm azt. Ha tehát vágyam támad gyermekemet megölelni, megdicsérni, ne fojtsam el azt; ha engem ölel meg valaki a családból, ne hárítsam el magamtól a szeretetnyilvánítását még akkor sem, ha talán nem jól esik az.

Az irgalmasság testi és lelki cselekedetei nem mások, mint a felebaráti szeretet gyakorlása. Ami-

vei pedig minden felebarátomnak tartozom, az annál inkább kötelességem házastársam, vagy gyermekeim iránt. Ezt a kétszer hét kötelességet minden családnak aranyrámban kellene szem előtt tartani. De legkevésbé szabad az anyának, a feleségnek szem elől téveszteni egyiket sem. Testileg, lelkileg gondolni a család tagjait: van-e ennél szebb és szentebb hivatás? Hogy még akadhat valaki, aki egy ilyen magasztos feladatot le tud becsülni, sőt még háziasszony is akadhat, aki ezt a gyönyörű hatáskört nem becsülni meg és vonakodik betölteni!

Már az is alapfeltétele az otthon, a család fenntartásának, hogy a háziasszony az anyagi ellátásról lelkiismeretesen és legjobb tudása szerint gondoskodik, De nem képzelhető el család a családjánya gondviselése nélkül sem.

És ezt a vallás, az Isten kívánja. Nyilvánvaló tehát, hogy az Isten és a felebarátok iránti szeretet egybeolvad, egybeszővődik, valósággal egy ez a kettő, mint ahogy az édes Üdvözítő ki is fejezte. Nem szeretheti tehát Istent az, aki felebarátait gyűlöli. Nem vallásos az, aki buzgón gyakorolja vallását, de mellett gyűlölködik, veszekedik, nem tud megbocsátani

Ne is menjen gyónni az, aki házastársával haragban él, míg ki nem békült vele; aki gyermekét elökte magától kegyetlenül, míg újra keblére nem öleli. Mint ahogy fellebbvalód nem veszi semmibe magad kellelését, amíg hibádat nem hoztad helyre, úgy tesz az igazságos Isten is,

A jó háziasszonynak közbe kell járnia, ha a család tagjai között nézeteltérések vannak és nem szabad eltűrnie a haragtartást.

Még arra is felhívom a kedves háziasszonyok figyelmét, hogy a vallásgyakorlat sohase lehet ok vagy ürügy a családi kötelességek elmulasztására, vagy elhanyagolására. A kettőnek mindig összhangban kell lenni. Az Istennel való összeköttetésünk

fonalai az emberszeretet fonalával összeszövődve alkotják azt a nagyszerű selyemszövetet, melyben az emberi test és lélek az ég és föld között olyan boldogan ringatózik, hogy nem is akarja függőhintáját elhagyni.

5. A munkás háziasszony.

A földi életnek szálai között, melyek a vallás égi sugaraiba szövődnek, a legfontosabbak: a *munka*, a *rend* és a *takarékosság* fonalai.

Először is a munkáról beszélünk.

Munkás háziasszony? Ez tulajdonképpen szó-főlöslég. Mert a munkakerülő háziasszony nem is háziasszony. Ugyan mi lenne abból a szerencsétlen családból, melynek anyja előljár a munkátlanásban, mindig csak öltözködik, tereferél, regényt olvas?

Még azok az asszonyok is teljesítik családi kötelességeiket, akik kenyérkeresetre szorulnak rá. Ezek azt az időt fordítják otthonukra, ami megmarad és tulajdonképpen pihenésre való. Csodákat tud egy szorgalmas anya és feleség művelni, A jó Isten csodáerőt önt egy ilyen gyöngé nőbe, akinek két helyen kell megfelelnie.

De azok az úrnők sem élhetnek munka és gond nélkül, akik cselédség fölött rendelkeznek, mert az intézkedés, felügyelet, az egész házról való gondoskodás, a férj ellátása, a gyermekek nevelése, a személyzet oktatása, az anyagiak rendbentartása és az erkölcsiek vezetése, mindez éppen úgy lefoglalja az előkelő, gazdag úrinő idejét és erejét, mint a középosztály vagy a munkásság asszonyaiét az ő bokros teendőik.

Említettem már, hogy az irgalmasság testi és lelki cselekedetei azok az emberi kötelességek, melyeket a vallás parancsol és amelyeket elsősorban a családban kell gyakorolnunk.

Testből és lélekből állunk. Nem szabad tehát lekicsinyelnünk és elhanyagolnunk a test követelményeit és nem szabad másra hárítanunk a lélegző feladatait sem.

Igaz, hogy amilyen sokáig készül el az ebéd, olyan gyorsan fogy is el. De azért meg kell lennie annak is és nem szabad zúgolódnia miatt. Sokszor halljuk háziasszonyoktól, hogy ők cselédmunkát végeznek. Amit férjükért, gyermekeikért tesznek, az sohasem cselédmunka. A maguk asszonyai ők és ha csak egy napig kellene cselédsorban lenniök, megtudnák, mi a különbség.

Nem szabad lebecsülni saját munkájukat: óriási jelentőségű az a nemzet szempontjából. Képzeld el, hogy egy nap megszüntetnének a jó anyák és feleségek minden házimunkát. Cifra világ lenne az!

Ha nem tudnék rá példát, nem is tartanám lehetségesnek, hogy egy anya elhagyja szép gyermekét, jó férjét — örökre és önként. Hiszen az Isten még az állatba is beleoltotta a családja iránti szeretetet és kötelességtudást!

Miféle magasztos hivatás és miféle boldogító feladat a gyermekek nevelése! És némely anya ezt is le akarja rázni a nyakáról, mondván, hogy az az apa dolga, az apáé, aki csak ebédre és estére kerül haza.

Fontos, szép és nagyszerű hivatás a háziasszonyé, de azért a mások rovására túlbecsülnie sem szabad a maga dolgát. Nem szabad a kenyérkereső házigazdára, családapára azt mondani, hogy ő csak odaül a kész ebédhez és csak pihenni és élvezni megy haza.

A kellemetlenkedés általában megmérgezi a családi életet és ha az irgalmasság cselekedeteit gyakoroljuk, ne legyünk irgalmatlanok és igazságtalanok, A jótett elveszti felét erkölcsi értékének, ha fölhányortgatjuk azt.

A gyermekek munkáját sem kell semmibe venni. Nekik is nehéz és fontos dolguk van az ő kicsiségükhöz képest. És ha játszanak, azt se szabad rossz néven vennünk.

Általában nem lehet a háznépet egy csomó naplopónak és közveszélyes munkakerülőnek minősíteni. De ne is legyen az! Az anya vonja be lehetőleg a családtagokat is a közös gondba és munkába. De minden csak szívesen és örömmel történjék.

A jókedv nagyban megkönnyíti a munkát. Megkönnyíti még az okos beosztás is. Amit lehet, mással végeztessen a háziasszony, de maga ügyeljen fel gondosan. Azután ne csoportosítsa úgy a nagy munkákat, hogy azok feltornyosulva leroskasztó teherként nehezedjenek gyöngé vállaira. Ne legyen túlságos kicsinyeskedő némely dologban, például a takarításban.

A háziasszonynak magára is kell gondolnia. Nem szabad magát tönkretennie vagy elhanyagolnia. Bizonyos időt fenn kell tartania a maga testi-lelki gondozására is. A túlságos lelkiismeretesség, szertelen megerőltetés elgyengüléssel, megbetegedéssel, korai öregséggel jár. Az örökös hajsza kellemetlenné teszi az otthont és ez gyászos következményekkel jár.

Amint a munkátlannak, úgy a túlerőltetett embernek is kellemség az élete. De a rendes, okszerű, erejével takarékoskodó munka maga is kellemes, az utána következő pihenés, szórakozás meg éppen csupa boldogság. Nincs nagyobb öröm egy csendes est vagy vasárnap délután családi együttléténél.

De sohase feledkezzünk meg arról, akitől erőt, kedvet, egészséget és a boldogság minden kellékét/kapjuk: a jó Istenről. Csak úgy lesz munkánk boldogító és gyümölcsöző, ha fonalait azokba az égi sugarakba erősítjük bele, melyeket az Isten maga bocsát le ránk, hogy embermódra éltesen bennünket.

6. A rendes háziasszony.

A rend és munka szálai szorosan összefűződnek. Rend kíséri és követi a munkát. Kíséri, hogy megkönnyítse; követi, mert belőle származik. Rend nélkül nem megy a munka, munka nélkül nincs rend. Hiba van tehát ott, ahol a munka rendetlenséggel jár, ahol a rend a munkát nehezíti és öregbíti, vagy ahol a rend rendetlenséget okoz. Se a rend, se a munka nem öncél. Mindegyik csak eszköze az életnek és feladatuk azt kellemessé tenni, nem elkese-
ríteni.

Tehát nem legfontosabb a rend, de természetes velejárója a munkának és életnek? Próbáljuk elképzelni a világot rend nélkül!

Nézzük azt a csodás rendet, helyben és időben, mellyel az égitestek mozognak az ő kimért pályájukon. Hiszen ez után készítettük óránkat és nap-tárunkat. Nézzük azt a rendet és egymásra utaltságot a nagy természetben. És a legkisebb szervezetben is meg kell lennie a rendnek, mert egy porszem megakadályozhatja a parányi szerkezet működését.

Így van ez az emberi életben is. Tekintsük a vasúti menetrendet. Mi lenne, ha percnyi pontossággal nem tartanák azt meg? Éppen ilyen rendesnek kell lennie egy gyár, hivatal, iskola, egy gép vagy egy ember működésének is. Rend nélkül az otthon se lehet meg, mert az otthonok rendjétől függ a társadalom rendje és az állam működése.

Mint ahogy a kis részek tartják össze és alkotják az óriási hajót, a kis kerekek és csavarok, rugók pontos elhelyezése és mozgása biztosítja egy szerkezet célirányos működését, éppen úgy függ az állam működése az egyének és családok rendjétől.

Mi lesz abban az otthonban, ahol nem fekszenek le és nem kelnek föl idejében, ahol nincs meg a takarítás, az ebéd, vacsora, amikor meg kell len-

nie; ahol nincs semmi se a helyén, sőt rendes helye sincs semminek? Az bizony megszűnik otthon lenni. Mi lesz azzal a családdal, melynek tagjai nem mennek el hazulról s nem mennek haza idejében, tesznek-vesznek minden meghatározottság nélkül?

És kinek kell az otthoni rendet megteremtenie és fenntartania? Csakis a rendes háziasszonynak! Ő a zsinórmérték, hozzá igazodik az egész ház. Ő a példa, ő a mester, ő a kormányos. A cselédet utasítja, a gyermekeket rendben tartja, a férjet ellátja és ha rendetlen, őt is rendre szoktatja: de nem veszedéssel és nem a gyermekek előtt.

A család haza érkeztere a takarításnak, ebédnek minden körülmények között készen kell lenni, különben rendetlenkednek a gyerekek, haragszik a férj. Múltkor olvastam egy ilyen háztartási cikket a Magyarországon. A férj otthon van ebéd idején és az asszony még mindig sétál, vásárol, szomszédol. Végre megjön az asszony és az éhes férj, akinek alig van annyi ideje, hogy megebédeljen, csak ennyit mond: „Ilyenkor kell megjönni?” És kész a harag. Az asszony kitör stb. És a cikkírónak erre az a véleménye, hogy a férjnek nem lett volna szabad szemrehányást tennie. Ebből sok asszony tanulságot merített, de balfelé, nem jobbra. Kedves hölgyeim, ilyennek nem szabad megtörténnie semmiképpen.

Másik eset: a háznép hazajön és a lakás fenekestül föl van fordítva, a padlót súrolják, az ablakok, ajtók nyitva, ebédnek se híre, se hamva. Nem találja senki honját a házában; égszakadás, földindulás, a fejemen egy koppanás . . . Menekül mindenki, amerre tud.

Itt jót akart a háziasszony, jót is tett, de helytelenül. Van olyan asszony, akinek szenvedélye a takarítás és a nagy dolgok csoportosítása: meszelés, mosás, kenyérsütés, nagytakarítás stb. minden egy napon. És ilyenkor nincs a házban egy zug sem,

ahova menekülni lehetne. A férfiak ügyis esküdt-ellenségei a takarításnak, bár a tisztaságot, rendet szeretik. Ezt a gyengéjüket meg is lehet érteni és valamiképen elkerülni a lehetetlen házi állapotokat.

Hogy a férj is rendetlenül jár haza? Ezen az úton nem teheti öt életpárja rendesebbé. Különben a férj kimaradását nem szabad olyan szigorúan venni, mint az asszonyét. Mert a férfinak a házon kívül van az életpályája, keresete és sokszor elkerülhetetlen a késedelem, a háziasszonyt azonban a hivatása a házhoz köti. Azért néha igaztalan az asszony szemrehányása. Nem mondom, hogy mindig, de az tény, hogy a zsörtölődés semmikor se használ.

Az olyan asszony valóban ritkaság, aki piszokban hagyja a lakását; a ruhaneműeket, eszközöket ne tartaná tisztán és rendben. Igaz az, hogy a tisztaság fél egészség; és hogy rend a dolog veleje. De azért a jóból is megárt a sok. Nehéz a takarítás túlzásairól szatírárt nem írni. Egy költőnk csakugyan megverselte egy hölgynek ezt a gyengéjét. A vers úgy végződik, hogy a drága angyal porfelhőkön lebeg a mennyországba.

Van azután háziasszony, aki nyakló nélkül süt-főz. Igaz, hogy a gyomron át visz az út a szívhez, de hát ami sok, az sok. A mai bevételek nem győzik meg az ilyen pazarlást; az egészséget is megrontja, a házi rendet is; a háziasszonyt egyoldalúan lefoglalja és különben is ma már nem az a világ van, letűnt már az az eszem-íszom élet még a jó vidéken is.

Mint ahogy nem azért élünk, hogy együnk, hanem azért eszünk, hogy éljünk: épúgy nem célja az életnek a rend és rendcsinálás, hanem eszköze és velejárója. Ahol mindig rendezkednek, ott soha sincs rend. Pedig ősi törvény, hogy a rend a lelke min-dennek.

Mindennek legyen meg a helye és használat után ugyanoda tegyék vissza a dolgot, mert az örö-

kös keresés időpazarlást — elkéséseket, haszontalan erőfogyasztást — munkatöbbletet, bosszúságot, veszekedést és másféle kellemetlenségeket okoz. Könyvekhez, iratokhoz a cseléd ne nyúljon.

Az otthoni rendetlenség nem marad a négy fal között, magával viszi a férj a hivatalba, a gyermek az iskolába. Minden tanuló képmása nemcsak a szüleinek, hanem az otthonának is. Az otthoni rendetlenség nem marad a jelenben, magukkal viszik az ivadékok az új otthonukba, új háztartásukba, az új családokba, új életbe.

A vallás sugarait szőjük át tehát a munka és rend fonalaival, így tegyük boldoggá a jelent és a jövőt.

7. A takarékos háziasszony.

Annak a hintahálónak, melyben az ember, a család itt a földön lebeg, egyik igen fontos fonala a *takarékosság*. Ha ez elszakad, fölbomlik a háló és lepottyan a szegény ember a kemény, pusztá földre, a sárba és a hóba. Ha egyes emberrel történik meg, hagyján, megkapta a magáét. De ha szegény ártatlan gyermekek szenvednek a szülők könnyelműségéért, az már nem tréfa dolog. És ha, a vallásosság, munka és rend fonalai akármilyen erősek is, a pazarló vagy okszerűtlen gazdálkodás használhatatlanná teszik a hálót. Munkával szerzem a vagyont és rendben tartom a holmimat, kérem is az Istent, hogy segítsen meg, de ha észszerűtlenül költök, minden hiába.

És a nemzeti szerzemény legnagyobb része a háziasszonyok kezén megy keresztül, a férj keresete majdnem egészen, az asszony keresete egészen, a családtagok keresete is részben. Nagy fontosságú dolog tehát nemcsak a családra, hanem az egész nemsetre nézve, hogy asszonyaink takarékosak legyenek.

Hiszen tudjuk mindnyájan és tapasztaljuk a magunk kárán ezt az igazságot, de hiába, mégis mindig csak a pénzkérdés a házi béke felborítója. Annak a mértéknek eltalálása, melynél fogva mindenféle igény kielégül, a család egy tagja sem szenved szűkséget vagy rövidséget, a család kellő színvonala is fenntartható, a kecske is jóllakik s a káposzta is megmarad, — ez az okoskodás sokszor a művészet-tel határos.

Tudnunk kell: először azt, hogy a legszükségesebb életfeltételeknek meg kell lenniök; másodsor hogy a nélkülözhető dolgokról való lemondásra mindenkor feltétlenül készeknek kell lennünk. És ehhez nem kell hősies elszántság, csak nyugodt, rendes, munkás életmód és fegyelmezett, okos lélek, egy kis belátás.

A jólét, megelégedés, rendes élet nem függ a vagyontól, mert a leggazdagabb család is szenvedhet szűkséget, ha többet költ jövedelménél, vagy ha többre vágyik, mint amennyije van neki.

Addig nyújtózzál, ameddig a takaró ér! Ez nagyon nehéz parancs. Sokan inkább a takarót nyújtják szakadásig. A családapák nagyobb részt ebbe mennek tönkre, nemcsak anyagilag, hanem testileg-lelkileg is, mert őket okolják unos-untig a viszonylagos nyomorúságért. Mert van olyan asszony, aki nyomort kiabál, ha nem tarthat két cselédet, ha nincs bérelt páholya, ha nem mehet külföldre nyaralni, nem vehet ékszereket, ruhákat fölös számban, vagy ha nem lehet neki *külön* autója,

De maradjunk csak a középosztálynál. Van háziasszony, aki krajcároskodik a rendes napi kiadásokban és nevétségesen zsugori a kis dolgokban, de szemhunyorítás nélkül ad ki egyszerre nagy pénz nélkülözhető dolgokra; ha pedig részletfizetésről van szó, akkor elmegy a teherképesség végső határáig. Azt mondja, hogy ha részletfizetésre nem veszi meg

azt a dolgot, akkor soha se jut hozzá. De mikor az a pénz a napi szükségletekre kell! Mégis csak legfőbb szempont, hogy fizikai szükségletet ne szenvedjünk gyermekeinkkel és hogy nyugodt életünk legyen és ne feszítsük a húrt pattanásig.

A háborús évek és az utána következők nagyon keservesek voltak. De nincs az a rossz, amiben ne volna egy szemernyi jó, mint az éjben a csillag. Ez a szomorú időszak sok pazarló, élvezethajhászó és fényűző embert rávezetett arra, hogy egyszerűbben is lehet élni, sőt sok falánknak helyre jött a rossz gyomra. Azután meg elpusztult ez években minden adósság és az új adósságcsinálás minden lehetősége a föld színéről.

Most azonban megint csak ott vagyunk, ahol a mádi idegen, üzzük a fényt és csináljuk az adósságot. Nem volt elég a lecke! A háború előtt fülig úszott a középosztály az adósságban, most megint csak bele mászunk.

Igaz, hogy kevés a pénz, kevés a fizetés, jövedelem, minden irányban rosszak a gazdasági viszonyok. És a színvonalat csak fenn kell tartani.

Ha kevés is a pénz, elégnek kell lenni. Azért vagyunk keresztények, hogy önmegtadók és alázatosak tudjunk lenni. A dohány és szesz a férfinak, a piperecikkek a nőknek, a sok cukor, mozi a gyermekeknek fölöslegese. Ezeket megtagadhatjuk magunktól.

Az a színvonal pedig azt jelenti, hogy nekünk is éppen olyan ruha kell, mint a gazdag szomszédnak van. Ez a felfogás ellenkezik a keresztény alázatossággal, Nem szabad rongyos és piszkos ruhában járnunk, de azért nem kell lépést tartanunk olyannal, akinek egészen más költségvetése lehet.

És mindenekelőtt való a házi béke, a nyugodt élet, a szeretet. Pénz miatt ne legyen békétlenkedés, elégedetlenség, jó családapának sírba kergetése.

Ismerjük az édesanyai jó szívet. Mennyire le tud mondani még a legszükéesebből is és boldog, hogy lemondásával megválthatja gyermekének szenvedését. Hogyha csak meleg levest és kenyeret tud az asztalra tenni, szerető ölelésével menti meg sóhajtozó férjét a kétségbeeséstől.

Itt is csak a szeretet és a családiasság segít. Élünk egymásnak, keressük bent a családban a boldogságunkat, üljük körül a családi tűzhelyet, dolgozunk össze, támogassuk egymást. És akkor majd az a kevély, cifra, pávacsalád is irigylem fogja boldogságunkat.

8. A nők pályaválasztása.

A fiúk kiválasztják a képességeiknek, hajlamaiknak és körülményeiknek megfelelő pályát és azután teljesen annak szentelik magukat, annak élni a kiképzés idején is, a pályán való haladás közben is. A leányoknak azonban minden esetben két pályára kell magukat kiképezniök és legtöbbször mind a kettőn meg is kell állniok a helyüket.

A nőknek alaphivatása a háztartás; legszebb feladatuk természetük és a történelem szerint a család ellátása, az otthon fenntartása, a gyermek nevelése. Nemzetgazdasági és társadalmi hatásaikat is csak a családon keresztül fejtik ki, Legelső feladatuk, legszebb pályaválasztásuk, hogy férjhez menjenek. De minden leány nem mehet férjhez. Mégis meg kell tanulnia minden leánynak a háztartást, mert ha leány marad is, a családban, rokonságban, a maga házában vagy szükség esetén a máséban, mindig meg kell állani a helyét e téren. Értenie kell a háztartáshoz akkor is, ha nem szorul rá, hogy maga dolgozzék, Hiába, ez már a nő lényéhez tartozik és óriási károkat rejt magában, ha egy társadalom női nem háziasak.

Ezenkívül minden nőnek készülnie kell egy másik, kenyérkereső pályára is, még ha gyermekora körülményei között nem is szorul rá. A szülőknek gondoskodni kell egy olyan örökségről, melyet semmiféle sorsfordulatok és szerencsétlenségek sem pusztíthatnak el, gyermekeiket elő kell készíteniük arra, hogy minden változás készen találja őket arra, hogy fenntartsák magukat.

A nők ne álljanak alacsonyabb színvonalon férjüknél, hogy megértsék egymást és hogy egyenrangúak legyenek. Szükséges a nők iskolai vagy valamely más irányban való képzettsége akkor is, ha nem szorulnak rá arra, hogy férjük mellett ők is keressenek. Nem lehet önkény rabja oly könnyen az a nő, aki bármely pillanatban függetlenítheti magát. Nem helyes azonban az a felfogás, hogy amint férjhez ment egy nő, rögtön elhagyja kenyérkereső állását, vagy pedig keresetét arra használja fel, hogy egészen más utakon jár és férjétől függetleníti magát. A cél mindenkor, a család, az otthon fenntartása legyen a béke, egyetértés és munka jegyében.

Most már nézzük meg, milyenek lehetnek azok a kenyérkereseti pályák, melyeket a nők elfoglalhatnak.

Csakis olyanokat ajánlhatunk, melyek megfelelnek a nők hivatásának és természetének, melyek folytatásai, különleges kiképzései, kiszélesített, tökéletesített formái a nők otthoni működési körének, a házi tevékenység valamelyik ágának. Ezek a pályák az otthonból kiszakadva a külső sivár világba igyekeznek otthont varázsolni,

A háztartás ágai: a házi gazdaság, a főzés, takarítás, varrás, gyermekgondozás és nevelés.

E foglalkozások körébe tartoznak a nőknek való kenyérkereseti pályák is.

A házigazdaság kibővíthető belterjes állattenyésztéssé, kertészetté, méhészté. Ezirányban való

drága és hosszadalmas szakszerű kiképzés azonban csak azoknak a nőknek érdemes, akik otthon tudják a tevékenységet folytatni. Megfelelő állásra, melyben tudásukat érvényesíthetik, nem számíthatnak. Ennek a foglalkozásnak megvan az az előnye, hogy nem ütközik társadalmi előítéletekbe. Egy főispánné is küldhet termékeket a piacra vagy az üzletekbe.

Máskép állunk már — sajnos — a főzés körébe tartozó foglalkozásokkal. Pedig készen kell lennie a mai világban a szegény nőnek, hogy szükség esetén vállalkozzék idegen ház vezetésére is. Sőt gyakran jobb az idegen házban jó fizetésért és megbecsülésért dolgozni, mint lenézett szegény rokonként erős munka mellett is kegyelemkenyéren élni.

Hány szegény városi tisztviselő neje tölti meg éhes gyermekei gyomrát azzal, amit „étkezdejével”, „kifőzésével” vagy „kávémérésével” keres. Meg kell becsülni az ilyen munkát! Kiképezheti magát a jó gazdasszony a cukrászatban, befőttek, ízek, konzervek készítésében. Csak élelmesnek kell lennie!

A takarítás körébe vágó dolgok ma már egész iparágakká nőttek ki magukat; ilyenek a ruhamosás, ablakmosás, sikálás, padlófényezés, fém tisztítás, porszívás, rovarirtás, meszelés, szobafestés. Ezekből a foglalkozásokból ki kellene szorítani a férfiakat.

Így áll a dolog a háziiparral is, melyet nem akarok itt részletezni. Ezt egész művészetté lehet fejleszteni. Ide tartozik a ruházaton kívül a test gondozása is, a kozmetika, fodrászat, mely manapság oly magas színvonalra emelkedett. A beteg test ápolása és gyógyítása is megfelel a női léleknek, különösen a gyermekeké és nőké; a gyógyszerészet meg éppen a nőknek való, mert főzéssel jár.

De nemcsak az anyagi és testi dolgokra alkalmasak a nők. Kik hívatottak a lélek, a szív ápolására, gondozására, nevelésére, ha nem ők az ő gyöngédségükkel?

A család szemefényét, a gyermeket tíz éves koráig egészen az ő keze alá kellene adni. Nemcsak a szülésznői és óvónői foglalkozást, hanem az elemi iskolai tanítóságot is egészen nők számára kellene lefoglalni, még pedig úgy, hogy vezető állásokat, igazgatóságokat is elérhessenek a nők. Ha tanítónő-képzőben lehetnek női igazgatók, akkor elemi iskolákban is lehetnek.

Legszebb hivatást töltenek be újabban a hitoktató nők és kívánatos, hogy ahol több leány van a családban, ott legalább egy szentelje magát az Úr szolgálatára és legyen apáca.

Hátra vannak még a művészetek. Nincs semmi akadálya, hogy a nők is hivatott kifejezői legyenek a szépnak a különféle művészetek keretében, csak szem előtt tartsák az erkölcsöt és szemérmet, mert e nélkül nem lehet sem igazi művészet, sem nőiesség. Itt visszatérünk kiinduló pontunkhoz és meggyőződéssel állítjuk, hogy a női léleknek csak olyan foglalkozás felel meg, mely a keresztény családi szellemmel megegyezik, mert a nőnek legelső, legfőbb és legszentebb feladata a család és otthon fenntartása és megszentelése.

B) A családapa.

1. A férfi családiassága.

A nőkben természetüknél és hivatásuknál fogva jobban ki van fejlődve a családiasság érzelme, mint a férfiakban.

A nő ösztönszerűen húbb ahhoz, kivel egyesült, mert meg akarja őrizni gyermekének atyját, a család fenntartóját.

A nő jobban szereti a gyermeket, hiszen az ő testéből, szíve gyökeréből jó napvilágra, ő táplálja, az ő véreből, tejéből, az ő gondjából, szeretetéből él, növekedik. A nő jobban ragaszkodik az otthonhoz, a családhoz, mert annak összetartása, ellátása az ő természetszerű hivatása.

De azért igazságtalan megállapítás, hogy a férfi önző, csapodár, szívtelen, függetlenség után vágyó, szóval családiatlan érzelmű.

Amíg nem érett a családalapításra lelkileg vagy körülményeinél fogva, addig sokszor nem vonja le a következményeket magára nézve olyan nő irányában, aki túlságosan erőszakos vagy túlságosan gyönges volt vele szemben; és néha nem állja az alkut, még ha foglalt is fel. De ha itt az ideje, akkor mégis csak felébred lelkében a családias érzés és hivatás s az agglegény sívár életénél többre becsüli a reménybeli családi boldogságot.

Mégis meg kell engednünk, hogy a családás a férfi részéről túlságosan gyakori! Ennek oka azonban nem kizárólag a nőnél keresendő; mert gyakran egyik részről sem akarnak lemondani az előbbi állapot előnyeiről és a házasság élet követelményeit nem veszik komolyan, nem fogják föl keresztényi szellemben.

Ez a csalódás azonban legkevésbé sem ad jogcímet a férfinak arra, hogy családjával szakítson. Jellemtelen az a férfi, aki egy nőt házasságon kívül szerencsétlenné tesz, de valóságos gonosztevő, aki hitese feleségét, gyermekeit, tehát a családját hűtlenül, pogányul, szívtelenül elhagyja.

Egy keresztény jellegű napilapban olvastam egy elbeszélést, melyben a férj az ő áldott jó, szerelmes, fiatal feleségét egyszerűen ott hagyja a vasúti fülkében és szeretőjével az ellenkező irányban a másik vonaton elszökik. Még az se méltó az ember, a férfi névre, aki a kutyáját ilyen galádul elhagyja. És ez egy keresztény lapban jelent meg, a gyöngék számára elfogadhatóan megokolva. Miket olvashatunk a többi lapban a családi érzés és ezzel a házasság élet boldogságának megrontására?

Előfordul, igaz, sok visszaélés, sok hűtlenség, de azért — hála Istennek — még nem lehet azt állítani, hogy a férfiak családiassága kihalóban van. Sok elrettentő példa, sok anyagi és erkölcsi körülmény akadályozza a házasságkötéseket; sok közéleti erkölcstelenség mozdítja elő a házasságok fölbomlását, de azért még mindig átlagosoknak mondhatni azokat az eseteket, melyekben a családapa megküzd a nehézségekkel és híven kitart családja mellett.

Kedvem volna e ponton a családvédelem helyett férj- és apavédelemről elmélkedni.

A mai helyzet igazában az, hogy a nő nem választhat férjet és ezért ahhoz kell mennie, aki őt választja; különben átlag több a hajadon, mint a házasuló férfi; a nő a férjhez menetelt tartja életpályának, ez a jövője, kenyere; még ha van is állása, elhagyja a férjhezmenetelért. Nem csoda tehát, hogy a szerelem, az igazi komoly vonzódás, rokonszenv kérdése a férjvadászatnál egészen háttérbe szorul. Ahhoz megy, aki elveszi. Ha választani lehet, a jobb partiét választja.

Ez a körülmény szomorú távlatát nyújtja a családias érzésnek a házasságok keretein belül. A feleségek nagy része nem szereti az urát és ezt a legelső összezördüléskor ápertte a fejéhez is vágja.

Ha most hozzá vesszük a másik modern jelenséget, hogy a férfi aránylag igen kevés vagy pláne semmi családias érzést sem hoz a házasságba, akkor elég egy ilyen jelenet, hogy a családiasság teljesen kivesszen lelkéből.

Mit várhatunk az államtól vagy más munkaadótól a férfi családiasságának kifejlesztése érdekében. Azok érzéketlenek ezzel szemben.

Ha tehát a feleséget nem hatja át a legodaadóbb szeretet férje és családja iránt, mely meg tudná kedveltetni férjével családját, akkor igazán reménytelen a helyzet. Az okos és jó feleség feladata tehát manapság férjét a családias érzésre ránevelni. Ha ez nem sikerül neki vagy éppen készakarva elhanyagolná férjét, hát mi következik be? íme akkor elkerülhetlenül eltávolodik a férj családjától; először csak érzelmekben, később külsőleg is.

Ez az igazi oka annak, hogy miért züllik el sok férj a feleségétől, családjától.

De a családias érzésnek gyökere mégis csak ott lappang a férj lelkében. Legtöbbször újra kihajt lelkében s ilyenkor visszasompolyog a házba és meghúzza magát, hallgat és tűr.

Az élet nagy és kemény küzdelmei kifárasztják a férj lelkét; a világ csalárdsága, a sok intrika elkeríti szívét, önkénytelenül is felébred lelkében a vágy a boldog családi élet után, ahol szeretet, megértés, béke honol. Ha ezt a család és a feleség nyújtani tudja neki, akkor a családias érzés magától kifejlődik lelkében. Akkor az élet minden küzdelmeiért kárpótolják őt azok a percek, melyeket békésen családjával tölthet. Mikor az apa leveti a kabátját és kis gyermekeivel játszik, hancúrozik, — mi-

kor kirándul a családjával vagy mikor a négy íal meghittségét élvezheti szerető hitvesével: boldog pillanatok, csak ne volna olyan fűrge szárnyuk.

És nincs az a férfi, akit ezeknek a pillanatoknak a bubája, varázsa le ne láncolna. Nincs férfi, kinek lelkében ez a családias érzés ki ne alakulna és őt még jobban hitveséhez és gyermekéhez vagyis családjához ne fűzné.

2. Az apa tekintélye.

A régi pogány világban nagy tekintélye volt az apának, de nagyobb volt a hatalma is. A patriarchális világban a családapa feje és bírója volt a családnak. A nő és gyermek értéke, érvényesülése nagyon csekély volt az apa mellett, akinek az akarata mindenben teljesült. Hiszen a nő, kivált a soknejűségénél, csak rabszolga számba ment. A gyermeket pedig, ha nem volt ép és erős, el is pusztította az apja. Ez a nyers testi erő hatalma és tekintélye volt.

Később a tekintély összetevői inkább a szellemi és erkölcsi erők: a tehetség, a képességek, bölcsesség, tudás, műveltség, valamihez értés, kiválóság, azután meg az életszentség, szívjószág. Bár a vitézség és katonai virtus mindenkor tekintélyt szerzett az embernek.

De az igazi apai tekintély végső elemzésben mégis csak független a világban és társadalomban elfoglalt állástól, hírnévtől, tekintélytől. Még a szurtos munkásemlernek is kezet csókolnak a gyermekei, ha szeretik őt s tekintélyt tud tartani közöttük, míg sok uralkodót nem tisztelnek gyermekei,

A szabadszelleml tekintélyrombolása az apa tekintélyének is sírját akarta ásni, de mint a bolsevizmus többi botorsága, úgy a tekintély nélküli világ is tarthatatlan lett. Tekintély kell a közigazgatásban, kell a katonaságnál, kell az iskolában, kell a tudó-

mányban, kell az egyházban, de mindenekelőtt kell a családban.

Ha a családnak, mint a nemzet sejtjének fenn-tartása szükséges, akkor a családfő tekintélye is fontos dolog nemcsak a családra, hanem az államra nézve is.

A mai apa tekintélyének azonban már nem félelem az alapja, hanem a tisztelet és szeretet. Éppen ezért nem kizárólagosan él vele, hanem megosztja az ő tekintélyét élettársával, gyermekeinek anyjával, aki egyenrangú társa, sőt a keresztény lovagiasság és nőtisztelet hatása alatt néhol felsőbbrangú is lett. A legfőbb tekintély mégis kell, hogy az apáé legyen. A férfiban ugyanis az értelem, a nőben az érzelem az uralkodó.

Minden családban kell egy főnek lenni, akié a legfőbb irányítás, tehát a legfőbb tekintély. Kétfejű család nem lehet.

De a modern nők ebbe sokszor nem akarnak bele nyugodni. Fölvették a családban az örök ellenmondás szerepét. Visszaélnék a lovagiasság nyújtotta előnyökkel és teljes egyenjogúságot, sőt nőuralmat követelnek. Mindenben ellentmondanak, még a gyermekek előtt is a családapának. Csoda-e, ha ennek következtében a hajdani paterfamilias vagy patriarcha tekintélye a gyermekek lelkéből kivész?

Az, hogy a családban az apa tekintélyének megővése mellett a szív emberévé lett, nem ártott se az ő világi, se a családbeli tekintélyének. IV. Henrik francia király egy alkalommal gyermekeivel foglalkozott s játék közben fiát hátán lovagoltatta úgy, hogy ő négykézláb járt. Éppen akkor nyitott rájuk egy nagykövet. A király csak azt kérdezte tőle, hogy vannak-e gyermekei. Mikor a nagykövet azt mondta, hogy négy gyermeke van, a király azt mondta: „Hiszen ez az én esetem!” És a királynak nem lett kisebb a tekintélye, sőt ellenkezőleg.

De Xantippe le tudta rontani a szellemóriás Sokrates tekintélyét a gyermekei előtt úgy, hogy törvényszék elé vitték apjukat, azt állítva, hogy tönkre teszi őket. A történelem előtt Sokrates nem lett kisebb az által, hogy Xantippe nyakon öntötte őt, de a saját gyermekei előtt tönkre tette tekintélyét saját felesége.

És hány érdemes ember van, akinek a tekintélyét, értékét mindenki elismeri, csak a felesége piszkolja őt otthon és a szomszédban napról-napra. Érdemes nagy embereknek így lesz kálváriájuk ez az élet és e tekintély-rombolást megsínylik gyermekeik. És ha egyik-másik apa rá is szolgálna erre a sorsra, mert hűtlen férj vagy gondatlan apa, még ezt is, inkább el kellene takarni, mint dobra ütni. A gyermekek lelkének a megmentése érdekében egy keresztény nőnek inkább tűrni, szenvedni kellene, mint férje tekintélyét megcsorbítani.

A magukról megfélemedezett apáknak nem fogjuk pártját, hanem a hűtlenséget, házasságtörést vagy a gyermekek anyagi és szellemi elhanyagolását sújtjuk a társadalom legnagyobb büntetésével: a közmegevetéssel.

Ne engedjük, hogy az ilyen ember a közéletben szereplő egyéniség, vezető férfiú legyen. De a család még ekkor is ragaszkodjék hozzá, tisztelje benne a családfő tekintélyét, A családnak még ebben az esetben is takargatnia kell a bajt, mert valamint az apa dicsősége, úgy gyalázata is örökül száll a gyermekekre.

3. Az önmegtartóztató családapa.

Az önmegtartóztatás a családi élet alapja. Az apa nem magáért él, hanem a családjáért, s ezért önzését, vágyait korlátoznia kell, szenvedélyeit lánca kell vernie. Ez kötelessége a család minden tagja-

nak, de különösen a családfőnek, aki minden jóban vezet.

Egy tudós, aki az ősember életét akarta a jelen elé állítani, a vadak között járt. Ott látta, hogy egy apa kis gyermekét egy szivárvány színben csillogó kagyló után küldte a sellőre. De a csöpp kis gyermek ügyetlen volt, bukdácsolt a kavicsos, gidresgödörös fővenyben, elesett és a víz leszaladt torkán s a hab cigányutcára tévedt. A gyermek köhögött, fuldoklóit, sírva fakadt s közben a fényes kagyló egészen elveszett szem elől, Az apa annyi a kijött sodrából a tehetetlenség láttára, hogy megragadta gyermekét egyik lábánál fogva és a sziklához vágta. A boldogtalan anya kétségbeesve futott oda és jajveszékelve kapta föl a gyermeket, de már nem volt többé élet benne. A tudós mindennek szemtanúja volt és elszomorodott szívvel állapította meg ebből az esetből, hogy az ősember milyen vérlázítóan kegyetlen lehetett.

Valóban igaz, hogy az önmegtartóztatás a keresztény műveltség legelső kelléke, alapja. Az apátiak erélyesnek kell lennie, de dühbe gurulnia nem szabad soha sem. Káromkodni, tettelegességre veteőiedni feleséggel, nagyobb gyermekkel szemben jálapjában véve tilos. A kisebb gyermeknek nem árt meg a szidás és annak idejében okkal-móddal alkalmazott fenytés, de a hirtelen haragnak és boszszúnak mindig távol kell lennie a büntetéstől. E tekintetben sok anya is hibázik, mikor azzal fenyegeti gyermekét, hogy majd az apa, ha haza jön, megveri őt.

Valósággal mumust csinálnak az apából, hogy azt a kis időt, melyet családjá körében tölt, püföléssel tegye kellemetlenné magára és a vádlottakra nézve. Még az iskolára se kell az ilyesmit bízni ezzel a csatakiáltással: „Várj csak kerülj az iskolába, majd ellátja bajodat a tanító pálcája!”

A verésnek olyan hatásúnak kell lennie, hogy megjavítsa a gyermeket, nem pedig, hogy a gyűlöletet táplálja lelkében. Mint a nyári zivatar üdítően hasson. Nyomban süssön ki utána a nap és szülő és gyermek szemének harmatcseppjeiben megtörve a jövőre nézve biztató ígérteű szivárvány ragyoghasson.

Az indulattól tettelegességre ragadott férj elveszett ember, még ha akármennyire igaz a van is. A kegyetlenség hírébe került apának kárba vesz minden jóakarata.

De vannak más szenvedélyek is, melyek felett uralkodnia kell a családapának. Mint férj szent hitünk parancsa szerint oly önmegtartóztatásra kötelesek, hogy szükség esetében időnkint vagy egész életén át is köteles a sz. József-házasságra. Az önmegtartóztatás ebben az irányban sokszor mindkét félre nézve feltétlenül kötelező. Ezzel legyünk tisztában és még a házasság előtt számoljunk e követelménnyel. Itt nincs megalkuvás, nincs kibúvó. Hogy az egészségre ártalmas, hogy a lelkierőt felülmúlja, hogy a mai világba nem való ez az elv és annak következetes keresztültivitele: ez mind csak kifogás és alaptalan állítás.

Ott van azután az észszerűtlen, egészségre káros életmód, a túlságos sok alvás, vagy ennek ellentéte, az éjjeli munka, az erősen fűszeres ételek (só, paprika, bors), a sok hús, a dohány és — amit legelőször kellett volna említenem — a szeszes italok.

A mértéktelenség még a vízben is ártalmas, de a szeszben tízszeresen. A szesz állandó pusztításához képest tíz vízőzön és tíz világháború is csak múlt bányahimlő. De minden, napnál fényesebb igazsággal szemben áll a gége ingere, a vér vágya, az érzékek uralma. És a szegény áldozat mindenféle ürügyet keres az ivásra.

Van egy régi latin vers:

Sunt, si quid video, causae tibi quinque bibendi:
 Hospitis adventus, praesens sitis atque futura,
 Et vini bonitas et quaelibet altera causa.

Egy szegény barátom, aki áldozata lett e gyászos szenvedélynek, így fordította le ezt a hexametert:

Úgy tudom, öt cím van, mik feljogosítanak ivásra:
 Látogatóba jövő, a jelen szomj és a jövőendő,
 A jó s drága borok vagy más kitalált ok.

Pedig az alkohol semmiről sem jó. Hiába állítják, hogy táplál, erőt ad, melegít, fölfrissít, oltja a szomjat, szellemessé teszi az embert, gyógyít. Ez mind alaptalan s ma már túlhaladott álláspont. Nemcsak jót nem tesz, de mindenből kifosztja a szegény áldozatot. Elveszi vagyonát, idejét, egészségét, eszét, erejét, ellenállását, erkölcsét, becsületét, állását, megrontja jelenét és jövőjét, tönkre teszi nemcsak őt magát, hanem egész családját, sőt még ivadékait is hetedíziglen.

Egy apának minden irányban tízszer inkább önmegtartóztatónak kell lennie, mint egy magányosnak; először azért, mert felelős Isten és ember előtt a következményekért, melyek nemcsak őt magát, hanem ártatlan családját is sújtják; másodszer pedig »mert nem szabad rossz példát adnia gyermekei előtt. Hiába beszél neki jót, ha ő maga rosszat tesz. Nem ér semmit se vizet prédikálni és bort inni! Én még sétapálcát se hordok, nehogy gyermekeim vagy tanítványaim megkívánják az erőszaknak e szimbólumát és eszközét.

A családapának hatványozva kell vigyáznia egészségére, sokkal inkább kell takarékoskodnia és elejét kell vennie éber előrelátással minden bajnak. Úgyis elég baj éri a családot az életben, legalább a, család boldogságának őre ne tegye feleségét és gyermekeit szerencsétlenné. De ez mind önfegyelmézéssel, önmegtadással jár.

Azt mondhatja valaki: „Nem vagyok én szerzetes! Nem tettem én fogadalmat ezekre az önmegtágadásokra! Még a papok is isznak bort! Hát az embernek semmi öröme, élvezete se legyen az életben?”

És mindenféle anekdotát terjesztenek az önmegtágadás álláspontjának meggyöngítésére. Egy orvos állítólag azt kérdezte a betegétől, hogy iszik-e szeszest italt, dohányzik-e stb. S mikor az mindenre tagadóan felelt, azt mondta az orvos: „Hát akkor Ön tulajdonképpen miért is él?”

Igen ez az igazi pogány felfogás, epikureusi, erotikus világnézet, mely azt tartja, azért élünk, hogy élvezzünk; avégre vagyunk a földön, hogy a testi gyönyöröket habzsoljuk.

Pedig csalódás az, hogy az önmegtartóztatás az örömeiktől való megválást jelent. Tévednek azok, akik a szerzetesi életet sötétnek, zordnak, sivárnak látják. A lemondás elszokással jár és ki mit nem kíván, azt nem is nélkülözi. Ignoti nulli cupido. Ki nem szokott hozzá valamihez, az nem is kívánja azt. Ha a kezdet nehézségein átestünk, akkor már hálát adunk az Istennek, hogy erőt adott szenvedélyeink legyőzésére. Sok igazság rejlik e szólás-mondásban: „Minél kevesebb a vágyad, annál több az igazi örömed!”

4. A jólelkű családapa.

A régi kizárólagos tekintélyű családapa, a hosszú szakállú patriarcha, a mogorva kényúr, a házfzsarnok, aki a családtagok megkérdezése nélkül intézkedett sorsukról, aki kérlelhetetlenül elűzte házából az ellenszegülőket, aki elkockázta a feleségét, aki kitagadta leányát, fiát, ha nem fogadták el a kijelölt házastársat, a fiait hóhérbárd alá hajtó római, a középkori romantikus várúr — nincs már, eltűntek ők a föld színéről. De nem is sajnáljuk őket.

Olyan apákat kaptunk helyükbe, akiknek szívük is van, akiknek nem a maguk kénye-kedve az egyedüli irányadó, akik belátják, hogy másoknak is van lelkük, amellyel éreznek és akarnak. Ez az apa nem olyan, mint Zeusz a pogány istenek és emberek atyja, akinek szemöldöke mozdulatára megrendül az Olympus. Ennek a mai édesapának magas homlokáról eltűntek a vésszel fenyegető komor felhők. Szeme nem lövell zsarnok villámokat, hanem szelíd sugarakkal fonja körül szeretteinek gyöngéd alakját, keblére vonja a szende nőt s a bájos gyermeket és karjaival nemcsak megvédelmezi és fenntartja, hanem magához szorítva öleli is őket.

Ez az atya lelki atya is, aki övéinek lelkét lelkéből fakasztja s lelkébe olvasztja. Toldiné mondja az ő hatalmas Miklós fiának, a magyar Herkulesnek: „Lelkemtől lelkedzett gyönyörű magzatom!” Ilyen jószágos lelkű az új apa típusa. Ez új típusban a jószág szinte nőies vonás, de mégsem torzkép, mert az ideális állapot az, hogy az apa és anya megértésük egymást, kiegészítsék egymást, lelkileg is egybeforrva neveljék az ő utódaikat.

Ott már azonban hiba volna, ha a nő az ő felszabadulásában nem találná föl magát és boldogságát. Ha mint repkény nem simul a tölgyhöz, magában nem tud boldogulni. Ha ilyen hajlamot néha a férj fel is fedez feleségénél, értse meg őt. Ha panaszkodik, hogy a férje nem érti meg őt, elhanyagolja, el van foglalva önmagával és nem törődik vele, ez legtöbbször nem a függetlenítés vágya a nőnél, hanem ellenkezőleg, a vonzódás vágya, a női kiegészülés lelki magnetizmusa, melynek épen az a vágya, hogy a férfit magához vonja és így még jobban ragaszkodik hozzá. Igaz, hogy e hajlam sokszor betegséggé fajul a nőnél, folytonos elégedetlenséggé és sópánkodássá válik.

Ebben a vége-hossza nélküli sópánkodásban azu-

tán olyan lesz a nő, mint egy szakadatlan szerencsétlenség és megkeseríti az egész család életét. Sok regénynek nyújtott már tárgyat ez a sajnálatos tévelygés. Maga a szerelem a rugója, a kiinduló pontja a bajnak, csakhogy a szerelem és a lélek különműsége. A nő a férfit folyton-folyvást testestül-lelkestül akarja magáénak érezni, a nő örökös mézesheteket akar, míg ellenben a férfi az első mámor, a mézes hetek után rendes életfeladata után néz és lélekben eltávozik életpárjától. *Gina Lombroso* írja a női lélekről írt és legújabban magyarra is lefordított művében, hogy a nőt kevésbé bántja a férfi esetleges zsarnoksága vagy durvasága, mint az érzéseivel és gondolataival szemben tanúsított közömbössége. A nő legnagyobb baja, ha úgy érzi, hogy férje őt érzéseiben és gondolataiban magára hagyta, azaz elszakadt lelkétől.

A kérdés nyitja az, hogy a házas ember egészen más, mint a vőlegény; a nő pedig azt szeretné, ha a férfi mindig olyan maradna. Ami a leányban meghódította őt, az most már nem vonzza, sőt gyakran neveltségeseznek vagy visszatetszőnek tűnik föl a férfi előtt. A nő pedig szereti a maga felfogását ráerőszakolni a férfira. Ilyen esetekben azután logikus magyarázat hiába való a nő türelmetlenségével és zsarnoki hajlamával szemben. Fokozza a bajt a nő túltengő közlékenysége,

Csakhogy ezekkel a megállapításokkal nem intézhetjük el a dolgot. Ez úton a családi tragédiák légiója származik. Tessék csak elolvasni *Herczeg Ferenc: Lélekrablás* című regényét, Hirdetnek most plakátokon és lapokban egy divatos regényt, Zilahy Lajos: *A két fogoly* című művét. Egy meztelen nő és férfi van *kezénél* fogva összebilincselve és egymástól elfordulva szenvednek, jajveszékelnék. Ilyenek ezek a modern házasságok, míg meg nem történt a családi katasztrófa, a teljes szakítás.

De ha a jólelkű férj megpróbálna *tovább is vőlegény lenni*, egy csapásra megvolna a megértés és boldogság. Ezt a titkot tessék szíves olvasóimnak minél tágabb körben elterjeszteni. Sok jót fognak vele tenni. Próbáljon a férfi a nő fejével gondolkodni és neki sokban igazat adni, főleg gyengéd figyelemmel lenni hozzá, kívánságait kitalálni és — amennyire lehet — teljesíteni. Sokszor a legesekélyebb dologgal meg lehet újra hódítani a nő naiv lelkét, csak azt lássa, hogy törődik vele az, akihez hozzá kötötte magát Hymen rózsaláncával.

A legválságosabb drámai pillanatokban pedig nem használ más, mint a hallgatás és tűrés. A kaphoz is hozzá lehet nyúlni, de azért nem szabad kocsmába menni, hanem hamarosan visszatérni és más húrokat pengetni.

Mindezek a lelki nehézségek maguktól megszűnnek, amikor az első vendég, az újszülött kopogtat a család ajtaján.

A nő figyelme természeténél fogva elterelődik férjéről, amint gyermeke van. Akkor legott ez tölti be egész valóját. Igaz, hogy ekkor meg a férfi lelkében is végbe megy az előbbi fájdalmas jelenet, de őt is kárpótolja feleségének eddig osztatlanul élvezett dédelgető szeretete helyett kis gyermekének szeretete. Később a gyermekek is eltávolodnak a szülőtől, amint kissé felcseperedtek. Ekkor is áll a szabály, nem szabad megengedni, hogy egészen elváljanak tőlünk, hogy e szakadás a lélekre is kihasson, mert utána bajos volna az egyesülés útját megtalálni.

Különböen se okoljuk ezért őket, mert ez mindig így volt, mióta a világ áll. A serdülő gyermekek önállóskodtak és másképen gondolkoztak mint az előtük való nemzedék,

A jószív legyen mindig az iránytűnk. Az erő-

szakosságnak és a kitagadásnak még a gondolata is távol legyen tőlünk!

Ha azonban gyermekeink az erkölcsösség útjáról térnének le és hagynák el a szülői otthon szentélyét éljünk szent Monika fegyverével: az imádsággal. Ő szent Ágostonná tudta fiát változtatni az ima erejével, mi is meg tudjuk menteni gyermekeinket e fegyverrel a teljes lelki romlástól. Az apai jószív akkor a legmagasztosabb az ő szent hivatásában, mikor imádkozni tud gyermekeiért, családjáért.

5. Az apa kötelességei.

Egy okleveles apának ezermesternek kell lennie. Legelőször is értenie kell a pénzszerzéshez, vagyis egy olyan mesebeli szamarat kell valahogy szereznie, amely aranyat termel. Más szóval mindenhez kell értenie otthon, és kenyérkereső hivatalában is derekasan meg kell állania helyét, De ezenkívül is utána kell néznie, hogy mindenképpen tisztességes úton pénzt szerezzen, mert a mai viszonyok között több gyermekkel rendkívül nehéz megélni. Az állam 13 pengő 60 fillér családi pótlékot ad a feleség és egy-egy gyermek után havonként, e mellett igazán koplalóművésznek kell lennie az egész családnak.

Szabó József volt nemzetgyűlési képviselő a Nemzeti Újság 1928. nov. 18.-ik számában felveti az eszmét, hogy az ország minden gyermekének tisztességes családi pótlékot kell juttatni, még pedig a Társadalombiztosító (ezelőtt Munkásbiztosító) Intézet útján, mert ha a munkaadókra hárulna ez a többlet, akkor nem alkalmaznának nagycsaládú embereket. Ez a központ pedig a munkaadók bérszázalékaiából, az aggregény-adóból és közadakozásból merítené e költségekre fedezetét. Minthogy pedig a Társadalombiztosító Intézetnek éppen *Huszár Károly* az elnöke, aki minden alkalmat felhasznál a család-

védelem érdekében, remélhetjük, hogy a terv a legjobb úton van a teljesülés felé. Annái inkább remélhetjük ezt, mert a Társadalombiztosító *Vass József* népjóléti miniszter hatáskörébe tartozik.

Egy apának a pénzszerzésen kívül más mindenhez is értenie keli, mert gyermekei sokszor olyan dolgokkal jönnek hozzá, hogy csinálja meg, amivel az ember nem is tudná, hogy milyen mesterhez forduljon. Akármilyen baj van, csak az apához mennek vele. Az anyát sok aprólékos dolog és gond alól fel kell oldani, azért az apának szívesen és jó kedvvel kell mindent megtenni és a családtagoknak mindenben segítségére lenni.

Amit nem tud az ember, azt meg kell tanulnia, így az apa eltanulja az anyától az ő összes teendőit, hogy szükség esetén mindenben helyettesíteni tudja és megtanulja minden gyermekének összes tananyagát, hogy taníthassa és kérdezhesse őket. Ebből látszik, hogy a házasság kitűnő továbbképző tanfolyam a férfi számára is.

Ehhez azonban ügyesség és türelem kell. Az apa sok olyan bonyolult feladatot meg tud oldani, amihez legénykorában Nagy Sándor módszerét használta, pl. a kis gyerek cipőjének az összegabalyodott fűzőjét türelemmel felbontja annak rendje-módja szerint a helyett, hogy dühösen széttépné,

Egy sokgyermekes család legtöbbször nem tarthat gyermekei mellett dadát, nevelőnőt vagy instruktort. Sokszor bizony cselédre sem telik.

De ha van is cseléd, nem lehet az egyes családtagoknak őt apró-cseprő szolgálatokkal megterhelni. Tehát sok mindent maguknak kell végezni. Az a fő, riogy rend legyen; mindent a helyére tegyenek és ne rongálják el fölöslegesen a holmikat, A szülők fő

feladata a betanítás és a felügyelet. Mindenki munkában legyen a család érdekében.

A férj legtöbbször nem valami ügyes gyakorlati dolgokban, de azért kötelessége lehetőleg mindent megtenni, ha szükséges és ha ideje van hozzá.

Nem egy családapát ismerek, aki, míg kicsinyei, voltak, sokat dajkálta őket, aki főzött, ha kellett, kávé-t darált, vagy törülgetett, ha kedvezni akart a feleségének. És nem alázták le ezek a dolgok.

Az ilyen apa gyermekei is ezermesterek: vilányt szerelnek, rádiót csinálnak, mindent megreparálnak a varrógéptől az óráig, foltoznak, gombot varrnak föl, fényképeznek, apróbb asztalos és lakatos munkákat maguk elintézik, borotválnak és a nehezebb házi munkában segítenek. A leányok segítenek anyjuknak ruhákat varrni és a háztartásban könnyítik meg anyjuk munkáját. Az ilyen életrevalóknak nevelt gyermekek atyja a gyermekek lexikonja, szótára, kalauza. De nem szabad a gyermekeknek kész dolgot adni, csak rá kell mutatni az útra mindenben, de nem megcsinálni a feladatot. A készet azonban szívesen igazítsa ki, ha hozzá fordulnak. Serkentenit kell őket, folyton érdeklődni a dolgaik után és intézkedni, hogy ezt vagy azt tegyék.

Az apa feladata még a család hivatalos ügyeinek elintézése, folyamodványok, utána járások, megrendelések, havi ügyek elintézése, iskolákban érdeklődés a gyermekek után. Nagy családnál ez is elég dolgot ad.

Otthon az ő szent kötelessége a lelki egyensúlyt fenntartani, a kedélyeket igazgatni, a barátságos viszonyokat ápolni, az elégedetlenséget, ha nem lehet kielégítéssel, hát szóval eloszlatni. Bíraskodni nem igen kell, ha levezeti az indulatokat és elsimítja a félreértéseket.

A családapára jön, még talán ha legénykorában nem is volt valami nagyon vallásos, hogy nagy szüksége van a jó Isten segítségére, szüksége van az édes Üdvözítő feléje nyújtott áldó kezére, szüksége van a Szentlélek sugallatára, Szűz Mária, Szent József és a többi megdicsőült szentek közbenjárására. A családapának csakis szent vallásunk malasztesszéközei nyújtanak erőt- Valóságos gyakorlati kereszténynek kell a jó apának lenni, először azért, hogy önmagának, másodsor, hogy családja tagjainak a lelkét rendben tartsa. Az apa felelős az Isten előtt minden családtagért, azért jó példájával, tanításával és imáinak erejével rajta kell lennie, hogy élettársa is, gyermekei is híven teljesítsék egyházi kötelességeiket. Ez által azután a szegény magában tehetetlen ember sok megoldhatatlannak látszó csomós feladatot tud csodásan és könnyen megfejtetni. Az apai kötelességek koronája a hű vallásosság.

6. A családapa foglalkozása.

Az édesanyáról szóló szakaszunkban megállapítottuk, hogy a háziasszony is segítségére lehet a családapának a kenyérkeresetben, de a nő természet szerinti fő feladata mégis csak az, hogy a háziasszony, feleség és anya tisztét, hivatását be tudja teljesen tölteni és ehhez bizony egész ember kell. Olyan foglalkozást tehát egy asszony soha se vállaljon, ami egészen elválasztja a családjától és lehetetlenné teszi otthoni teendőinek elvégzését.

Az apáról már nem lehet kimondani, hogy ne működjék olyan pályán, amely nem kedvez a családi életnek, az otthon kialakításának és az apai hivatás betöltésének, mert a férfi fő feladata mégis csak a család fenntartása és életének hivatásos színtere nem csupán az otthon, hanem inkább a közélet, a haza sőt a nagyvilág.

Mindazonáltal arról lehet eszmecsérét folytatnunk, hogy mely pályák felelnek meg legjobban a családapái feladatoknak, melyek kedveznek leginkább a családtagok igényeinek.

A családnak tudniillik nem elég az, hogy az apa haza vigye vagy haza küldje a pénzt az ő fenntartására. A családnak maga az apa is kell az ő egész lényével, szívével, eszével, ölelő és segítő karjával.

Egy közismert anekdota szerint a gyermek kérdezi az anyját: „Ki az az úr, aki néha, leginkább vasárnap és ünnepnap eljön hozzánk, jótanácsokat ad, elpüföl engem, azután megcsókol téged is, engem is és elmegy?”

Ilyenné tehet egy folyton utazó apát, egy tengerész, egy katonát foglalkozása, ha folyton távol tartja otthonától.

Legjobban megfelel tehát a családapái hivatásnak az olyan foglalkozás, amely az embert otthon tartja vagy családjához közel köti le.

Ilyenek általában a kisgazdák, kisiparosok, kiskereskedők, gyógyszerészek. Ezeknél előnyös az a körülmény is, hogy a családtagokat az üzemben lehet alkalmazni és így család és üzem egészen összeolvad. A régi világban együtt is volt az asztalnál az egész személyzet, egy családnak számított. A rómaiak famulusai, szolgái, a szűkebb értelemben vett családtagokkal együtt alkották a familiát, A magyar cseléd szó nem más, mint a családnak magashangú alakja s manapság is mondják még némely helyen: „Hány cseléde van?” vagy „Hány családja van?” a helyett, hogy hány gyermeke van?

Toldi Miklós is a cselédekkel gyűjt, kaszál egy sorban. így a háznép tágabb értelemben vett cseléd volt és Bence, a hü cseléd, jobb testvére volt Miklós-nak, mint a királyi udvarban, távol, idegen világban élő bátyja, György vitéz.

Kedvez még a családnak az olyan hivatali állás, melynél a hivatalos helyiség és a lakás egy házban van pl. az iskola igazgató, falusi tanító, görög katolikus vagy protestáns lelkész, jegyző állása.

Általában a falu jobban kedvez a családnak, mint a város, mert mindig közel vagy egymás szeme előtt vannak a család tagjai.

Azután tekintetbe kell venni a férfi elfoglaltságát és eszmekörét is. Az olyan foglalkozás, amely teljesen leköti a férfit úgy, hogy nem marad ideje a családjával foglalkozni, nem felel meg a mi ideálunknak. Egy olyan foglalkozás, melynek eszmeköre vagy gyakorlata semmi összeköttetésben sincs a családdal, szintén nem felel meg a családapai hivatásnak. Pl. föltehető, hogy a tanító, orvos, a háztartási cikkekkel foglalkozó iparos vagy kereskedő jobb családapa, mint a mérnök vagy sóhivatalnok.

A kocsmá, kávéház nem jó a tulajdonos családjának, mert ezek a családi életet többnyire romboló üzletek.

Mindezekről azonban szigorú és abszolút szabályokat felállítani nem lehet, minden az egyéniségtől függ. Mégis az volna az ideális, ha a társadalom is elsősorban a családi élet kialakulásának kedvezne, vagy arra legalább is a körülményekhez képest tekintettel lenne.

C) A gyermekek.

1. A gyermek mint családtag.

A gyermek a család tagja, és pedig nem is az utolsó.

Hogy lényeges tagja a családnak, azt látjuk abból, hogy családot nem is lehet gyermek nélkül elképzelni; mert ha nincs gyermek, akkor csak házaspárról beszélhetünk és nem családról. A házasságnak ez a fő célja. Család gyermek nélkül fa gyümölcs nélkül. A gyermek a házások kincse, boldogsága, jelene és jövője. Jelenében megadja életküzdelmeinek célját és bőséges kárpótlást nyújt a fáradalmakért. Jövőjében reményt nyújt a boldog öregségre és halála után is földi életének folytatására.

A gyermek a mag, melyből az új fa nő, tehát lényeges alkotó része a családfának a jövőre nézve is. Ő lesz az új család apja vagy anyja és a gyermekek összessége a jövő nemzet alkotói.

Kötelességünk-e gondoskodni a jövő nemzedékről is, hogy egészséges, derék és boldog legyen? Ez vallásbeli és nemzeti kötelességünk is, de magunk iránti kötelességünk is, mert gyermekek nélkül ugyancsak sivár és céltalan az életünk. Többes számban mondom, mert egy gyermek több aggodalom, mint öröm. Nézzük a nagy romantikus író és költő Hugo Viktor példáját, aki rajongásig szerette a családját és ennek a szeretetnek áldozta egész világhírű és korszakalkotó bölcsességét. Milyen szerencsétlen lett a nagy ember, mert csak egy gyermeke volt, egy leánya, aki fiatal asszony korában férjével együtt fürdés közben a folyóba fulladt.

El se képzelhető az apa fájdalma, aki egyetlen fiát veszti el és ezzel magva szakad a családnak, a

címert megfordíthatják a családi sírboltban. Ha az atya fájdalma ilyenkor majdnem elviselhetetlen, hát az anyáé? Ki tudná azt szavakkal elmondani. Kétségbe azért nem szabad esniök, mert még ha büntetésnek tartják is, akkor is Isten bölcs és megváltozhatatlan rendelkezéseképen kell fogadniok a csapást.

Magunknak azonban nem szabad előkészítenünk az ilyen borzasztó eshetőséget és mindenképen több gyermeket kell nevelnünk és pedig annyit, ahányat az Isten rendelt és adott nekünk. Egy német közmondás szerint, ha ad az Isten nyulacskát, ad neki tüvecskét is. De az államnak már nem kellene egészen az Istenre bíznia a gondoskodást, hanem a gyermekek számával és korával emelkedő tisztességes pótlékkal kellene biztosítania a nagy családok megélhetését.

Másrészt azonban köteleznie kellene törvénnyel és társadalmi felfogással a házaspárokat legalább két gyermek nevelésére még abban az esetben is, ha tőlük a természet megtagadta a gyermekáldást. És e nevelésben fogadott gyermekek számára ugyanakkora családi pótlék volna adandó. Ez által egy csapásra megoldanók emberségesen, legtermészetesebben és talán legolcsóbban az árva gyermekek és más szerencsétlen fiatalok nevelésének kérdését. Mert azokat a gyermekeket is, kiket az isteni Gondviselés kifürkészhetetlen végzése megfosztott az édes szülőktől, vagy akiknek nem adott erélyes, erkölcsös és bölcs szülőket, a jövő érdekében azokat is családiásoknak, otthonszeretőknak kell nevelni és ez nem lehetséges másutt, csakis a család kebelében.

De beszéljünk mindenekelőtt az édes gyermekek családiás neveléséről. Könyvek jelentek már meg a családi nevelésről, de a családiás nevelésről eddig még csodálatosképen alig volt szó. A családi nevelés a gyermek nevelése a családban az iskolai neveléssel szemben. Családiás nevelés pedig a gyerme-

kéknék családseretetre való nevelése otthon is, az iskolában is.

Nálunk legújában *Imre Sándor* pedagógusunk írt egy jó és élvezetes könyvecskét e tárgyról. Előadja benne az összes elképzelhető családtagok kötelességeit a gyermekekkel szemben, a cselédeket sem hagyva ki és a gyermekek kötelességeit ezekkel szemben; kombinálja, variálja és permutálja e különféle családtagokat egymással, de a családiasság határozott célzatát mégsem találjuk meg e könyvben.

A gyermeket úgy kell nevelnünk, hogy élete célját, boldogságát a családban találja és pedig egyelőre a szülői házban, később pedig a maga új fészkeében. Tanulja meg már jókor, hogy nemcsak magáért él, hanem másokért is és elsősorban a hozzá legközelebb állókért. Vele együtt növekedjék benne az a tudat és közérzet, hogy az ő élete nemcsak az övé, hanem másoké is, mert mások életével szoros összefüggésben van. Ilyenformán az öngyilkosságnak még a gondolata is képtelen lesz előtte, mert világosan fog állni előtte az a feladat, hogy neki szüleit, testvéreit és majdan hitvesét, gyermekeit boldogítani kell és hogy ő egész életével és életének minden kincsével az ő szeretteinek tartozik.

Most már vizsgáljuk azt a kérdést, szabad-e a gyermeket a családban elsőnek vagy utolsónak tekinteni, A fa a gyümölcsért van és nem megfordítva, de azért többre becsüljük az egész fát, mint annak egy termését,

A család egy kerek asztal mellett ül, melynek minden helyét elsőnek tartják a családtagok másra nézve, de a maguk helyét utolsónak. Ilyen kerek asztala volt Artus királynak, ilyen volt boldog emlékü Fischer Colbrie Ágost kassai püspöknek is. Éljenek a szülők egymásért és a gyermekekért és ne versengjenek az elsőbségért; és éljenek a gyerme-

kek a szülőkért, tegyenek mindent az ő kedvük szerint.

Nagy hiba azonban, ha a gyermeket úgy neveljük, hogy ő magát elsőnek tarthatja, vagy utolsónak érezheti.

A gyermeknek el kell ismernie szülei tekintélyét, de éreznie kell, hogy ő szüleinek boldogítója, éreznie kell, hogy ő is megbecsült tagja a családnak; ő is ember, ha még kicsike is.

Általános hiba és baj az, hogy a gyermekkel, amíg kicsi, úgy bánnak, mint játékkal vagy kis háziállattal; ha pedig abban a kellemetlen átmeneti korban van, akkor üldözik; mikor végre felserdült, akkor ítélkeznek felette és vagy imádják vagy meg és elvetik.

Itt egy sajátos, a maitól eltérő gyermekvédelemre van szükség. Nem szabad a kis gyermekből majmot, a serdülőből üldözött vadat, a felnőttből kivert szarvast csinálnunk. Halhatatlan lelkű embernek, a mi képmásunknak, újabb, javított kiadásunknak kell gyermekünket tartanunk és akkor nem teszünk boldogtalanná sem őt, sem magunkat.

A legkisebb a leggyámoltalanabb, tehát mindenestre azt kell legnagyobb gondban részesíteni, de ezt a többinek is be kell látnia és nem szabad a kivételes nagyobb szeretet miatt irigykedniök a kisebbekre, így vagyunk a betegekkel és gyöngékkal is, ezeket különös oltalomban kell részesítenünk és a testvéreket is ilyen gondos védelemre nevelnünk.

A lányoknak nem is kell szólnunk, azokban bennük van az anyáskodó lélek, de a fiúk hatalmaskodni szoktak.

Ha akárhány gyermekünk van, találjuk meg mindegyiknek az elsőségét valami tekintetben, így mindegyiket kielégítjük és egyik sem érezheti magát mellőzöttnek.

Van Jókainak egy bájos elbeszélése: „Melyiket

a kilenc közül?” Egy gazdag úr örökbe akarja fogadni a szegény vargának egyik gyermekét, de az apa nem tud választani közülök, egyiket sem tudja oda adni. És ezt az egyforma nagy szeretetet érezniök is kell a testvéreknek, viszonzniuk és egymás felé is kiárasztaniok,

2. A gyermekek szabadsága.

Gyermekország, boldog Gyermekország! Milyenek szokott megálmodni téged a jó Nagymama térdein egy-egy délután a bohó gyermekvilág? Szabadon engedik ott a drága apróságokat hímes rétre, kertbe, patakba és nem tömik tele a fejüket haszontalan dolgokkal, csak azért, hogy elfelejtsék, amit tanultak. Nincs ott zongora, német, latin és francia nyelv, csöngetyű, csukamáj olaj, mosdatás és más borzalom.

És a jó Nagymamával egyszerre dobban, együtt érez a kis csemeték ártatlan szívecskéje. Beleélik magukat abba az igazi boldog, szabad Gyermekországba, ahol nem kiáltják az emberre mérgesen, minden percben: „Nem szabad! Nem szabad!” ahol nem fenyegetik mindig büntetésekkel és nem kínozzák haszontalanul, leleményesen kieszelt újabb és újabb pedagógiai vívmányokkal. Itt e siralomvölgyben hófehér ruhácskájukban meg se szabad moccanniok, de lelküket nem lehet bilincsbe verni; az átrepül Icarusként gúnyos diadallal abba a Gyermekországba, melyben szabad fülíg lekvárosnak, térdig sárosnak lenni, melyben szabad a füves lejtőn lecsúzni és fára mászni, akár a tetejéig. De hiszen nem is volt ez mindig így, mondja a Nagymama, Nem volt ilyen kényes, úrit majmoló a világ és volt bőrnadrág, meg rézorrú cipő; de ezt csak télen hordták, nyáron csak úgy elláboltak mezitláb. Volt csúzli és píncka. Ha egy-egy ablak betörött, oda se neki, sohase tudódott ki annak a mestere. De nem is voltak a gyerek-

társak se olyan kényesek, gyávák, nyafogók és árulkodók, mint manapság.

Most, ha valami legcsekélyebb előfordul, (hiszen igazi csínyeket már nem is tudnak ezek a gyerekek elkövetni) hát mindjárt jön a büntetési feladat, pedig úgymond órák hosszat egy ülő helyben kell tanulni, írni, rajzolni, kézimunkázni, ez egymaga is elég büntetés a gyermeknek.

És a jó Nagymama a gyermekekkel együtt csempüli a mai nevelést és a szigorú szülőket; a szülők pedig az iskolát és tanítókat, tanárokat; ezek pedig tovább hártják a dicséretet a felsőbbre és arra a kevés bölcseségre, amely a közmondás szerint a világot kormányozza.

És ez mindig így volt! Ez mutatja, hogy minden részen van valami igazság. A gyermekek szabadságát nem kell ok nélkül korlátoznunk, de az a szabadság se lehet olyan, amilyennek ők álmodják, mert hát őket az életre kell nevelni; az élet pedig nem olyan szabad, tehát nem is olyan boldog, mint ahogy szeretnők.

Ha némely sajnálatra méltó gyermek helyébe képzeljük magunkat, nem is olyan boldog a helyzetük ezeknek a kis embereknek. Amíg a természetnél fogva olyan ennivalóan kedvesek, addig minden jóban úsznak, szeretetben, dicsőségben, szabadságban kiveszik a részüket, S azután úgy járnak, mint az a szamár, amely utánozta gazdája kis kutyáját és rá ugrált az emberekre. Mikor már nagyocskák lesznek, mikor már úgymond beköszönt a súlyos gond és kötelességteljesítés ideje, akkor nemhogy segítségben, istápolásban volna részük, hanem mindenkinek egyszerre terhére lesznek, a legsúlyosabb mellőzésben, sok becsületsértő és tetteges bántalmakban részesülnek. Mikor azután e mostoha sorsban lelki válságba és hanyatlásba kerülnek, akkor szegényeknek a falu rossza, a család szégyene címét és jelle-

gét adományozzák az ékítményekkel ingyen és bérmentve. Erősnek és igazi jellemnek, önmegadó mártírnak vagy öntudatos tehetségnek kell lennie annak a fiatal embernek vagy lánynak, aki ezt a válságos korszakot nagyobb kára nélkül meg tudja úszni. Vagy talán ha önérzet nélküli és könnyelmű, annál könnyebben esik által rajta?

De azért a drága jó Nagymamának sincs egészen igaza akkor, amikor azt tartja, hogy mindent meg kell nekik engedni, legfeljebb csak a modernséget kell elzárni előlük.

A vidám együttélés legyen a jelszavunk mindenkor. A munka is vidám és együttes legyen. Jó kedvvel vegyenek részt a gyermekek a szülők dolgaiban, a szülők a gyermekekében és a testvérek egymás dolgában. Az ügyetlenkedésért, hanyagságért nem szabad kijönnünk a sodrunkból.

És ilyen együttes legyen a szórakozás is. Mellőzni, kihagyni nem szabad egyiket se. Milyen boldogság az, mikor együtt játszik az egész család, kivrándul, énekel, zenél.

Az ének az a léleküdtető életvize, amely kell a munkában és játékban, kell a vallásgyakorlatban és a szórakozásban.

Van Jókainak egy kis elbeszélése, karácsonyestén éneklő egy nagy család: „Mennyből az angyal lejött hozzátok, pásztorok!” Egy zord szomszéd nem tud aludni és pénzt ajánl fel a szegény család-apának a hallgatásért. Az alkut megkötik, de azután nem tudnak hallgatni, kitör keblükből az elfojtott lelkes érzelm, visszaadják a pénzt és boldogan zengedeznek tovább.

Minden esetre szem előtt kell tartaniok a jó szülőknek azt az elvet, hogy a gyermekkor boldogságát ne keserítsék meg, a derűs gyermekéveket ne rabolják el kicsinyeiktől, az otthon drága képét örökre bele vessék gyermekeik lelkébe, a maguk szí-

véből édes mézet csepegtessenek az övékébe. Ez a bodogító lélektartalom legyen az ő tőkéjük egész életükön át, melyből az élet sivárabb, szűkösebb, mostohább viszonyai között meríthetnek; ez legyen az ő eltékozolhatatlan örökségük, melyet majdan ők is átadnak utódaikra.

Derűs, csendes és bájos legyen mindenkor annak a családi fészeknek a lombsátora. Ne érezzék a fiókák a kívül tomboló vihart se, s annál kevésbé zavarja meg a fészek belső nyugalmit a szülők vagy a testvérek civódó visongása.

A szülők legfőbb feladata legyen: gyermekeikbe az otthon, a család szeretetét bele önteni. Ez legyen alapelve az ő nevelésüknek. És azt a célt, hogy gyermekeik mindenkor a családi boldogságot kívánják és szorgalmazzák, csakis a családi erények ápolásával érhetik el,

3. A gyermekek korlátozása.

A szabadság a mi ideálunk is, felnőtt nagy embereké, a szabadság, melyért még életünket is feláldozzuk. És bizony bármilyen rendű és rangú emberek vagyunk is, csak viszonylagos és nagyon korlátozott szabadságot élvezünk, írott és íratlan törvények, rendeletek, társadalmi elvek, felsőbbiségek és egyéb kényszerűségek korlátoznak bennünket, E korlátok közötti járásra meg kell tanítanunk a kis embereket is saját és mások testi-lelki épsége, jogai, szabadsága érdekében, Gondosan, ésszerűen kell ügyelnünk rájuk és kerülve az erőszakos külső kényszer látszatát. Meg kell ismertetnünk őket már jókor a tekintély részéről nyilvánuló korláttal is, de azért engednünk kell, hogy bizonyos más korlátokat maguk ismerjenek meg, még ha maguk kárán tanulnak is.

Például addig nem fog vigyázni a gyermek a forró kályhára, akármennyit magyarázzuk is neki, míg meg nem égette magát. Csak arra kell vigyáz-

nunk, hogy nagyobb kárt ne tehessen magában.

Van a társadalmi és családi korlátoknak egy négyes fogata, melyről már sokat szoltam e könyvben, de kelletténél többet nem lehet erről beszélni, ez pedig az önmegtartóztatás, takarékoság, rend és munka négyes fogata,

E négy korlát négyes erényt védelmez, ezek átolvadnak egymásba, mint a szivárvány színei, de azért a gyakorlatban ezek az átmenetek is oly önállóknak mutatkoznak, hogy érdemes velük külön foglalkozni kívált, ha gyermeknevelésről van szó.

Például a *munkában* a megfontolás, gyors elhatározás, bátor kivitel, türelem, kitartás, erőnkkel való bölcs takarékoság, eredményben való megnyugvás, — azután a szolgálatkészség, engedelmisség, figyelem, mások megkímélése, — továbbá az ügyesség, kecsesség, gyakorlat, elmélet stb. mind külön-külön oktatás tárgyai.

A *rend* időbeli és helybeli. Az időbeli rendhez tartozik a pontosság, mérsékelt sietés, időszerűség, kellő egymásután stb. A helybeli rend rokonai a tisztaság, csin, célszerű elhelyezés és öltözködés, ok-szerű takarítás stb.

A *takarékosság* nemcsak a pénzre irányulhat, hanem mindennemű holminkra, időnkre és erőnkre is,

Épúgy az *önmegtartóztatás* jelenthet önuralmat vágyaink, szenvedélyünk, indulatunk felett s mint ilyen is sokirányú; jelenthet másokkal szemben gyengédséget, türelmet, elnézést, áldozatkészséget, az anyagiakkal kapcsolatban lehet különféle mértékű böjt, antialkoholizmus, antinikotinizmus vagy más abstinencia és aszkézis. Az önmegadás, önmegtagadás, önfeláldozás is idetartoznak.

Ezeket az erényeket mind gyakorlatilag is, elméletileg is meg kell ismertetni a gyermekekkel és különösen saját személyünk, ismerősök, egyházi és

történelmi személyek példáin bemutatni és okszerűen megmagyarázni.

És meg van mindegyiknek a rossz ellentéte, nem is egy. Mindezeknek a jóknak és rosszaknak egyaránt szem elé kell állítani a következményeit, hogy ne kelljen a gyermekeknek mindent csak a maguk kárán megtanulniuk.

A gyermekem nem kell mindig nyargalni, nem kell a nyakán ülni, minden önállóságától megfosztani és rabszolga jellemet nevelni belőle. De azért sokat kell foglalkozni vele. Szoktatni és oktatni. Az annyit emlegetett egyéni nevelés majdnem csakis a családban érvényesülhet.

Van egy módja a tanításnak, melyet eddig még kevés figyelemre méltattak és mely leginkább csak a családban alkalmazható. Ez az, mikor a gyermek kérdéseinek bizonyos határig szabad folyást engedünk és türelemmel felelünk rájuk. Erről köteteket lehetne írni.

A gyermek bizalmát meg kell nyerni és a megnyert bizalmat nem szabad eljátszani. A kis emberrel olyan komolyan kell beszélgetni, mint a naggyal. Nem szabad kinevetni, kigúnyolni, letorkolni. Kérelmére szívesen kell történetet mondani vagy mesélni. Olvasmányaiban is segíteni kell. Szóval foglalkozni kell a gyermekkel sokszor és huzamosan, akkor ragaszkodni is fog hozzánk és sok rossztól vissza tudjuk őt tartani.

Lehet a gyermekekkel sétálni, kirándulni, közben észrevétlenül tanítani és nevelni őket. Ilyenkor lehet alkalmilag fejszámolást végezni, de egy-két példa elég. Azután jön egy felöltő közmondás, tréfás rejtvény, vers, nóta, játék, testgyakorlás, természetrajzi, földrajzi, történelmi beszélgetés. Lehet a gyermeket az újság napi eseményeiről is tájékoztatni és ez neki számtalan kérdésre ad alkalmat, pl. egy nevezetes repülés, utazás, háború, diáktragédia, az alkoholo-

lizmus esetei, a nagylelkűség példái. Az összes élő nevezetes embereket meg kell ismertetni a gyermekekkel és így okosan kifejleszteni ítélőképességét az élet eseményeivel szemben.

A kirándulásnál előforduló eseteket át lehet vinni az életre. Például áthághatatlanak látszó akadályhoz érünk, bozóthoz vagy bürühöz, leküzdjük az akadályt merész, kitartó küzdelemmel és azután már könnyen és vidáman haladunk előre a célig, így kell az életben is tenni, nem szabad visszariadni és a céltudatos haladás mindig megkapja a jutalmát.

Látunk egy bábót cipelő hangyát, egy vízbe esett bogárkát: segítsünk rajtuk.

Tanulságokat legjobban az ismerősök, pajtasok megtörtént esetei nyújtanak, csak rá kell mutatni, hogy hol a bibi.

Ennek a szabad időbeli oktatásnak és nevelésnek azonban természetesnek kell lennie, nehogy a gyermekben azt a benyomást keltsük, hogy még akkor is „tönni” akarjuk őt.

A gyermeknek ez az elfoglalása tulajdonképpen szintén korlátozás: távortartás a veszélyektől, szemeltartás, vezetés, útmutatás.

Azok a korlátok tehát, melyekkel a gyermek útjait szegélyezzük, legyenek rózsagyepük. Kellemes utakon szoktassuk őket a rendes járáshoz úgy, hogy később még akarva se tudjon céltalanul és veszélyeket keresve kalandozni.

4. A gyermekek hibái.

A felnőtteknek is vannak hibái, annál inkább lehetnek a gyermekeknek. Tökéletes nem lehet az, ami fejlődésben van.

Mondják, hogy a pesti lánchíd oroszlánjainak szobrása a Dunába ugrott szegényében, mikor rájött, hogy elfelejtett nyelvet csinálni az oroszlánjai-

nak. A gyermek hibáit nem kell ily tragikusan fel-fogni, mert őrajtuk még lehet javítani.

Lássunk néhány példát.

Az apa nyolc éves fiacskájával boltba megy. Vesz $\frac{3}{4}$ kiló kávét és a kezébe adja gyermekének, hogy vigye. Azután vesz két deka élesztőt és azt maga viszi. Haza menetközben a kis fiú arra kéri atyját, hogy cseréljenek csomagot. „Miért?” kérdé ő. „Mert az a másik könnyebb.”

Egy nap azt kérdezte az iskolás gyermek, hogy van az, hogy olyan fontos és nevezetes szenteknek a napjain, mint a fagyos szentek, iskolába kell menni.

Íme a gyermek világából merített két életkép. Végső elemzésben mindkettő azt mutatja, hogy a gyermek lelkében ott lappang a munkakerülés. Ez így volt régente is, de manapság mintha jobban bele-gyökerezne a lelkébe.

Akad olyan csemete is, akinek nincs is füzete, csak füzetborítéka és ha kihívják, ezt teszi rá a szomszédja füzetére és úgy hozza ki.

A sűgás, kiolvasás eddig ismeretlen arányokat öltött. Az előmenetel feltételei u. m. az iskolai figye-lés és az otthoni tanulás, egészen divatjukat múlt dol-gok lettek. Otthon eltagadják a leckét és a panasz izeneteket hamis aláírással hozzák vissza. Megtör-tént, hogy egész osztály letagadta az osztálykönyvbe beírt leckét. Mikor kikérdeztem, a jó tanulók tudták; ez volt a bizonyítéka annak, hogy nemcsak beírtam, hanem ki is hirdettem azt a leckét.

A dolog alól való kibújás és a munkakerülés hajlama bent van a családban is. Ahol két vagy több lány van, ott mindig egymásra tolják a házi munkát, felterítésnél az egyik nézi, hogy a másik hány ev-öszközt vagy tányért tett az asztalra, nehogy ő töb-bet tegyen. És ez a családi béke egyik megölője, mert a szegény szülők sokszor inkább maguk megtesznek

akármit, mintsem hogy veszekedjenek a húzódozó, civakodó gyerekekkel. Itt van a hiba! Mert a mai gyermekek ezt nem veszik megszegényítésnek, hanem elfogadják, hogy a koros, beteges, gyenge szülők helyettük is dolgozzanak.

Moziban láttam, hogy egy anya az ágyában fekvő felnőtt, egészséges lányát pedikűrözte, azután oda adta neki a reggelit az ágyba, végre felmosta a padlót. És az a lány gazdag férjre tett szert. Mi a tanulság?

Igen, a mozi, az élvezetek, a sport és különösen a labdarúgás foglalják el egészen ifjúságunkat. Nyáron azután a strand dühöng, sőt télen is uszodába járnak. Hogy a strand milyen pusztítást visz végbe ifjúságunk lelkében, az beláthatatlan és jóvá nem tehető. Most már minden a test kultusza körül mozog. Ezt az irányít követi az iskola túlhajtott testnevelése is úgy, hogy a jeles tanulók elbújhatnak a tornahősök és bajnokok előtt.

A szobatorna és testgyakorlat bevonult a családba is. Ez nem volna baj, csak ne űzte volna ki onnan maga előtt a szemérmes és illemt, a gyengédséget és udvariasságot, az idősebbek, gyöngébbek kímélését, az erkölcsi és szellemi műveltség tiszteletét.

A léleknevelésnek is el kell foglalnia megillető helyét a családban és iskolában és pedig a családra vonatkoztatott léleknevelésnek, miről már többször részletesebben beszéltem. E nevelésben nem az egyén, hanem a család a világ középpontja.

De nézzük csak, még melyek azok a hibák, melyeket mai fiataljaink legtöbbször elkövetnek. A rend ellen is nagyon sokat vétének. Pedig hát a testnevelésben első volna a rend megtartása időben és térben. De hát ez is a munkakerülés következménye.

Este nem akarnak lefeküdni, reggel nem akarnak felkelni. Magukra kapkodnak mindent és a há-

zat rendetlenül hagyják maguk után. Későn járnak iskolába, hivatalba, otthon felejtenek mindent, Öltözködésüket az utcán és villamosban fejezik be.

Hát a takarékosással hogy állunk? Örökös a panasz, hogy rosszak a gazdasági viszonyok, de azért mind megél az a sok mozi, cukrosbolt, autótaxi. Hogy ezeken nem járnak gyerekek? Múltkor egy tanuló bérkocsin ment valahova; kérdezték tőle társai; hogy miért ment kocsin; azt mondta, azért, mert nincs pénze autóra. Ez az úrfi első osztályos gimnazista és egyébkor autón szokott járni. Vájjon ilyen beteges igényekkel mi lesz belőle?

Hát a kis nőcskék, a gyermekhölgyek? Ezek már tíz éves korukban nyakigérő selyemharisnyákért és piperecikkekért nyúzzák az apjukat. Igaz, hogy ártatlanságukat sokszor éppen csak testileg őrzik meg, de kárpótlást nyújtanak a jó mamák és nagymamák, akik mind kislányok lettek.

Ez nem mehet így tovább! Mert ez a család, a vallás, az erkölcs, a tisztesség, a testi-lelki egészség romlása. És itt a quousque tandem az apáknak és fiatalembereknek is szól. Apák, álljatok egyszer már sarkotokra és mutassátok meg, hogy férfiak vagytok a talpatokon, ne engedjétek ezt a botrányt, ezt a rákfénét tovább burjánzani tisztességes családokban! Fiúk! Azt mondják, hogy a ti kedvetekért teszik ezeket az erkölcstelen hóbortokat. Mutassátok meg, hogy több ízlésetek van és nem veszett ki belőletek még a nemzeteket fenntartó ősi erkölcs. Forduljatok el az olyan divatbábtól, még ha minden szépségét kifitogtatja vagy festék alá rejti is.

Hiába várunk akárhonnan változást, a javulásnak a családokból kell kiindulnia. Édes jó anyák, térjetez eszetekre! Családapák, vessétek latba családfői tekintélyteket, amíg nem késő!

5. A gyermekek és édesanyjuk.

A gyermekeknek mindene az édesanya. Nincs talán a világirodalomban több olyan költemény, mely az anyai szeretetet oly nagyszerűen fejezné ki, mint Gyulai Pál *Éji látogatása*. A meghalt anya nem bírja a sírban nyugodtan elszenvedni az ő kis árváinak jajgatását, éjjel kilép sírjából és haza megy gyermekeihez.

Az egyiket betakarja,
 Másikat felfogja karja
 Elringatja, elaltatja
 Harmadikat ápolgatja
 És ott virraszt a kis ágyon,
 Míg elalszik mind a három,
 Majd megindul s széttekintget,
 Keresi a régi rendet
 Helyre teszi a ruhácskát
 Rendbe hozza a szobácskát
 Az alvókat hosszan nézi
 Csókját százszor megtetézi.

Óh a sír sok mindent elfed
 Bút, örömet, fényt, szerelmet,
 De ki gyermekét szerette,
 Gondját sír el nem temette.

Kár, hogy ez csak költői rege s nem valóság. A meghalt anya nem járhat vissza szenvedő árváihoz. Az árvák sorsa valóban szájalomra méltó. Van egy másik gyönyörű költeményünk, Eötvös József bárótól *A megfagyott gyermek*. Ez is az árva szomorú sorsát festi megrázó vonásokkal, az egész árváét, kinek nincs se apja, se anyja.

Az anya gyöngédségét, ügyességét, melegségét, tapintatosságát az özvegy apa nem tudja pótolni legjobb akarattal sem. Ez csakis a nőnek adatott meg, az otthonnak, a családnak ez a csodás össze-

tartó tehetsége. Azért ha az özvegy apa az elárvult gyermekeinek ápolásába, nevelésére gondos kezek, másik meleg női lélek után néz, nem szabad tőle rossz néven venni.

És azt a második anyát, az édesanya helyettesét nem szabad előre rossznak tartani, nem szabad a csúf *mostoha* névvel megbélyegezni, hanem hálásnak kell hozzá lenni az ő szerető gondosságáért és őt is meg kell tisztelni az édesanya névvel. Nem szabad azt a bántó megkülönböztetést tenni, bár igaz, hogy az édesanyát egészen pótolni senki sem tudja.

Nem tesznek jó szolgálatot a gyermekeknek és a második anyáknak azok a mesék, amelyek a mostohát oly kegyetlennek tüntetik föl, mint a Hamupipóke, Hófehérke, A gonosz mostoha, Jávorfácska meséi. Nem szabad a mostohák rossz bánásmódját hirdetni, sőt az ellenkezőt kell belevinni a köztudatba. Mert vannak csakugyan igen jó mostohák, akiket ez a név távolról sem illet meg. De a legtöbben nem képesek megbirkózni ezzel az elterjedt előítélettel. Ha akármint viselik is magukat, rossznak mondják őket és a gyermekek, kivált a nagyobbak, nem tudnak irántuk felmelegedni.

Az apa is ritkán tudja elérni azt a szeretetet és ragaszkodást, azt a bizalmat és vonzalmat, amit az anya feltétlenül élvez, még ha az anya szigorúbb is az apánál.

Mindenért az anyához mennek, őhöz fordulnak anyagiakért és lelkiekért egyaránt. És ez így van nemcsak a lányokkal, hanem még a fiúkkal is, nemcsak a kicsinyekkel, hanem a nagyokkal is. Nézzük azt a meghitt, gyöngéd viszonyt, amely a hatalmas Toldi Miklós és édesanyja között van.

De az anyának ezt a hatalmat nem szabad az apával szemben kihasználni, sőt ellenkezőleg az apa iránt mindenkor szeretetre, bizalomra kell hangolni a gyermekeket. „Megállj! csak jöjjön meg apád!”

Ez nem helyes nevelés. Ha valami kellemetlen ügy kíván elintézését, azt csak intézze el mindjárt melegében az anya a főzőkanállal vagy az ő puha kezével. Hatásosabb is lesz és nem is fáj úgy, mint az apa pálcája, pipaszára vagy nadrágszíjja.

Hallottam már anyát, aki egészen az apára akarta a gyermeknevelés gondját hárítani. Igaz, hogy ez csak szó volt, mert amint az apa belefogott a nevelésbe, vagy tanításba, az anya legott beleavatkozott. Ez a lehető legrosszabb módszer, mely a gyermekek romlására vezet.

Van olyan asszony is, akit a gyermekek egészen elvonnak a férjétől. A gyermek ne válassza el az anyát az apától, sőt ellenkezőleg összekötő kapocs legyen a szülők között.

Midőn az Isten látja a fiatal házaspár boldogságát, leküldi hozzájuk az ő mosolyát: a gyermeket. Ezentúl a szerelem a gyermekben át megy az egyik szívből a másikba, Nincs szentebb érzélem, nincs hőbb szerelem, nincs tevékenyebb erény, mint mikor az anya az apa tiszteletére, az apa az anya megbecsülésére neveli gyermekét. Ez aztán a családi boldogság! A szülők a gyermek előtt egymásról, azok származásáról és egyéni tulajdonairól mindig csak jót mondanak. Mindig például állítsák gyermekeik elé a közös életküzdelmű házastársat, mutassanak rá erényeire, érdemeire úgy, hogy a gyermek büszke lehessen szüleiére tekintet nélkül arra, hogy milyen társadalmi vagy anyagi helyzetük van. A mostoha sors, alacsony származás ne legyen a gyermek szemében szégyen, hanem ellenkezőleg, érdem az élet küzdelmeiben. Legyen legnagyobb érdem előtte az önálló érvényesülés képessége és ereje és ő maga is törekedjék minél előbb kedves szüleinek támogatója lenni. De a függetlenség vágyában, érzelmében ne legyen benne a szüleitől való függetlenedés gondolata, törekvése.

A gyermeknek legszebb ékessége, ha már kised korában segítségére akar lenni az ő szüleinek és elsősorban édesanyjának. Ne csak a lányok, hanem a fiúk is járjanak mindenben kezére az ő anyjuknak. Ne tartsanak magukra nézve semmiféle munkát kicsinyesnek, méltatlannak vagy lealázónak, amit az ő anyjuk megtehet, vagy amiben neki segítségére lehetnek. Ez az irány egyúttal a legjobb, legrövidebb úton vezet a családiassághoz is, mert ne veszítsük el soha se szem elől, hogy fiút-leányt egyaránt mindenkor a családiasság jegyében neveljünk.

Ezt a családiasságot az együttérzés, az otthoni boldogság, meleg kedélyesség, szíves figyelem, összehívás szelleme tartja fenn. Ne mulasszuk el a kedves, meleg családi ünnepeket megülni. A család minden tagjának név- és születésnapját tartsuk számon és üljük meg. Nincs nagyobb boldogság, mint egy ilyen családi ünnep előkészítése és rendezése, ha akármilyen szegényes és szűk keretek között történik is. Persze ebben is az anya szíve, ügyessége vezet. Egy kis csokor, egy csekély kézimunka vagy más olcsó ajándék, egy kis felköszöntő, az ünnepelt kedves ételének asztalra adása, az ő érdemeinek melegszívű elsorolása, hibáinak megbocsátása és tréfás ellegyintése: hát kell-e ennél szebb, örövendesebb és épületesebb családi ünnepély. És ilyenkor mindenben a kedves családtag kedvét, izlését, egyéniségét tartsuk szem előtt, ezen a napon ő legyen az uralkodó planéta.

Azzal kellett volna kezdenem, hogy e napon különösen is imádkozzunk az ünnepeltért és, ha lehetséges, közösen vegyünk részt az istentiszteleten és áldozásban.

Az egyházi ünnepek is a családiasságot szolgálják. Szigorúan meg kell tartani az egyes ünnepekkel kapcsolatos hagyományos, népies szokásokat még az eledelekben is. Lehet-e elképzelni karácsonyes-

tét karácsonyfa, diós-mákos kalács, húsvétot öntözés, szentelt sonka nélkül, újév napját felköszöntés nélkül, malac nélkül. Ezt a dolgot nem szabad kicsinyelni és mellőzni, mert a gyermekek ezekről a kellemes járulékokról ismerik meg az ünnepeket. És nem szabad egy családnak olyan nyomorúságos helyzetben lennie, hogy ezeket ne tudja előteremteni. Ezeknek meg kell lenniök, még ha úgy kéregetik is össze, vagy kölcsön pénzből fedezik.

Egyébiránt a lényeket se szabad szem elől téveszteni és ez az Istenhez való folyamodás minden ünnepi alkalommal a család családiassága érdekében. És ebben is az anya legyen a vezető, a spiritus rector.

6. A gyermekek és édesatyjuk.

Édes atya! Hogyha írsz vagy bármivel el vagy foglalva és kisdéd gyermeked oda tipeg hozzád és azt mondja: „Bibi bábó,” neked meg kell értened, hogy fáj a lábcskája. Nem szabad elutasítanod, hogy menjen anyjához, hanem részvéttel és szakértelemmel meg kell vizsgálnod, a szálkát kímélettel eltávolítanod, azután olyan nagy kötést kell rá alkalmaznod, hogy minél büszkébb lehessen a gyermek.

Hogyha a kis poronty az öledbe mászik, nem szabad őt türelmetlenül leráznod, féltve vasalt nadrágodat, hanem félre téve minden melléktekintetet és munkát, foglalkoznod kell a kis emberrel.

A kis embernek többet és többször kell ennie és innia, mint a nagynak, mert ő nemcsak fenntartja testét, hanem fejlődik is. Épen így folyton táplálnia kell az ő lelkét is, szivét és elméjét és nem szabad semmi áldozatot se sajnálni azért, hogy gyermekünket testileg és lelkileg gondozzuk.

A gyermek tele van ezer kérdéssel, nem szabad azokat merő ostobaságoknak tartani. Úgy nem jöhet a gyermek a világra, hogy mindent tudjon. Elég az,

ha a tudás vágyát, a kíváncsiságot magával hozza és ezt nekünk lehetőleg ki kell elégítenünk.

S amint a gyermek egy percig sem tud nyugodtan maradni, úgy vagyunk a lelkével is, az is oly mozgékony. Folyton foglalkoznia kell valamivel és ha unatkozik, sír, kissé elfoglaljuk és mindjárt nevet. Egy zsákban van nála mind a kettő. Sokszor még szemében vannak a könnyek, midőn már a nevetés verőfénye ömlik el arcán és szemébe nézve szivárványt látunk.

Áldozat nélkül ez nem megy, de a gyermek legyen az első és legdrágább és meglátjuk, hogy kárpótol bennünket minden áldozatért. Mert többet ér az édes gyermeked és nőd ragaszkodása minden más földi eredménynél. Azért ne sajnáld tőlük az idődet, ne sajnáld a pénzedet, ne sajnáld más szórakozásodat vagy munkádat. Ne félj, nem leszel mártír, hanem ellenkezőleg, milyen nyertes lesz a családiasságod által a családod, olyan nyertes leszel magad is.

Van-e nagyobb gyönyörűség, mint a gyermeki lélek fejlődését szemlélni az ő bájos megnyilatkozásaiban. Ha szép egy virág kinyílása, akkor ez százszorta csodálatraméltóbb. Hogy a falusi gyermekből néhány hónap alatt hogyan lesz városi, mutatja a következő példa: Szentgotthárdról felköltöztünk Budapestre, Kis fiamnak arról mesélek, hogy az embert medve lepte meg az erdőben, A gyermeket lefektetem, szemét behunatom és utánzom a medvét, ahogy szaglászta végig az embert, Mikor a gyermek arcánál dörögök és szuszogok, egyszer csak azt kérdi az újdonsült pesti csibész: „Hát aztán miért nem *kapott föl* az az ember egy villamosra?”

Akinek sok gyermeke van, azt még az ág is húzza. Még a hivatalában is bűnül rójják fel neki, a helyett hogy segítenék a nagycsaládú embert, inkább elnyomják és mellőzik. A lakcipős, gondtalan világi mindig könnyebben megy előre pályáján, mint egy

gondokkal terhelt családapa. De ne bánd te, oda se neki! Boldogabb vagy te, mint az a miniszter, kinek üres a tíz szobája, üres a szíve és egy pincér fogja le a szemét örök álomra.

Hát a gyermekszoba mire való? Azok a jobb sorsban levő úri családok, kiknek nagyobb lakásuk van, kiválasztják a legfélreesebb és legsötétebb szobát a cselédszoba mellett és oda zárják, internálják gyermekeiket. Ott azután szabadon hancúrozhatnak és egy-egy cseléd valamelyes felügyelete alatt tengethetik szegényes életüket. Csak azért, hogy ne zavarják a nagyúri mama és papa szórakozásait. Az igaz családapa hogy tudna éjjel-nappal nyugton lenni, ha nem érezné kis gyermekeit közelében? A gyermekszobát el kell törülni a föld színéről. Nem sokkal jobb az, mint a gyermekmenhely, ahol rácsos ágyacskáikon ülnek és fekszenek a szegény elhagyott gyermekek és akkor gondolják őket, mikor rájuk kerül a sor.

Ez az intézmény is csak úgy ér cél, ha minden gyermeket elhelyezni megbízható családokban. Phalanszterben nem lehet gyermeket nevelni gyárilag.

Szóval a férfi otthon legyen igazi családapa. Ne féljen, hogy akár szórakozásaiban, akár világi előhaladásában, akár tisztességében megrövidül. Ha áldoz is valamit családjának, azt sokszorosan visszakapja a házi boldogságban és gyermekeinek szép rendes fejlődésében.

De azért, ha az apa minden szabad idejét a gyermekei között tölti is, nem szabad tekintélyét elveszítenie. Ha velük játszik is, érezniök kell az ő fölényét és tartalékban, készenlétben levő hatalmát. Vigyáznia kell magára, hogy ne adjon okot lebecsülésre. Nem szabad megfeledkeznie magáról és mindent tudnia kell. Ez nem tréfa. Még ha nem is tudna megfelelni a kérdésre, valami elfogadható feleletet kell adnia. És hogy ez ne fordulhasson elő, mindig

foglalkoznia kell gyermekei tantárgyaival és eszmekörével, A tekintélynek természetesnek kell lennie, mert az erőltetett nem tart sokáig. Itt még egyszer kérem kell mind a két házastársat, hogy segítsenek egymásnak a tekintély fenntartásában, A háziasszony ne nevelje, bírálja, szidja az urát, az ember pedig ne gúnyolja az asszonyt a gyermekek füle hallatára.

Az idegességet pedig ki kell zárni a háztartásból és gyermeknevelésből végérvényesen. Ez az oka a legtöbb egyensúly-felbillenésnek. Ne legyünk soha se mérgesek, kétségbe esettek, tőprengők. Ne érezze családunk soha se, hogy nyűg a nyakunkon, A jó Istenbe kell mindenkor helyezni bizalmunkat, aki táplálja az ég madarait és ruházza a mezők liliomait.

De a gyermekek se nézzék atyjukat csupán pénzgyártónak vagy fejőstehénnek, hanem legyenek takarékosak, kívánságaikban belátók, legyenek jószívű, résztvevő, gondozó fiai, leányai édesatyjuknak.

Az apa szigorúan ügyeljen fel a gyermekek valóságos szellemére is minden idegen befolyást idejében zárjon ki. De nem szabad soha se kizárnia szívéből gyermekét, még ha eltévelyedett is. Maradjon mindenkor az ő szerető, gondozó, megjavító édesatyja.

Az atyához is bizalommal kell lenniök a gyermekeknek, nemcsak az anyához, A szülőknek általában fáj az, hogy növekedő gyermekeik eltávolodnak tőlük. Erről nem tehetünk, A következő nemzedék mindig más, mint az előbbi, mert a korszellem változik, A fiatalok mindig másképp gondolkoznak, mint az öregek. De azért elejét kell venni, hogy teljesen elszakadjanak tőlünk. Lelkileg magunkhoz szorítva, melegen kell tartanunk őket,

Legouvé Ernő francia író *Apa és fiú a XIX. században* című pedagógiai népszerű művében azt az utat-módot keresi, hogy a vallástalan szülők hogyan tudják áthidalni azt a szakadékot, mely vallásos iskolába járó gyermekeik és az ő szellemük között

van. Ezzel elismeri, hogy még vallástalan szülők is papokhoz és apácákhoz adták gyermekeiket nevelésre, meg hogy a világi iskolák is általában vallásos szelleműek, vagy legalább is helyet adnak a hittan tanításnak.

A mai korban talán inkább megfordítva áll a dolog: a szülők kezdenek vallásosabbak lenni, de az ifjúság nem. A szülőket a kommunizmus felrázta és megtérítette, de az ifjúságot megrontotta. Ne legyenek azért türelmetlenek a szülők; remélhetjük, hogy gyermeink se lesznek rosszabb, vallástalanabb szülők, mint mi vagyunk. Mi pedig gyakoroljuk híven vallásunkat!

Amiben legjobban eltávolodott a mai nemzedék az előbbtől, az a szemérem, a nemi erkölcs. Az új női divat, a strand olyan pusztítást visz végbe a fiatalok lelkében, hogy ezzel a gátszakadással szemben majdnem tehetetlenek vagyunk, Fiaink számára kétszen állnak mindenütt a bűn alkalmai, melyeket maga az állam és a társadalom is helyben hagy és engedélyez.

De mintha egy tavaszi légáramlat kezdené megmozdítani ezt a poshadt erkölcsi légkört. Mozgalom indult meg épen e sodomain világban mozgalom, melynek célja a férfi és a női erkölcsről, testi-lelki tisztaságról való felfogást egészen egyenlővé tenni. Jó atyák olvassátok *Tóth Tihamér dr.* egyetemi tanár könyvét és adjátok serdülő és felserdült fiaitok kezébe.

7. A gyermekek és más családtagok.

Nagy boldogság a jó gyermek, de még nagyobb a kedves kis unoka; a nyugős, nehézkes öregségnek ez a legfőbb kárpótlása.

De nem is tud mást az a boldog, büszke, jószágos nagymama és nagypapa, mint szeretni az ő drága unokáit.

Nagyanyó és nagyapó meséi, az ő tréfáik, nő-táik, kedves meglepetéseik feledhetetlenek maradnak az ember életében, És boldog az a gyermek is, akinek nagyszülei vannak.

Ezt a boldogságot azonban nem egyszer megzavarja az, hogy a szülőknek egyben-másban más nézetük van a nevelés kérdéseit illetően, mint a nagyszülőknek.

Nagyon vigyázzanak a szülők, hogy jó példát adjanak gyermekeiknek a szülők iránti tiszteletről és szeretetről! Mert egészen bizonyos, hogy az ő gyermekeik is úgy fognak velük szemben viselkedni, ahogy bánnak szüleik a szeretett nagyszülőkkel. Nem szabad még a legkisebb gyermeket se értelmetlen állatkának gondolni, aki nem érti meg az ő nézeteltérésüket. Ha nem érti meg, annál rosszabb, mert még nehezebb, még fájóbb, még tragikusabb az, amit érez. Egy kápolna dől össze egy ilyen kis gyermek kebelében és azt a szentélyt majdnem lehetetlen újra építeni.

Igaz, hogy a nagyszülők sokszor többet engednek meg a gyermekeknek, de ezt a hibát dúsan kárpótolják olyan idegesség nélküli szeretettel, kétely nélküli vallásossággal, kiforrott életbölcseccsel, amilyen a szülőknél nem igen van meg. És a szülők mindig könnyen ellensúlyozhatják tiszteletmegvonás és összetűzés nélkül is ezeket a vélt félrebillenéseket gyermekeik nevelésében.

Itt egy sajnálatos tényről kell megemlékezni és ez az, hogy minden nagymama egyúttal anyós is. De nem az anyós mivolta ellen van kifogásom, hanem a címe és az ehhez fűződő előítélet és megrögzött hamis fogalom ellen. Igazán több nyelves feleséget talál az ember az életben, mint megférhetetlen anyóst. Csakhogy az a sok rossz anyósvice egészen elterjeszti a rossz véleményt azok előtt, akik egy szál anyóst se ismertek sohase, (pedig ilyenek

többen vannak). Hiszen fizikailag is lehetetlen, hogy ugyanaz a csupaszív, édes, jó nagymama, ne szeretné kedves unokáinak apját vagy anyját, Hogy néha megmondja a véleményét épen úgy, mintha a maga gyermekeinek mondaná meg, azt csak nem lehet rossz néven venni? Ezért aztán az a túlságosan önálló és kevély vő vagy meny valóságos boszorkánynak tartja, pedig már Kálmán király kimondta, hogy boszorkányok egyáltalán nem léteznek.

Ezért életpárja édesanyját, gyermekei nagyanyját tartsa minden ember az ő édesanyjának és ne ellenségének. Akkor mindjárt kevésbé harcias lesz az a mindig jót akaró öreg asszony is, Az egészen megbélyegzett és rosszakarattal csúffá tett anyós nevet pedig töröljük ki szótárunkból; ott van a napám, napamasszony, mama , nagymama név vagy megszólítás, ezeket használjuk. Az anyósvicceket ne adjuk tovább, mert ezek nagyon barbár jelleget adnak a társalgásnak és rontják általában az öregek iránti köztiszteletet,

A kort tisztelni kell, de azért különösen hölgyeknél soha se szabad azt észrevétni, hogy korukat tartjuk tiszteleben és nem személyüket.

Gyermekeinktől természetesen elvárjuk és megköveteljük, hogy szintén a legnagyobb tisztelettel viselkedjenek nagyszüleik iránt és ne engedjenek meg maguknak szabadabb nyelvet vagy engedetlenséget,

Meghalt nagyszülők sírját gondoljuk és gondoztassuk, emléküket kegyelettel őrizzük és őriztessük. Akkor mi is meg fogjuk azt kapni gyermekeinktől és unokáinktól, A család történetének ismerete és tiszteletben tartása minden családot lélekben nemessé és hagyományossá avat. Nincs nagyobb erkölcsi erő a nevelésben, mint ha a főlemelő példákat családunkból vehetjük,

A nagyszülőkön kívül szoktak lenni még a csa-

lásban nénik is. Ezek olyan jó házibútorok, kik idővel világosan nélkülözhetetlen családtagokká válnak. Akik megosztják gyöngé nőnk sokoldalú munkáját, megvarrják gyermekeink ruháit és mindenképpen hasznosakká teszik magukat. Ezeket a jó néniket is nagyon meg kell becsülnünk és meg kell gyermekeinkkel is becsültetnünk,

Ezek között a legtöbben hajadonok és bizonyos koron túl vénlányoknak, Dorottyáknak csúfoltatnak. Ez is a legbántóbb és méltatlan sérelmek egyike, amit a lovagias férfiak nem átallanak a gyenge női nemen elkövetni és leginkább azok, akik a fiatalabb és csinosabb hölgyeknek valóságos bolondjai. Ezzel csakis léhaságukat és érzékiségüket árulják el.

Végre van még a házban egy vagy több cseléd. Ezekkel sem szabad éreztetni, hogy merőben idegenek, hogy semmi közünk hozzájuk. Képzeld el, ha egyszer saját gyermekünk kerülne olyan mostoha körülmények közé; mennyit kellene szenvednie a hiedség, lenézés, részvétlenség miatt.

Az a szegény leány, aki elvesztette otthonát, a mi házunkban kárpótolni kívánja magát és második otthonát keresi. Épen ezért, ha jó szívvvel vagyunk hozzá gyermekeinkkel együtt, akkor ő is hálás, ragaszkodó és hű lesz. És nem mindegy az, hogy milyen érzellemmel van hozzánk az, akivel egy fedél alatt lakunk, aki gyermekeinket gondozza, holminkat kezeli.

Nem mindegy az, hogy gyermekeink milyen bánásmódot látnak tőlünk ezekkel a felebarátainkkal szemben. És nem mindegy az, hogy miként számolhatunk be Isten előtt arról az emberségről, mellyel örölk is gondoskodtunk, még lelki üdvösségükről is.

Az egész háznép felügyeletét a fenntartó családapa tartja kezében, ő felelős mindenkiről és neki kell a legjobb példát adnia mindenkinek mindenben.

BEFEJEZÉS.

Mik a teendők? A Katolikus Családok Szövetsége.

A bevezetésben említett nagyszerű családvédelmi kongresszuson *Shvoy Lajos* székesfehérvári megyéspüspök úr is beszédet tartott e címen: „A család együttélése az Egyhazzal az egyházközség révén.” Rá mutatott arra az óriási nevelő hatásra, mely az egyházközségi munka kiépítésében van. Kis gyermekekkel, növendék leányokkal, serdülő fiúkkal, érett kenyérkereső ifjúsággal, anyával, apával, szegénnyel, gazdaggal ugyanazok az egyének foglalkoznak, ugyan azokat az erkölcsi elveket sugároztatják lelkükbe; kell, hogy kedvező hatással legyen ez az egyetemes foglalkozás — és a tapasztalat igazolja is ezt a feltevést — a család erkölcsi színvonalának emelésére.

Ezzel a szép beszéddel kapcsolatban határozati javaslattal kértem az elnökséget, hogy biztosítsa a családvédelmi mozgalom számára továbbra is a székesfehérvári püspök úr közreműködését és pártfogását. Működjék közre, hogy az összes erők egyesüljenek e célra. Az eddigi mozgalomra és annak eredményeire lehet építeni az alkotmányt. *Bús Jakab* Jézustársasági atya és *Mészáros János* praelátus, érseki helynök úr már megindította a tevékenységet. Megtervezték az egyházközségek kebelében a Katolikus Családok Szövetségét, kinyomatták ennek díszes felvételi oklevelét és alapvető kiadványát, mely a szövetség irányelveiről és szervezetéről nyújt tájékoztatást. Ezt a szabályzatot közöljük a Függelékben. Megjelent azután még *Bús* atya értekezése a Szegedi Katolikus Tudósítóban és külön lenyomatban is: „A Katolikus Családok Szövetsége hiterkölcsi alapon egyházközségek szerint” cím-

mel. (Kaphatok ezek a Kongregációk Otthonának irodájában VIII. Horánszky-utca 18.) Ez a szervezet egyesítse először a legvallásosabb családokat az egyházközségekben és állandó gyarapodással terjessze a családfenntartó erkölcsi erőket. Legyen összeköttetésben az iskola és a társadalom családvédelmi működésével és iparkodjék hatást gyakorolni az irodalomra és színházra is,

A családok szövetségének megszervezésére először is családi bizottságot kell alakítani az egyházközségi tanács kebelében.

Miután már gondos munkával összegyűjtötték, összeírták a legjobb családokat, akkor összehívják őket és ünnepélyesen megalakítják az egyházközségi *családok szövetséget*. Egy jó szónok szép előadásban vázolja a családi élet romlását a mai időkben, a javítására vezető utakat, a szövetség céljait és eszközeit. Képet rajzol róla, hogy valamint az egyén boldog a családban, úgy fogja érezni magát a család a szövetségben. Felhívja a felveendő családokat, hogy tartsák meg a szövetség szabályait és végre ünnepélyes fogadalmat tétet velük és átadja a családfőknek a rámbába teendő felvételi oklevelet.

Legközelebbi alkalommal a házi békét tárgyalják, az önmegtagadást vévén alapul és ezzel kapcsolatban az első közös gyónást és áldozást készítik elő. Ez lesz az eszköze annak, hogy mindenki először magával legyen tisztában és lelki békében, másodsor pedig családjának minden egyes tagjával rendezze ügyeit. Haragosoknak nem szabad lenni a családban.

Ilyen kis lelkigyakorlat minden két hónapban lehet és alaptételül mindig a családi erények valamelyikét vegye elmélkedés tárgyává, minők a vallásgyakorlat, takarékoság, munka, rend stb. Évenként egyszer külön lehet tartani konferenciabeszédet az atyáknak, anyáknak, fiúknak és leányoknak, de a

szent áldozás és reggelizés együttes legyen.

Három hónaponként gyűlést is tarthat a szövetség, melyen jogi, anyagi és más gyakorlati dolgok is megbeszélhetők. Rendes előre felkért előadók vezetnék a tárgyalás menetét.

Karácsonykor a Szent Család ünnepét tartanak meg karácsonyfa állítással, ruhakiosztással. Május elsején a családok ünnepét rendezzék kirándulással.

A főcél a *hívek és a plébános közötti összeköttetés* létesítése és fenntartása. E célból szenteljen a plébános időt arra, hogy a szövetség tagjait sorra látogassa és tűzzön ki bizonyos órákat a viszontlátogatások fogadására. Ezeknek a dolgoknak a rendezése a közvetítő bizottság feladata. A bizottsági tagok és esetleg a házmegbízottak vagy csoportvezetők a családokkal állandó összeköttetésben legyenek és új családokat is nyerjenek meg. A családtagokat ne csak kikérdezzék, hanem a bajok orvoslására is tegyenek meg minden lehetőt. Közvetítsék a kibéküléseket, egyengessék az egyházi egybekelések útjait, vezessék az Úr asztalához a habozókat és vegyék elejét a nagyobb bajoknak.

E munkában segítségül lehet venni a szövetség és az egyházközség kebelében levő összes erőket, a charitatív és egyéb szakosztályokat, az egyházi egyesületeket és más szervezeteket, az előkelők befolyását, az okosak tanácsát, a gazdagok anyagi hozzájárulását. Az egyházközségi családi bizottság minden hónap meghatározott napján, pl. az első vasárnapon a szent mise után, tartson értekezletet és aztán tegyen jelentést az egyházközség és a központi elnökségnek.

A családi bizottságnak főképp oda kell hatnia, hogy a családokban eleven legyen a hit és rendes annak gyakorlata.

A család legyen *kiröpítő fészke* a keresztény

szellem erejének és emeljen kínai falat az idegen világnézet ellenében.

Csak akkor lehet hatása a családnak kifelé, ha magában erős és biztos, mély meggyőződésű vár, melyben Isten lakozik.

Már pedig kell, hogy hatása legyen más családokra és így a társadalomra is. Belülről kifelé kell a kívánt újra épülésnek végbemennie. Csak az így megjavult társadalom lesz képes hatni az irodalomra, színházra, művészetekre és az államra és nem megfordítva.

Mindenekelőtt segítségül hívhatják munkájukban a családok az *iskolát* és megkívánhatják, hogy gyermekeik ott hasonló szellemben nevelkedjenek, mint otthon. Evégből melegen érdeklődjenek az iskolák iránt és segítsék azt nevelő munkájában. Kívánják meg a szülők, hogy gyermekeik az állami iskolákban is vessenek keresztet ima előtt és után. Ezt a jogát a katolikus tanulóknak nem lehet elvenni.

Ezeket a kifelé való hatásokat a *központnak* is elő kell segítenie. Ez a családvédelmi kongresszus állandó végrehajtó bizottsága volna, melyet másik határozati javaslatomban indítványoztam (II. rész 10. fejezet.) A központ az iskolákban megindított mozgalmat karolja fel és kapcsolja össze az egyházközségi tevékenységgel. Az igazi javulást csak az új nemzedéktől várhatjuk. Akiké az ifjúság, azoké a jövő!

Az *irodalomra* gyakorolt hatást is siettetheti a központ. A családnak ki kell küszöbölnie a rossz könyveket és lapokat, de a központ többet is tehet. Felelnie kell a támadásokra és megtámadni az erkölcstelen, családrontó közlemények íróit és kiadóit. Ezenkívül megfelelő cikkek elhelyezéséről, jó könyvek, színi és mozi előadások létesítéséről, szövetségi lap kiadásáról kell gondoskodnia.

Be kell szereznie a családra vonatkozó összes

bel- és külföldi műveket és értekezéseket és ezzel anyagot adni ennek a munkásságnak. Össze kell hasonlítani az összes külföldi jogokat, melyek a családra, házasságra és örökösödre, a nőkre és gyermekekre vonatkoznak. Tanulmányozni kell a családok és iskolák külföldi nevelését. És mindenből kivenni a legjobbat és előterjeszteni az állam számára.

Mindenekelőtt azonban mintaelőadásokról kell gondoskodnia a központnak és előadókat küldenie oda, ahol nincsenek erre alkalmas emberek. Évi értesítő kiadásával az egyházközségek programjára is befolyással volna, mert látnák, hogy mit tettek másutt.

Eddig még központ is, egyházközségek is nagyobb részt csak a szervezéssel voltak elfoglalva, de reméljük, hogy a tél nagy lépéssel fogja előre vinni a nagyjelentőségű kultúrmunkát.

De ne gondolja senki se, hogy evvel a munkával hamarosan készen leszünk s azután pihenhetünk babérainkon. Ne gondolja senki se, hogy most futólagos úri divat lesz ezekkel a dolgokkal foglalkozni s azután majd elmúlik, hogy helyet adjon más divatnak.

Ha fõn akarjuk tartani a családfákat és megõrizni a fõrgektõl, akkor állandóan védenünk kell a madarakat, mert fõrgek mindig lesznek.

Azt is látjuk, hogy ez a családvédelem tulajdonképpen egyházvédelem lesz és ez a mûködés áldásosan fog hatni a közélet összes tájaira: a társadalomra, az államra, irodalomra, iskolára. Ez tehát nem más, mint a sárkány elleni régi küzdelemnek új tûzzel való folytatása azzal a különbséggel, hogy fölismertük a leginkább veszélyeztetett pontot, a családot és ennek védelmére összpontosítjuk minden erõnket. Viseljük zászlónkon a Szent Család képét és isten segítségével vigyük diadalra a szent lobogót!

Nem fejezhetem be könyvemet hatékonyabb szavakkal, mint ha *Serédi Jusztinián* bíboros herceg-

primas úrnak a családvédelmi kongresszuson mondott záró beszédéből *idézek*:

„A család védelmére minden eszközt meg kell ragadnunk. A társadalomnak, ha lelkiismeretét vizsgálja, — sajnos — igen sokszor konstatálnia kell azt, hogy a család, a katolikus egyháznak és a katolikus Magyarországnak, de általában az országnak alapjait alkotó család eddig nem részesült olyan megbecsülésben, amilyenben részesíteni kellett volna. Nem akarok általánosítani! Tudom vannak — hála Istennek — igen jó, becsületes családok; igen sokan vannak közöttünk, akik olyan családhoz tartoznak, amely mindenkor megbecsülte az Úristen áldását. Hálát adok az isteni Gondviselésnek, hogy magam is ilyen családhoz tartozom. Azonban a közelmúlt idők istentelen és nemzetietlen irányai — sajnos — nagyon sok családot megtévesztettek és leterítették arról az igazi helyes útról, amelyet Isten jelölt ki a családok számára. Ha ezek a családok, ezek az emberek, a társadalomnak ez a része végzi a lelkiismeretvizsgálást, aggódnia kell, vajjon kap-e feloldozást! A család az első sejtje a társadalomnak és aki a család ellen vétkezik, az — nyíltan kimondom — természetellenes bűnt követ el, mert vétkezik az Isten és a nemzet ellen!”

FÜGGELÉK.

Imádság a Sz. Család tiszteletére.

V. „Uram, boldogok, akik a Te hajlékodban laknak.”

R. „Örökké áldanak Téged.”

Könyörögjünk:

„Uram, Jézus Krisztus, aki Szűz Máriának és Szent Józsefnek felügyelete alatt csodálatos erényekkel szentelted meg a családot, add hogy okuljunk mindkettőjük segítségével a Te szent Családod példáján és annak örökös társaságába jussunk. Ki élsz és uralkodói mindörökön örökké. Amen.”

*

A Katolikus Családok Szövetségének irányelvi.

A Katolikus Családok Szövetségének *célja* szervezeten előmozdítani a családok megszentelését és jólétét. Ezen cél elérésére:

I.

A Családok Szövetsége szoros kapcsolatot hoz létre a családok és lelkipásztor között.

Ezen szoros viszony akkor áll elő, ha a hívek minden lelki ügyben először lelkipásztorukhoz fordulnak, de különösen:

1. Ha a családban házasságkötésre kerül a sor, addig sehova nem fordulnak és semmibe nem fognak, míg ezt lelkipásztorukkal meg nem beszélték.

Krisztus Urunk követeli e szorosabb kapcsolatot, midőn azt sarancsolja, hogy a pásztor ismerje nyáját és a nyáj a pásztor zavara hallgasson.

2. A családi bajokban első tanácsadójuk és vigasztalójuk a lelkipásztor, ő hozzá kell fordulniuk.

3. Ha valami nagyobb dologra akarják elszánni magukat, ami ha némi vonatkozással bír a lelki dolgokra, előbb a lelkipástorral tárgyalják meg.

4. De nemcsak rendkívül lelki ügyekben fordulnak a lelkipástorhoz, hanem évenként egyszer-kétszer rendszeresen érintkeznek lelkipástorukkal és feltárják előtte a család ügyeit, hogy így lelkipástorai tiszte szerint megoszthassa velük örömeiket s bűjüket és jó tanáccsal javukra lehessen p. o. a gyermeknevelésben, a családi béke megőrzésére stb.

5. A katolikus családban élni kell azon tudatnak, hogy a család hitélete meglazul a család és a lelkipásztor között való szoros kapcsolat nélkül.

II.

A Családok Szövetsége meghonosítja a családokban s rendszeresíti az Egyház törvényei szerint való életet és szokásokat.

A család a legelső szentély, ahol a serdülő életet az élő hitgyakorlat szenteli meg.

1. A rendezett katolikus családi életben napról-napra ismétlődik *a közös imádság*. Ezen közös imádságban újul meg és gyarapodik a családot összetartó és megszentelő szent szeretet, Mikor a közös imádság lehetetlen, a család minden tagja maga végzi megszokott imádságát.

Ezen közös imák reggel, délben és este végezhetőek közösen, de legalább is este.

2. Olykor együtt járulnak a szentségekhez; a legméltóságosabb *Oltáriszentséghez* pl. a szülők nevének napján. A húsvéti szentáldozást a családanya vagy apa számon kéri a család minden tagjától.

3. *A szentmise hallgatása* a családi törvények közé tartozik, ép úgy *a böjtök* megtartása.

4. A családi szentély méltósága nem tűr frivol* erkölcsértő képeket: ott az elsőség a szent képek között a szent kereszté és az otthonban nem hiányozhat a szenteltvíz sem.

5. Katolikus családban hagyományosan *bizonyos jó könyveket és lapokat olvasnak* és semmi vallás- vagy erkölcsellenes könyvet vagy lapot nem tűrnek meg.

III.

A Családok Szövetsége egyházközségenként szervezi a családokat közös hiterkölcsei, társadalmi és gazdasági érdekek védelmére és előmozdítására.

1- A családoknak elsőrangú hiterkölcsei érdeke és kötelességei vannak a közös vallásgyakorlat, a tanügy, a nevelés, sőt a közélet minden terén. Ám ezen jogaikat csak közös erővel biztosíthatják és kötelességeiknek csak összetartással tudnak könnyebben megfelelni.

2. A családoknak szintén elsőrangú érdekei és jogai vannak a társadalom minden rétegében, különösen a gazdasági téren,

Majd ha együttesen, megértőleg, szervezeten karolják fel a szegényügyet, a munkátlanok, özvegyek, árvák, a sok gyermekkel megáldott családok ügyét stb. akkor áldottabb állapotok állanak elő.

Az együttérzés ápolására és a közreműködés előmozdítására:

1- Közös ünnepeket és istentiszteleteket tartanak, jelesen: a Szent Család ünnepén és május hó elsején.

2. Sorozatos felvilágosító előadásokat szerveznek.

3. Közös szövetségi lapot járatnak, melyből a családok szövetségének ügyeiről értesülnek.

A Katolikus Családok Szövetségének szervezete.

B)

Ahol az egyházközség jól meg van szervezve, ott némi kibővítéssel a Családok Szövetségének szervezete is megvan, mert nem más az végcéljában, mint a katolikus családok egyházközségenként való szervezete s így ilyen helyen a családokat megszervező és megszentelő akciónak nincs más teendője, mint az egyes hitközség szervezetébe olvadni és azt mindjobban kifejleszteni.

Ahol az egyházközség szervezete még fejletlenebb, ott a családokat megszentelő és megszervező akció feladata létrehozni, vagy kifejleszteni az egyházközség szervezetét.

Itt röviden csak azt jegyezzük fel, hogy mi szükséges a szervezkedésben.

1. A szervezkedés élén mindenütt a lelkipásztor áll. Amint az ő vezetése alatt áll az egyházközség szervezete, úgy az ő megbízásával és irányításával szervezkedik a Családok Szövetsége is,

2. A szervezet akkor jó, ha oly hálózatot képez, amelynek segítségével a lelkipásztor érintkezhet minden családdal; megtudja a családok óhaját, panaszát, stb, viszont közölheti velük szándékát és akaratát.

3. Továbbá akkor jó a szervezet, ha a családok mindennemű ügyére figyelmet fordítanak, tehát ahol mint egy kis államban a családok összes érdekeit képviselik és előmozdítják,

A Katolikus Családok Szövetségébe csak oly családokat vesznek fel, amelyek hajlandók az A) I., II. és III. pontjaihoz alkalmazkodni.

Az így megszervezett egyházközség egyrészt biztosítja a hiterkölszi élet felvirágzását, másrészt előmozdítja a közjólétet minden téren.

Tartalomjegyzék:

<i>Előszó. Írta: gr. Zichy Gyula kalocsai érsek.....</i>	III.
Bevezetés, A családvédelem mozgalma.....	1

I. FEJEZET.

A családra ható tényezők.

1, Az állam.....	6
2, Az egyház.....	8
3, A társadalom.....	11
4, Az irodalom.....	13
5, A színház.....	16
6, Az iskola.....	19
7, A család.....	21

II. FEJEZET.

Az iskola családvédelme.

1, Mit tehet az iskola a családok megmen- tése érdekében?.....	25
2, A család kérdése az iskolában.....	30
3, Szülők szövetsége.....	33
4, Léleknevelés.....	37
5, A családi érzelmek.....	43
6, A családi erénye.....	48
7, A szent Család és a keresztény család.....	55
8, Állatvédelmi nevelő oktatás.....	60
9, Mint tör a sátán a család ellen?.....	65
10, Gr, Klebelsberg Kuno vallás- és közokta- tástügyi miniszter és a családvédelem.....	72

III. FEJEZET.

A család önvédelme.**A) Az édesanya.**

1. A háziasszony és a család	75
2. A modern háziasszony	78
3. A jókedvű háziasszony	81
4. A vallásos háziasszony	85
5. A munkás háziasszony	88
6. A rendes háziasszony.....	91
7. A takarékos háziasszony.....	94
8. A nők pályaválasztása.....	97

B) A családapa.

1. A férfi családiasága	101
2. Az apa tekintélye	104
3. Az önmegtartóztató családapa	106
4. A jólelkű családapa.....	110
5. Az apa kötelességei	114
6. A családapa foglalkozása	117

C) A gyermekek.

L A gyermek mint családtag	120
2. A gyermekek szabadsága	124
3. A gyermekek korlátozása	127
4. A gyermekek hibái.....	130
5. A gyermekek és édesanyjuk	134
6. A gyermekek és édesatyjuk	138
7. A gyermekek és más családtagok	142

Befejezés. A Kat. Családok Szövetsége .....

Függelék, A Kat. Családok Szövetségének
irányelvei és szervezete .....